

PRZEWODNIK

WOJEWÓDZKI FUNDUSZ
OCHRONY ŚRODOWISKA
I GOSPODARKI WODNEJ
W SZCZECINIE

Projekt dofinansowany przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Szczecinie
w ramach projektu realizowanego przez Gminę Drawno w roku 2019 pt. „Ekocuda w Drawnie”.
www.wfos.szczecin.pl

- 1 Zabłytkowa zabudowa ulicy Ogrodowej
- 2, 15 Studnie artezyjne
- 3 Kościół p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy
- 4 Restauracja Pod Lipką
- 5 Ośrodek Pomocy Społecznej, Straż Pożarna
- 6 Urząd Miejski
- 7 Pozostałości dawnej synagogi
- 8 Ruiny zamku Wedlow
- 9 Jaskinia - Centrum Edukacyjno - Przyrodnicze Kraina Żywej Wody
- 10 Spichlerz, Informacja turystyczna, galeria pamiątek i „Macewa z Bruku”
- 11 Dawieński Ośrodek Kultury
- 12 Restauracja Alibi
- 13 Sagan Cafe
- 14 Fragment murów obronnych
- 15 Plac Zgody
- 16 Stacja Wodna PTTK
- 17 Bar Olimp, Restauracja u Wodnika
- 18 Dworek Krügerszów
- 19 Dawny Dom Strzelecki
- 20 Lapidarium z „Kamieniem Pojednania”
- 21 Cmentarz komunalny

po DRAWNIE i okolicach

Urząd Miejski w Drawnie

ul. Kościelna 3
73-220 Drawno,
tel.: +48 95 768 21 11
95 768 20 31
fax: +48 95 768 25 05
e-mail: poczta@drawno.pl
www.drawno.pl

Opracowanie wydawnicze:

Przedsiębiorstwo
Poligraficzno-Reklamowe Tongraf
ul. Pilotów 7, 64-920 Piła
tel. 67 35 11 900
67 35 11 901
fax 67 35 11 903
e-mail: poczta@tongraf.pl
www.tongraf.pl

Tekst:

Alicja Łukasik, Andrzej Szutowicz

Projekt graficzny:

Rafał Łuszczewski

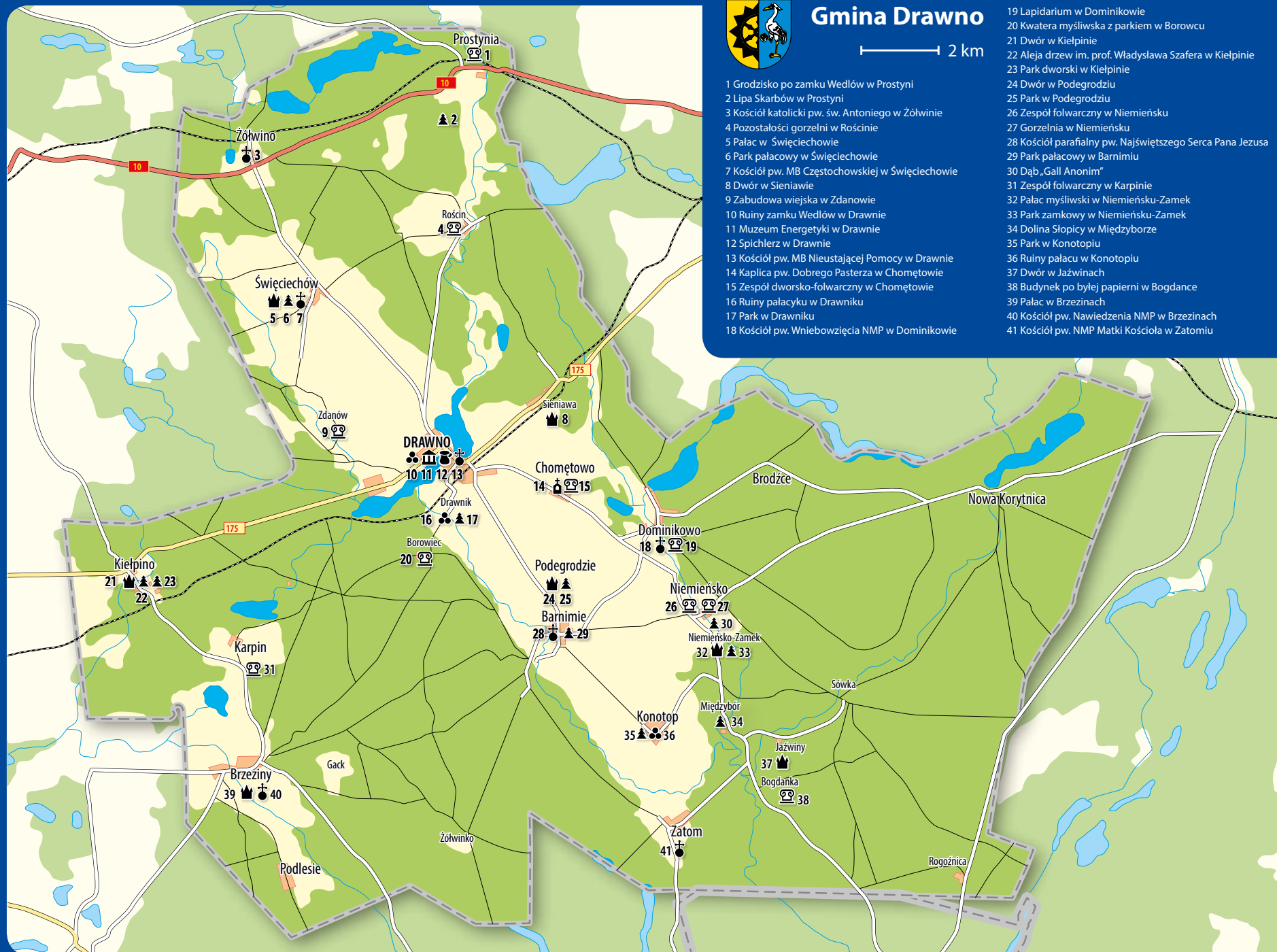
Koordinacja produkcji:

Kamila Drop

Druk:

Drukarnia Tongraf

ISBN 978-83-948546-0-7

Zaproszenie do Drawna

Szanowni Państwo,

Na odwiedzających naszą gminę gości czeka wiele atrakcji. Natura zadbała o to, aby ta okolica stała się idealnym miejscem do wypoczynku. Znajdą tu Państwo dużą liczbę pięknych jezior i rzek. Jednym z ciekawszych skarbów naszej gminy jest Drawieński Park Narodowy.

Dla wszystkich, którzy lepiej chcą poznać miejscową przyrodę oraz aktywnie wypoczywać, przygotowano sieć szlaków turystycznych – pieszych, rowerowych, konnych i kajakowych.

Miłośnicy historii poznają wiele ciekawych zabytków i niezwykłych miejsc Drawna i okolic.

Magnesem, który przyciąga do nas turystów, są również wydarzenia kulturalne i sportowe, a bogata oferta turystyczna gwarantuje właściwą obsługę wszystkich odwiedzających.

Serdecznie zapraszam do miejsc, które na pewno pozytywnie zapiszą się w Państwa pamięci.

Jestem przekonany, że będą chcieli Państwo do nich powracać i spędzać u nas niezapomniane chwile.

Burmistrz Drawna
Andrzej Chmielewski

Spis treści

I.	O przewodniku	3
II.	Położenie i środowisko geograficzne	4
III.	Walory przyrodniczo-krajobrazowe	5
IV.	Co warto zobaczyć w Drawnie	8
V.	Spacer po mieście	19
VI.	Ludzie związani z Drawnem i okolicami	23
VII.	Z czego Drawno słynie	30
VIII.	Co jeszcze warto zobaczyć – miejscowości wokół Drawna	35
IX.	Kalendarium z dziejów Drawna i okolic	87
X.	Informacje praktyczne	90
XI.	Bibliografia	92
XII.	Drawno na kartkach pocztowych	95

I. O przewodniku

Niniejszy przewodnik turystyczny został napisany, aby pomóc wszystkim tym, którzy kochają podróż. Znajdziecie tu Państwo wszelkie informacje o interesujących Was miejscach i zdarzeniach. Jeżeli więc zaczynacie podróżować czy też jesteście już zapalonymi turystami, szukacie nowego miejsca na wymarzone wakacje lub po prostu interesuje Was nieznaną krainą – trafiliście we właściwe miejsce. Pragniemy, aby przewodnik nasz pomógł Państwu nie tylko znaleźć i zaplanować wymarzoną podróż, wakacje, wypoczynek czy wczasy, ale również dostarczył wiedzy dotyczącej bogactwa historycznego i kulturowego naszej gminy.

Przeglądając niniejszą publikację, możecie Państwo dowiedzieć się między innymi o atrakcjach turystycznych, miejscach i zabytkach, które trzeba odwiedzić, poznać walory turystyczne i historię gminy. Każdy znajdzie coś dla siebie: miłośnicy historii poznają ciekawy opis niezwykłych miejsc Drawna i okolic, a miłośników przyrody zaciekawia Drawieński Park Narodowy, rzeka Drawa, lasy i jeziora.

Drawno z lotu ptaka, fot. Z. Tomczak

II. Położenie i środowisko geograficzne

Gmina Drawno znajduje się na zachodnim skraju Puszczy Drawskiej w południowej części województwa zachodniopomorskiego. Terytorium gminy ma równoleżnikowy kształt, obejmujący powierzchnię 321 km², zamieszkiwaną przez 5050 mieszkańców. W granicach administracyjnych gminy znajdują się 52 miejscowości, które tworzą 12 sołectw.

Ważnym punktem na mapie turystycznej naszej gminy jest miasto Drawno. Założycielem miasta była rodzina Wedlów z Korytowa, rodu wywodzącego się z Holsztynu. Prawa miejskie Drawno otrzymało pomiędzy rokiem 1313 a 1333. Niezaprzeczalnym atutem Drawna jest jego położenie pomiędzy dwoma jeziorami: Grażyna (Dubie Południowe) i Adamowo (Dubie Północne), przez które przepływa jedna z najczystszych rzek w Polsce – Drawa.

Dodatkowym atutem gminy jest bliskość Drawieńskiego Parku Narodowego, którego przyroda zachwyca bogactwem fauny i flory.

Drawno, widok miasta z lotu ptaka, fot. Z. Tomczak

III. Walory przyrodniczo – krajobrazowe

Gmina Drawno położona jest w południowej części województwa zachodniopomorskiego i należy do najpiękniejszych i najbardziej atrakcyjnych turystycznie, a zarazem czystych ekologicznie regionów województwa. Wpływa na to bogactwo krajobrazu urozmaicone licznymi jeziorami, rzekami i olbrzymimi kompleksami leśnymi zajmującymi ok. 70% powierzchni gminy. W gminie wielką wagę przywiązuje się do ochrony przyrody, dzięki czemu można rozkoszować się jej urokami.

Dużą atrakcją dla miłośników przyrody stanowi Drawieński Park Narodowy. Jego powierzchnia wynosi 11 441,34 ha ze spławną na odcinku 58 km rzeką Drawą, uznaną za jeden z najbardziej malowniczych i popularnych szlaków wodnych w Polsce. Przepływa ona przez kilka jezior otoczonych lasami, a na jej brzegach znajdują się dogodnie usytuowane miejsca do biwakowania. Główną atrakcją rzeki są spływy kajakowe. Kilkakrotnie uczestniczył w nich nasz wielki rodak Jan Paweł II. Na jego cześć szlak nazwano imieniem Jana Pawła II „Śladami papieża”.

Gmina Drawno jest także zasobna w wody, wśród których nie brakuje krystalicznie czystych jezior. Największe z nich to: Adamowo (Dubie Południowe), Grażyna (Dubie Północne), Dominikowo Wielkie, Trzebuń, Pańskie i Rokiet.

W gminie dużą wagę przywiązuje się do ochrony przyrody, dzięki czemu można rozkoszować się jej urokami. Władze miasta i gminy przykładają wiele starań do ekologicznego rozwoju gminy, a do zadań priorytetowych należy ochrona środowiska naturalnego poprzez podję-

Rozlewiska Drawy, fot. Z. Tomczak

Dzielo bobra nad jez. Adamowo, fot. A. Łukasik

Stara Węgorzonia w DPN, fot. A. Wiśniewska

Jezioro Adamowo, fot. A. Słodkowska

Maraton kajakowy na Drawie, fot. A. Łukasik

Stara Węgornia w DPN, fot. J. Borsuk

cie szeregu inwestycji proekologicznych. Duże kompleksy leśne stwarzają doskonałe warunki do bytowania licznych gatunków zwierząt i ptaków. W wodach jezior i rzek żyje wiele gatunków ryb, w tym tak szlachetnych jak: łosoś, pstrąg, lipień i troć wędrowna. Nad jeziorami i rzekami gnieźdzą się ptaki wodne i błotne, m.in. łąbędzie, kurki wodne, perkozy, dzikie kaczki, a w lasach orlik krzykliwy i kania ruda. Osobliwością jest występowanie bielika.

W lasach drawieńskich licznie występują grzyby takie jak: borowiki, rydze, kurki i podgrzybki.

Gmina Drawno to idealne miejsce dla osób lubiących aktywny wypoczynek i dziką przyrodę. Zostały wytyczone tutaj szlaki turystyki pieszej, rowerowej, konnej i kajakowej.

Drawieński Park Narodowy (DPN)

Jest jednym z 23 parków w Polsce. Utworzony został 1 maja 1990 r. Pierwszym dyrektorem i głównym organizatorem parku został absolwent Wydziału Leśnego Akademii Rolniczej w Krakowie i były nadleśniczy Nadleśnictwa Drawno mgr inż. Tadeusz Kohut, który funkcję tę pełnił 18 lat do 06.08.2008 roku. DPN położony jest na Równinie Drawskiej i obejmuje centralną część Puszczy Drawskiej. Administracyjne tereny parku znajdują się w powiecie strzelecko – drezdeneckim, choszczeńskim i wałeckim oraz czarnkowsko – trzciańskim. Oś parku stanowi rzeka Drawa, drugą ważną rzeką jest Płociczna. Posiada 20 zbiorników wodnych (największym jeziorem jest Ostrowiec) i 12 obszarów ochrony ścisłej. Zajmuje powierzchnię 11 535,66 ha, w tym w wieczystym użytkowaniu Parku 11 210,6922 ha; lasy zajmują 83% terenu a wody 10%. Działalność

Drawno, lasy Nadleśnictwa Drawno, fot. Z. Tomczak

parku podporządkowana jest realizacji zadań związanych z ochroną przyrody. W parku żyje blisko 200 gatunków zwierząt kręgowych z których najliczniejsze są ptaki. Wszelkie czynności realizowane na terenie Drawieńskiego Parku Narodowego podporządkowane są ochronie przyrody w tym badania oraz monitoring zmian ekosystemów. Walorem jego jest nie tylko bogata i różnorodna fauna i flora, ale także liczne obiekty zabytkowej infrastruktury lub ich ślady. Są to: drogi brukowe, bindugi, pozostałości obiektów przemysłowych, cmentarze, budowle i rozwiązania hydrotechniczne, resztki osad, zabytkowe budownictwo. Przez DPN biegnie czytelny odcinek Wału Pomorskiego z zachowanymi obiektami fortyfikacji stałej. Mimo bezsprzecznych walorów jest on przedostatnim pod względem ilości odwiedzających go turystów. Park często gości znakomitości ze świata nauki, polityki, biznesu, bywają tu dostojnicy kościelni, a także znani dziennikarze i aktorzy.

Wydrzy Głaz, fot. J. Grzyś

IV. Co warto zobaczyć w Drawnie

Fragment murów obronnych

Drawno średniowieczne posiadało trzy główne ulice: środkową (Choszczeńską), młyńską (Szkolną) i górną (T. Kościuszki). Było to miasto o długości ok. 400 m, ponieważ kształtem przypominało trapez, długość części zachodniej wynosiła ok. 220 m, a wschodniej ok. 340 m.

Po 1326 r. system obronny miasta wzmocniono murami obronnymi. Potęgę tych murów przedstawił w swoim miedziorycie trzysta lat później słynny Matthäus Merian.

Do miasta wjechać można było trzema bramami: od strony Choszczna – Kamienną lub inaczej zwaną Młyńską, od Żółwina – Nową, a od strony Kalisza Pomorskiego tzw. Bramą Polską, która poprzez wąską drogę miała bezpośrednie połączenie z zamkiem. Była jeszcze jedna duża brama, pomijana w literaturze, lecz widoczna na wspomnianym miedziorycie Meriana. Była to Brama Wodna, ułatwiała ona mieszkańcom korzystanie z zasobów jeziora. Wysokość wzniesionych murów kamiennie – ceglanych kształtowała się na poziomie 6–7 m, zaś ich szerokość wynosiła od 1–1,5 m. W system murów „wtopione” były baszty, nie licząc bram, mogło być ich nie mniej niż jedenaście. Sądzi się, że były one typu wykuszowego, czyli otwarte od strony miasta. Wznosiły się ok. 2 m nad górną krawędź murów. Niestety Drawna nie zdołano otoczyć całkowicie murem, dochodził on do skrzyżowania do ulicy Ogrodowej i dalej przechodził w wał wzmocniony konstrukcjami palowymi.

Wykorzystano tu naturalne walory obronne, a w szczególności wysoki brzeg jeziora oraz jego szerokość. Tam, gdzie było to możliwe i konieczne, wykopano przed wałem głęboki rów.

System obronny miasta wzmocniał zamek Wedłów, który stanowił jego oddzielny element i był tak usytuowany, że mógł być broniony zarówno przed wrogiem zewnętrznym, jak i od strony samego miasta np. w przypadku buntu mieszczan lub zdrady.

Już samo usytuowanie Drawna wymuszone zostało jego walorami terenowo – obronnymi. Miasto ze wszystkich stron otoczone było wodami jezior i rzeki, a od strony południowej i południowo – zachodniej chroniła go szeroka na 12–18 m i głęboka na 2–4 m fosa. Przed poszczególnymi bramami (oprócz Wodnej) znajdowały się mosty, z których najdłuższy, liczący 135 m, był przed Bramą Nową. Pozostałe były znacznie krótsze, i tak most przed Bramą Polską (nazwany zresztą Mostem Polskim) miał długość ok. 16 m, a przed Bramą Kamienną mógł mieć wymiar znajdującej się tam fosy lub mógł być uzależniony od konstrukcji samej bramy. Brama Kamienna stanowi jedną z zagadek systemu fortyfikacyjnego miasta, gdyż zgodnie ze spotykanymi opisami miała kon-

struktury złożoną, kilkuelementową. Opisy te nie pasują do wizerunku bramy na rycinie Meriana, na której wyraźnie widać monolityczną, jednolitą jej bryłę i jeden most. Mury miejskie były systematycznie rozbierane, a uzyskany z nich budulec wykorzystywano do budowy domów i dróg. W XIX w. ich elementy zniknęły z panoramy miasta. Pozostał po nich jedynie cudem zachowany kilkunastometrowy fragment, który znajduje się w ogrodzie posesji przy ul Choszczeńskiej 31.

Fragment muru obronnego, fot A. Szutowicz

Plac Zgody, fot. arch. UM Drawno

Plac Zgody

Malownicze miejsce, z którym wiąże się ciekawa historia z dziejów miasta – powstał dzięki murom obronnym. Ludność słowiańska zamieszkiwała w Drawnie tereny nad brzegiem jeziora, głównie między tzw. Bramą Polską a Placem Zgody. W okresie budowy muru, który miał przebiegać przez te miejsca, wszystkich

mieszkańców zmuszono do opuszczenia swoich domostw, zostali oni wysiedleni (wyparci) na leżący obok teren. Przedwojenna nazwa tego placu (Rückwerder Platz) nawiązywała do tradycji tych wydarzeń. Ponieważ w zwyczaju Słowian było budowanie swoich domostw tak, aby tworzyły one razem formę okręgu, zrobiono to także na nowym miejscu. Nowa zabudowa utworzyła okrągły plac, który z biegiem czasu zmienił kształt na czworokątny. Słowianie z Placu Zgody zatrudniani byli do posług w zamku. Do XVII w. ich potomkowie nie mieli praw przysługujących mieszkańcom. Na placu zachowała się niemiecka zabudowa mieszkalna, znajdują się tu także dwie czynne, odnowione studnie artezyjskie.

Ulica Ogrodowa

Dawna Grabenstrasse do dziś wyróżnia się specyficzną zabudową. Przed wiekami stanowiła tzw. „Rów” – miejsce na zewnątrz murów obronnych zamieszkałe przez ludność, która z różnych przyczyn (głównie materialnych) nie mogła osiedlić się wewnątrz murów. Mieszkańcy „rowu” pozbawieni byli przywilejów miej-

skich, przynależeli jednak do kościoła i zobowiązani byli do posługi oraz płacenia na jego rzecz odpowiedniego rocznego czynszu. Nie mogli prowadzić hodowli zwierząt w sposób stanowiący konkurencję dla właściwych mieszczan Drawna. Ze względów przeciwpożarowych mogli oni w swoich domach posiadać tylko jedną izbę (przepis z 1669 r.). 20 maja 1690 r. „na rowie” w posesji rybaka Wilhelma Bratza wybuchł pożar, który strawił całe miasto.

Ruiny zamku Wedłów na kartce pocztowej

Ruiny zamku Wedłów

Szybkie terytorialne rozprzestrzenianie się w XIII w. tzw. Nowej Marchii spowodowało, że granica oparła się o przepływającą w Drawnie rzekę Drawę. Ponieważ przez Drawno przebiegał trakt handlowy z Myśliborza do Człuchowa, a na rzece był bród, zaistniała pilna potrzeba zabezpieczenia tego miejsca. Zadanie to powierzono braciom Zulisowi (Sulisowi), Hasso i Ludolfowi von Wedel z Korytowa, którzy wykorzystując istniejące wzniesienie, postawili

na nim swój zamek. Wszelkie dane wskazują, iż nastąpiło to przed 1296 r. Zamek od razu zaczął spełniać zadanie zabezpieczenia przepraw przez Drawę oraz wspomnianego traktu. 29 IX 1313 r. wracający ze Słupska margrabia Waldemar zatrzymał się na nim na odpoczynek, gdzie goszczony był przez Ludolfa, Hassona i Henninga Wedłów. 22 XI 1363 r. margrabia Ludwik Rzymski oddał Ludekinowi z Tuczna, potomkowi Ludolfa, 1/3 część zamku. Zamek często zmieniał podległość. Obok Wedłów stacjonowali na nim Krzyżacy, Polacy i Pomorzanie Eryka II. W 1478 r. elektor Albrecht Achilles odbił z rąk Eryka II zamek wraz z miastem, po czym nastąpił względny spokój. W 1600 r. dokonano przebudowy skrzydła mieszkalnego na styl renesansowy. W czasie wojny trzydziestoletniej zamek podupadł. Kolejnych zniszczeń dokonały w 1675 r. wycofujące się wojska szwedzkie. W 1691 r. runął jego szczyt północny. Reszty dopełniły podczas wojny siedmioletniej przechodzące przez Drawno w 1758 r. wojska rosyjskie. Według Zbigniewa Radackiego zamek w przyziemiu wzniesiony był z kamieni polnych, natomiast wyżej z cegły. Grubość murów obwodowych wynosiła 1-1,7 m. Był trzykondygnacyjny, tj. parter o wysokości ok. 3,20 m, pierwsze piętro o wysokości ok. 4 m, drugie o wysokości ok. 3 m. Na pierwszym piętrze od strony wschodniej znajdowały się okna strzelnicze, możliwe że znajdowały się także na drugim piętrze. Szczyt zdobiły blendy w kształcie tarcz. Zamek chroniło jezioro i od wschodu strome zbocze oraz sucha fosa, nad którą znajdował się prowadzący do wjazdu most. Od strony traktu znajdowały się otoczone murami dwa podzamcza. Wzdłuż ich zachodniego

boku ustawiono budynki gospodarcze. Przebudowa renesansowa nie powiększyła obiektu, natomiast bezokienne przyziemie czyniło go nadal obronnym. W XIX w. miejsce i ruiny uporządkowano, a całość została wyprofilowana w tzw. romantycznym stylu. Tak pozostało do dziś. W obrębie najwyższego majdanu (o wym. 32 × 16 m) nadal można oglądać zachowane dwa reliktów zamkowych ścian. Poniżej (ok. 2 m) po stronie zachodniej i północnej występuje dziesięciometrowej szerokości półka podzamcza. Graniczy ona od zachodu z kolejną półką o wym. 10 × 40 m.

Kościół pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy

Kościół parafialny, fot. arch. UM Drawno

z 1690 r. oraz po wybudowaniu na pocz. XIX w. wieży. Przy jej budowie zastosowano konstrukcję ryglową oraz przykryto ją hełmem zakończonym żelazną chorągiewką. Na wieży umieszczono dzwony, dzwoniły one od 11 listopada, czyli od dnia św. Marcina do Zapustów o godz. 8.00 rano i 18.00 wieczorem, był to miejscowy zwyczaj mający wskazywać drogę zabłąkanym ludziom. W mansardach dachu znajdowały się zegary. W latach 1973 – 74 r. przeprowadzono jej remont, usunięto starą kopułę i założono nową więźbę dachową zakończoną w miejscu protestanckiego koguta nowym krzyżem. W 2001 r. zakupiono i zamontowano na wieży dzwony elektroniczne.

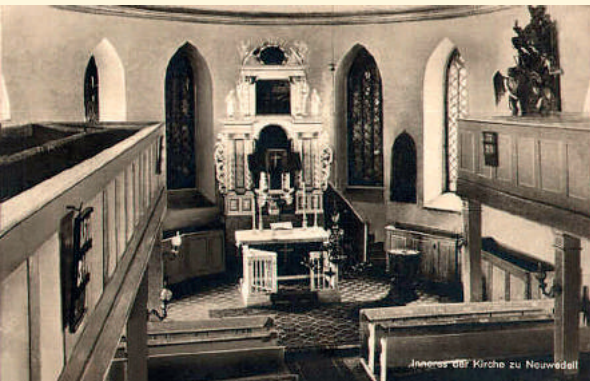
Pożar z 1690 r. strawił doszczętnie nie tylko kościół, ale także pastorówkę oraz całe wyposażenie, w tym księgi i archiwalia. Odbudowę wspierali von Wedlowie i von Benckendorffowie oraz elektor brandenburski Fryderyk III, późniejszy (od 1701 r.) król pruski.

W 1696 r. ustawiono ołtarz wykonany przez rzeźbiarza Martina Hoffmana ze Stargardu. W 1697 r. wykonano sfinansowany przez von Wedłów chór dla szlachty.

Gotycki kościół pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Drawnie jest świątynią jedno – nawową, zbudowaną z cegły i kamienia na planie krzyża łacińskiego, od wschodu znajduje się zamknięte pięciobocznie prezbiterium. Obecna bryła kościoła ukształtowała się po odbudowie ze zniszczeń wywołanych pożarem

Chrzcielnica z 1884 r. w drawieńskim kościele, fot. A Szutowicz

Wnętrze kościoła pw. MBNP na kartce pocztowej

W 1703 r. wstawiono kazalnicę autorstwa stargardzkiego rzeźbiarza Christiana Zeidlera. W prezbiterium umieszczono epitafia Rüdigiera von Wedel i pani von Unruh z domu Seidlitz, którzy spoczęli w kryptach grobowych znajdujących się pod ołtarzem. Wejście do krypt (podczas jednego z ostatnich remontów) zostało zamurowane.

Kościół po roku 1536 był protestancki, 16.06.1945 r. ks. Karol Chmielewski po wiekach ponownie go poświęcił. Do dziś z czasów protestanckich zachowały się ołtarz i ambona. Pierwotnie ambona umieszczona była w centralnej części ołtarza, w miejscu gdzie obecnie znajduje się ikona MBNP. W ołtarzu widoczne są dwa namalowane obrazy przedstawiające Zmartwychwstanie i Sąd Ostateczny. Szczyt ołtarza zdobią dwa anioły. Po bokach znajdują się figury apostołów Piotra i Pawła.

W następnym wieku pochodzi:

- bogato rzeźbiona w drewnie chrzcielnica wykonana przez J. Gaedke w 1884 r.,
- tablica pamiątkowa ku czci poległych Neuwedelczyków w wojnie z Francją 1870–1871 za króla i ojczyznę ich nazwiska znajdują się na niej. Odkryta po kilkudziesięciu latach zagubienia przez Drawieńskie Stowarzyszenie Historyczno – Eksploracyjne,
- tablica pamiątkowa upamiętniająca z imienia i z nazwiska 114 parafian, członków gminy ewangelickiej poległych w latach Wielkiej Wojny 1914 – 18. Zlokalizowana w 1998 przez Mariana Twardowskiego i A. Szutowicza, który z żołnierzami ją wyczyścił i odczytał. Godne uwagi są współczesne elementy wystroju, pa-mięci i kultu:
- kopia ikony Matki Bożej Nieustającej Pomocy,
- witraże wykonane w latach 1987 – 88,
- efektowny krzyż z ukrzyżowanym Chrystusem,
- odnowiony w 1997 r. chór i znajdujące się tam ustawione w 1998 r. organy – dar Siegmar Schickel z Niemiec,
- patriotyczny obelisk i tablice pamiątkowe.

Z następnym wiekiem pochodzi:

- bogato rzeźbiona w drewnie chrzcielnica wykonana przez J. Gaedke w 1884 r.,
  - tablica pamiątkowa ku czci poległych Neuwedelczyków w wojnie z Francją 1870–1871 za króla i ojczyznę ich nazwiska znajdują się na niej. Odkryta po kilkudziesięciu latach zagubienia przez Drawieńskie Stowarzyszenie Historyczno – Eksploracyjne,
  - tablica pamiątkowa upamiętniająca z imienia i z nazwiska 114 parafian, członków gminy ewangelickiej poległych w latach Wielkiej Wojny 1914 – 18. Zlokalizowana w 1998 przez Mariana Twardowskiego i A. Szutowicza, który z żołnierzami ją wyczyścił i odczytał. Godne uwagi są współczesne elementy wystroju, pa-mięci i kultu:
  - kopia ikony Matki Bożej Nieustającej Pomocy,
  - witraże wykonane w latach 1987 – 88,
  - efektowny krzyż z ukrzyżowanym Chrystusem,
  - odnowiony w 1997 r. chór i znajdujące się tam ustawione w 1998 r. organy – dar Siegmar Schickel z Niemiec,
  - patriotyczny obelisk i tablice pamiątkowe.
- Obok kościoła znajduje się tzw. „dom pastora”.

Tablica ku czci poległych członków wspólnoty ewangelickiej w wojnie 1914 – 18 w drawieńskim kościele, fot. A. Szutowicz

Jest to jeden z najlepiej zachowanych zabytkowych budynków w Drawnie. Został wzniesiony pod koniec XIX w. w stylu neogotyckim z charakterystycznej czerwonej cegły. Podobnie jak w czasach niemieckich, tak i obecnie pełni funkcję parafialnej plebanii.

Zabudowa młyńska

Młyn na ulicy Choszczeńskiej w połowie XIX w. był miejscem niezwykle urokliwym. Stał w cieniu olch nad spokojnym stawem. Woda z tego stawu napędzała koło młyńskie. Miejsce to zwano „Altmühle”, czyli w wolnym tłumaczeniu „stary młyn”. W 1843 r. nabyła go w dzierżawę rodzina Krolow. Młynarz miał pewne przywileje, jednak opłaty, jakie zobowiązany był wносить czyniły jego pracę ledwo opłacalną. Np. od 1822 r. w ciągu kolejnych 20 lat młyn miał aż ośmiu dzierżawców. W roku 1810 nałożono na mieszkańców Drawna, Świąciechowa, Barnimia i Brzezin obowiązek mielenia zboża tylko w tym młynie.

Nieistniejący młyn na ul. Choszczeńskiej (Osiedle),
fot. arch. UM Drawno

Wygląd młyna zmieniał się wielokrotnie. Należący do młyna wiatrak, w 1819 r. został sprzedany. Po roku 1884 młyn był zaniedbany i został włączony do miasta. W 1888 r. woda przerwała wał i zalała zakład oraz budynki, a w 1894 r. spaliły się budynki gospodarcze. Z powodu obniżenia wód gruntowych do napędu koła nie wystarczało już wody ze stawu i w roku 1900 zamontowano maszynę parową. Wodę stawu wykorzystano jako siłę napędową urządzeń powstałego tartaku. Do dnia dzisiejszego przetrwały tylko budynki gospodarcze i dom.

Dom strzelecki

W XVII w. przez Drawno i okolice, przeszły wojenne kataklizmy. Zdano sobie sprawę, że system obrony miasta jest zły. Obsługa broni palnej wymagała już pewnych umiejętności. Wiek XVII to także wiek zmierzchu znaczenia obronnego klasycznych murów miejskich. W tym okresie w 1681 r. powstało w Drawnie bractwo strzeleckie. Umiejętności nabyte w bractwie były przydatne i ułatwiały aklimatyzację w służbie wojskowej rozrastającej się armii pruskiej. Z biegiem czasu ruch strzelecki w Drawnie postrzegany był także jako ruch łowiecki. Drawno miało swoją strzelnicę, początkowo mieściła się na terenie dzisiejszej miejscowości Pszczewko. Później wybudowano dom strzelecki bractwa wraz z obwałowaną nową strzelnicą. Dziś jest to budynek zakładu mechanicznego przy ul. Choszczeńskiej. Wałów strzelnicy już nie ma. Członkowie bractwa posiadali mundury, przysługiwała im także biała broń. W strojach członkowskich występowali nie tylko w czasie festynów i zebrań, ale także podczas ważnych uroczystości państwowych,

religijnych i rodzinnych. Często mundur zastępował także garnitur ślubny. Bractwo strzeleckie w Drawnie posiadało także własny sztandar. Istniało do 1945 r. Jego tradycje kontynuuje Towarzystwo Miłośników Ziemi Drawieńskiej, które jest głównym organizatorem corocznych zawodów o wybór króla kurkowego.

Pamiętki żydowskie

Początki osadnictwa żydowskiego w Drawnie sięgają XVIII w. W XIX w. funkcjonowała w mieście szkoła żydowska, w 1880 r. wybudowano murowaną synagogę, był też cmentarz. W 1885 r. Drawno liczyło 2 951 mieszkańców, w tym 11 katolików i 101 Żydów. Żydzi zamieszkiwali głównie przy ulicach: Pomorskiej (Neue Straße), Choszczeńskiej (Mittelstraße), Szkolnej (Mühlenstraße) i Kościelnej (Junkerstraße). Byli skupieni w gminie wyznaniowej. Kres jej nastąpił w noc kryształową z 9 na 10 listopada 1938 r. Zniszczono wtedy nie tylko mienie, ale bito i poniżano, aresztowano kilka osób. Sprofanowano cmentarz, porozbijano macewy. Później zrobiono z nich kostkę brukową i użyto jej do budowy dróg. Po 10 listopada bru-

Budynek synagogi, fot. arch. UM Drawno

talnie rozebrano synagogę. Zostały po niej tylko schody od strony ul. Kościelnej, które dziś są zamurowane. Po tych ekscesach Żydzi zaczęli masowo opuszczać Drawno i Niemcy. Ci, którzy w porę nie uciekli z Niemiec, w większości zginęli. W Drawnie zostały po nich domy, których byli właścicielami oraz ceglany budynek zakładów Caspariusów przy ul. Kościelnej. Między tym budynkiem a Urzędem Miejskim znajduje się plac, na którym stała synagoga. Rodzina Casparius posiadała wytwórnię octu, browar, willę i dom. Miejsce po cmentarzu na ul. Łąkowej zostało po wojnie zabudowane budownictwem jednorodzinne. O społeczności żydowskiej w Drawnie przypomina stojąca przy spichlerzu tzw. „Macewa z bruku”, która powstała z odnalezionych kostek brukowych wykonanych z macew drawieńskiego cmentarza.

Ich układ na „Macewie z bruku” nawiązuje do pierwotnych cmentarnych macew, na których napisy były na ogół dwujęzyczne, hebrajskie z przodu i z tyłu niemieckie. Na „Macewie z bruku” jest jednak jedno odstępstwo, otóż biała kostka kamienia z łacińskim „Abraham” została umieszczona centralnie wśród kostek z napisami hebrajskimi co nie powinno dziwić, gdyż Abraham to ojciec narodu żydowskiego. Symbol narodu, Gwiazda Dawida, została wykonana współcześnie na czarnej kostce z marmurowej macewy, umieszczona została na jej szczycie. W środek między poszczególnymi elementami konstrukcji wmurowany został kamień przywie-

ziony w 2007 r. z terenu obozu zagłady w Treblince. Element ten niejako mocniej nobilituje wykonaną w Drawnie macewę.

Mogiły – świadectwo przeszłości

Grób żołnierza – znajduje się kilkaset metrów przed Drawnem. Aby do niego dojechać, należy zjechać w lewo z szosy Choszczno – Drawno w leśną drogę prowadzącą do oczyszczalni ścieków. Mogiła stoi nieco dalej od oczyszczalni z lewej strony, przy rozwidleniu dróg. Jest to miejsce spoczynku żołnierza polskiego plut. Józefa Zadroznego (1915–1945), który trafił tu z dalekiego Tarnopola. Grób w obecnym wyglądzie został wykonany staraniem środowiska saperów z Drawna. Okazały krzyż poświęcił ks. bp. Błażej Kruszyłowicz. Obok mogiły stoi tablica informacyjna. 03.06.2008 r. w miejscu tym modlił się z drawieńskimi gimnazjalistami biskup polowy WP gen. dyw. Tadeusz Płoski, towarzyszył mu sekretarz ks. ppłk Jan Osiński. Obaj zginęli w wyniku katastrofy pod Smoleńskiem 10.06.2010 roku.

Dwie mogiły – wyjeżdżając spod oczyszczalni na szosę do Drawna, po przeciwnej stronie od wyjazdu, w lesie widoczne są jeszcze dwie mogiły. W jednej z nich, która jest pusta zostali pochowani nieznanymi żołnierze niemieccy, którzy zginęli w lutym 1945 r. Zostali oni ekshumowani i spoczęli na niemieckim cmentarzu wojennym w Glinnej k. Starego Czarnowa. Druga mogiła z metalowym krzyżem, jest miejscem, gdzie w 1947 r. pochowano wysiedloną do Niemiec nieznaną dziś z nazwiska Niemkę, sędziwą mieszkankę Drawna. Zmarła tuż po opuszczeniu Drawna w wozie niedaleko miejsca swego spoczynku.

Budynek Szkoły

Szkoła znajduje się w budynku o długich tradycjach edukacyjnych. Już przed 1945 r. mieściła się w budynku szkoła podstawowa niemiecka, a po 1945 – polska. W 2000 r. budynek stał się siedzibą nowo powstałego dawnego gimnazjum, które w 2002 r. obrało sobie za patrona „Saperów Polskich”. Przed głównym wejściem do budynku szkoły umieszczono dwie tablice. Na jednej z nich wyryto nazwę szkoły „Gimnazjum Publiczne im. Saperów Polskich w Drawnie”, datę „16 kwietnia 2002”, logo szkoły oraz sekwencję łacińską „quidquid agis prudenter agas et respice finem” („cokolwiek czynisz, czyń roztropnie i patrz końca”). Druga tablica znajduje się z lewej strony wejścia. Umieszczono na niej nazwy miejsc chwały saperów polskich. Wejście zdobią z obu stron dwie saperskie kotwice. W uroczystości odsłonięcia tablic, które zbiegło się z przyjęciem przez szkołę

Drawno – mogiła plut. Józefa Zadroznego, fot. A Szutowicz

sztandaru, brali udział czołowi saperzy polscy z byłym Szefem Wojsk Inżynieryjnych MON gen. brygady Ryszardem Żuchowskim. Przed budynkiem szkoły od 2006 r. znajduje się obelisk, na którym widnieją osiem nazwisk żołnierzy – saperów 41. Batalionu Saperów poległych na minach podczas akcji rozminowania Polski. Batalion ten w latach 1951 – 57 był w Drawnie jednostką garnizonową.

Lapidarium

W latach międzywojennych przy cmentarzu stał okazały kamienny obelisk z pamiątkową płytą upamiętniającą poległych podczas I wojny światowej, o czym informowała przykręcona tam tablica. Bezpośrednio nad nią w niszy umieszczono wojskowy niemiecki hełm. Nad niszą wyryto w kamieniu znak faszystów – swastykę. Ta symbolika nadała pomnikowi jednoznaczny nazistowski wymiar. Obelisk ten zachował się do czasów powojennych, jednak został obalony i zakopany. W 1999 r. został odnaleziony i odkopany, a następnie postawiony na pierwotnym miejscu (już bez znaków faszystowskich) jako kamień pojednania, o czym informuje zamocowana na nim dwujęzyczna tablica z herbem Drawna. Kilka lat później podczas porządkowania terenu dawnego cmentarza znaleziono kilkadziesiąt podstaw po żeliwnych krzyżach nagrobnych, które wylamano i rozkradziono. Ponadto udało się odnaleźć kilka płyt grobowych. Podstawy i płyty zostały ułożone w regularnych półkółkach za obeliskiem, co utworzyło swoiste lapidarium. Po pewnym czasie dostawiono tu trzy żeliwne krzyże z cmentarza w Niemieńsku, które złodzieje chcieli wywieźć na złom. Charakterystycznym elementem lapidarium jest kolumnienka, na której znajduje się marmurowa płytka, a na niej prosty krzyż i ikona św. Jerzego, który jest symbolem zwycięstwa dobra nad złem. Jest

Obelisk pojednania, fot. arch. UM Drawno

to miejsce spoczynku szczątków po lotnikach niemieckim i radzieckim oraz nieznanym chłopcu niemieckim.

Spichlerz

Budynek znajduje się na terenie starego miasta, przy ul. Jeziornej 2, powstał w latach 1960 – 70 XIX w. W latach 2006 – 07 został odrestaurowany, a w czasie prac remontowo – konserwatorskich odnaleziono rękopis w języku niemieckim z kwietnia 1874 r. (wyciąg z protokołu posiedzeń Królewskiego Sądu Okręgo-

Obelisk ku czci saperów poległych podczas rozminowania Polski, fot. A. Łukasik

Spichlerz – Centrum Informacji Turystycznej w spichlerzu, fot. Z. Sokół

wiejskiej. Galeria gromadzi i konserwuje eksponaty historyczne. Organizuje wystawy i wernisaże, odczyty, spotkania oraz zajęcia edukacyjne. W galerii wyeksponowano stare fotografie i pocztówki Drawna sprzed 1945 r., XIX – wieczne listy kupieckie, narzędzia rolnicze i sprzęt codziennego użytku, militaria i ceramikę z okresu średniowiecza.

Muzeum Energetyki

Znajduje się w Zakładzie Energetycznym przy ul. Energetyków 1. Posiada zbiory, które są unikatami nawet w skali światowej. Muzeum współdziała z jedną z najstarszych elektrowni wodnych na świecie – Elektrownią Wodną Kamienna. W swoich zbiorach eksponuje kolekcję ponad 100 – letnich mierników tablicowych wskazujących parametry energii elektrycznej

Ponad 100 – letnie mierniki prądu, fot. A. Łukasik

wego dla obszarów leśnych). Wyremontowany spichlerz przeznaczono na Centrum Informacji Turystycznej, którego głównym zadaniem jest promocja walorów miasta i gminy Drawno. CIT zajmuje się obsługą ruchu turystycznego, dystrybucją map, płyt i informatorów turystycznych. Ponadto w spichlerzu znajduje się Galeria Pamiątek Ziemi Dra-

Galeria Pamiątek Ziemi Drawieńskiej w spichlerzu, fot. arch. UM Drawno

Drawno, Muzeum Energetyki, fot. A. Łukasik

oraz różne typy mierników przenośnych. Posiada całą gamę liczników energii elektrycznej, tablic licznikowych, bezpieczników i elementów instalacji elektrycznych, źródeł i odbiorników energetycznych. Na uwagę zasługuje kolekcja silników elektrycznych, z których najstarszy pochodzi z roku 1913 i jest w doskonałym stanie technicznym. Osobnym działem są zbiory, dokumentacji technicznej, fachowej

literatury z zakresu ogólnie pojętej elektryczności. Muzeum można zwiedzać w dni robocze w godz. 9.00 – 15.00 po uprzednim kontakcie telefonicznym (nr tel.: +48 608 622 464).

Pocztą

Drawno – poczta obecnie,
fot. arch. UM Drawno

wstała przy użyciu czerwonej klinkierowej cegły, a także niebieskiej glazurowanej, wykorzystano także kamień polny na cokół i tynki naśladowujące jasny kamień. Fasadę dekoruje schodowy szczyt z herbem Polski. W 1884 r. w budynku tym funkcjonował telegraf.

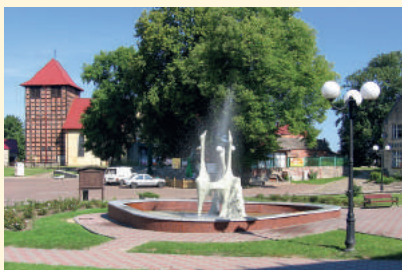
Budynek poczty znajduje się na ul. Kolejowej 24, wybudowany został w drugiej połowie XIX w. Do dnia dzisiejszego został zachowany bez zasadniczych zmian. Jest to gmach neogotycki, dwukondygnacyjny, zwieńczony dwuspadowym dachem.

Dekoracyjna fasada po-

Budynek poczty w XIX w.,
fot. arch. UM Drawno

Plac Wolności

Drawno Plac Wolności, fot. J. David

le widoczny. Jest to budynek wybudowany w drugiej połowie XIX w. w tzw. stylu rundbogen, dwukondygnacyjny z piwnicą i poddaszem. Dach dwuspadowy. W piwnicy mieścił się do 1945 r. areszt miejski. Naprzeciw fontanna i drewniane rzeźby krasnali. Na Placu Wolności znajduje się upamiętniający Jana Pawła II „Dąb Papieski” oraz kapliczka z figurką Chrystusa Bolejącego.

Dawniej Marktplatz (plac rynkowy), jego stara zabudowa uległa zniszczeniu w czasie wojny. W miejscu, gdzie dzisiaj znajduje się przystanek autobusowy, stał budynek ratusza połączony z siedzibą policji. Naprzeciw ustawiono pomnik ku czci poległych w wojnie 1870–1871 r. Obecnie rolę ratusza spełnia gmach dawnego sądu. Usytuowany jest przy ul. Kościelnej i z Placu jest doskona-

Plac rynkowy na kartce pocztowej

V. Spacer po mieście

Zwiedzanie Drawna najlepiej rozpocząć od grobu polskiego żołnierza znajdującego się naprzeciw miejsca, gdzie stała leśniczówka Kraśnik, oraz od dwóch mogił przy drodze krajowej nr 175 Choszczno – Drawno. Jadąc w kierunku Drawna po lewej stronie szosy widoczny jest wjazd na plac zabaw, gdzie dawni mieszkańcy organizowali festyny miejskie. Natomiast wyjeżdżając tą drogą w kierunku Choszczna, można dojechać do Kiełpina, skąd prowadzi droga do Karpina, Brzezin, Podlesia.

Wzdłuż ulicy Choszczeńskiej

W Drawnie, po skręcie z ulicy Choszczeńskiej w pierwszą ulicę w prawo znajduje się ul. Energetyków. W stojącym przy niej Zakładzie Energetycznym funkcjonuje **Muzeum Energetyki**. Po ponownym wjeździe na ulicę Choszczeńską, jadąc dalej w kierunku centrum miasta, z lewej strony ulicy przy prawym brzegu rzeczki Sitna widoczne są zabudowania po dawnym **młynie miejskim**. Naprzeciw, po prawej stronie ul. Choszczeńskiej, jest park dawnej fabryki krasnali. Dalej znajdują się jej budynki fabryczne i dom właścicieli. Za tymi obiektami rozciąga się kilkusetletni **cmentarz z kaplicą**. Naprzeciw cmentarza jest wjazd na ul. Leśników, przy której mieści się **siedziba dyrekcji Drawieńskiego Parku Narodowego**. Między wjazdem a stacją benzynową w dawnych wiekach funkcjonowało miejsce straceń lokalnych złoczyńców. Z cmentarzem graniczy teren, który niegdyś był w jego obrębie, a obecnie tu znajduje się **park** oraz **lapidarium** z „Kamieniem Pojednania”. Widać stąd stojący po drugiej stronie ulicy dawny **Dom Strzelecki**, a dziś – warsztat mechaniczny. Dalej po prawej stronie znajduje się **kompleks rekreacyjno – sportowy** z boiskiem MKS „Drawy Drawno”. Następny ważny obiekt sportowy, „Orlik”, znajduje się przy ul. Żeromskiego po przeciwnej stronie Szkoły Podstawowej. Ulica Żeromskiego krzyżuje się z ul. Choszczeńską.

Kompleks boisk „Orlik” z widokiem na jez. Adamowo, fot. arch. UM Drawno

Starówka

Kierując się ul. Choszczeńską w kierunku centrum, przy jej skrzyżowaniu z ul. Szpitalną jest rejon, gdzie przebiegała w wiekach średnich fosa i stała Brama Kamienna. Na podwórku domu przy ul. Choszczeńskiej widoczny jest jedyny zachowany fragment **murów obronnych**. Po skręcie w prawo w odnogę ul. Szpitalnej następuje wjazd w ul. Szkolną. Po jej prawej stronie znajduje się budynek po byłym **Gimnazjum**

Publicznym im. Saperów Polskich z umieszczonymi na nim tablicami pamiątkowymi i z saperskim obeliskiem na dziedzińcu. Po lewej znajdziemy parking. Następnie, po pokonaniu krótkiego odcinka ul. Szkolnej, skręcamy w ul. Krótką, która bezpośrednio prowadzi do pięknego **Placu Zgody** z ujęciami **studni artezyjskich**. Tu można odpocząć bądź przejść na promenadę spacerową przebiegającą nad jeziorem Adamowo (Dubie Południowe). Promenada, tzw. „Nadjeziorna”, powstała w XIX w., a w ostatnich latach nadano jej zgodny z duchem czasu wygląd. Opuszczając Plac Zgody po skręcie w prawo docieramy ul. Jeziorną do stojącej po jej lewej stronie **„Macewy z bruku”** i **Spichlerza**. Przy spichlerzu jest tak-

Macewa z bruku przy drawieńskim spichlerzu, fot. A. Łukasik

Drawno, studnia artezyjska przy ul. Tylnej, fot. A. Łukasik

że parking. Ulica przebiega wzdłuż linii równoległej do dawnych murów obronnych, co kiedyś umożliwiało mieszkańcom szybkie zajęcie stanowisk bojowych. Podobne zadanie miały i inne ulice obwodowe Drawna, tj.: Szpitalna, Tylna i Ogrodowa. Wychodząc z promenady spacerowej na ul. Kolejową, kierując się w lewo, również z łatwością można trafić do spichlerza. Po spichlerzu, ponownie ul. Jeziorną, następnie skręt w prawo w ul. Kolejową i dosłownie po kilku krokach znajduje się miejsce, gdzie stała **Brama Polska**, kolejna brama miejska średniowiecznego Drawna. Po przeciwnej stronie ulicy stoi okazały budynek poczty. Przy poczcie znajduje się parking i skrzyżowanie z ul. Kościelną (droga ta jest jednokierunkowa). Po jej prawej stronie w ogrodzie widnieje pozostałość **Pomnika Czerwoarmistów** – w pierwz byli tu pochowani, a następnie ekshumowani na cmentarz w Choszcznie. Dalej widzimy wejście na górę zamkową z **ruinami zamku**. Kolejne obiekty to usytuowane również z prawej strony tej ulicy **pamiętki pożydowskie**, czyli ceglany budynek, pozostałość po zakładach żydowskiego przedsiębiorcy Caspariusa, za nim mały placyk po **synagodze**. Kolejny ceglany budynek to siedziba **Urzędu Miejskiego**. Z lewej strony fontanna i postacie drewnianych krasnali. Przy urzędzie znajduje się parking. Za nim, przy ul. Marii Konopnickiej, wznosi się **willa Caspariusa**. Ulica Kościelna wychodzi na **Plac Wolności**, który jest także naj-

większym w mieście parkingiem. Z placu kierujemy się do **kościółka pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy**, obok którego stoi pastorówka. Stąd schodzimy na odnogę ul. Ogrodowej będącą naturalnym przedłużeniem ul. Kościuszki. Tu przez wieki znajdował się tzw. „Rów” czyli teren zamieszkały pierwotnie przez biedotę będący źródłem licznych pożarów. Wracając łukiem ul. Ogrodowej, docieramy do ul. Pomorskiej, gdzie niegdyś znajdowała się **Brama Nowa**, trzecia brama miejska Drawna, oraz najdłuższy most. Przy pierwszej ulicy za strumieniem biegnącej w lewo od ulicy Pomorskiej do 1938 r. istniał cmentarz żydowski. Dziś jest to ul. Łąkowa. Ulica Pomorska jest wylotową na Rościn, Świąciechów, Żółwino i Prostynię. Po skrzyżowaniu się z ul. Pomorską, ul. Ogrodowa przechodzi w ul. Tylną, na tej ulicy znajduje się najciekawsza **studnia artyzyska**. Ulica Tylna biegnie wzdłuż brzegu bagiennej pozostałości jeziora Lacke i dochodzi do pierwszej odnogi ul. Szpitalnej, przy której mieści się Kino Wedel, Drawieński Ośrodek Kultury, Biblioteka Publiczna i Środowiskowy Dom Samopomocy. Przy kinie znajdziemy parking. Stąd ul. Kościuszki, doskonale oddającą klimat dawnego Drawna, kierujemy się do skrzyżowania z ul. Pomorską. Po skręceniu w prawo i dalej prosto ul. Kolejową kierujemy się na drugi brzeg Drawna. Po minięciu Bramy Polskiej z lewej strony drogi znajduje się Skwer Artylerzystów Polskich ze stojącym na nim dwuskrzydłowym pomnikiem. Dalej wznosi się budynek przynależny do DPN po dawnym zakładzie Mechanische Netzfabrik (Fabryka Sieci) Gustava Strehlowa - obecnie Centrum Edukacji i Turystyki DPN, za nim Przystań Drawieńskiego Parku Narodowego, a następnie Most Polski.

Dąb Papieski przy Nadleśnictwie Drawno,
fot. A. Łukasik

Zawodzie

Za mostem znajduje się tzw. Zawodzie, czyli powedłowski Brückgut. Kierując się wciąż ul. Kolejową, po prawej stronie jest stacja PTTK, za nią skrzyżowanie z ul. Polną, poprzez którą bezpośrednio można dojechać do Drawnika i Borowca. Naprzeciw, po lewej stronie ulicy, znajduje się zaniebdany zabytkowy **pałac Krügerschów** (przed 1945 właściciel Paul Wadepfuhl) z przełomu XIX i XX w. Ulica Kolejowa

kończy się na przejeździe kolejowym. Za przejazdem jest już ul. Chomętowska, która przechodzi w drogę prowadzącą w kierunku Chomętowa, Niemieńska i Zatomia. Ulica ta przy pierwszym skrzyżowaniu łączy się z prawej strony z ul. Słoneczną. Przy tym miejscu wznosi się **Winna Góra**, na której w przeszłości podjęto próbę hodowli winorośli, niestety z powodu kaprysów klimatycznych sukcesu nie osiągnięto. Ulica Słoneczna wyznacza kierunek na Podegrodzie i dalej na Barnimie. Przy końcu ul. Kolejowej, tuż przy przejeździe, jest droga w lewo do stacji kolejowej. Pochodzi z okresu budowy linii Choszczno – Kalisz Pomorski. Wybudowana

Drawno, Winna Góra, fot. A. Łukasik

w 1896 r., składa się z dworca połączonego z magazynem ekspedycji oraz z budynku mieszkalnego kolejarzy i z budynku gospodarczego.

Spod budynku stacyjnego prowadzi brukowa droga na ul. Kaliską. Kierując się na Kalisz Pomorski z lewej strony tej ulicy ma swoją siedzibę **Nadleśnictwo Drawno**, na jego przyległym terenie rośnie „**Papieski Dąb**” posadzony z nasion poświęconych przez Jana Pawła II.

Dalej w tym samym kierunku jest wjazd na drogę utwardzaną do **Drewnianego (Saperskiego) Mostu**. Przy wyjeździe z Drawna ul. Kaliska „przechodzi” w drogę nr 175.

Ciekawym obiektem jest znajdująca się tuż przed wiaduktem kolejowym, z lewej strony drogi, drewniana kapliczka. Postawiona została dla uczczenia pamięci robotników przymusowych i jeńców wojennych. Znajdująca się w niszy kapliczki płaskorzeźba Matki Bożej Bolejącej została ofiarowana przez sierż. Piotra Kowalskiego tuż przed jego wyjazdem do Iraku.

W tym miejscu droga przechodzi przez wiadukt stojący nad torowiskiem bocznicą jednostki wojskowej. Po tych torach transportowano moduły **rakiet V-2**. Dalej z prawej strony znajduje się wjazd na drogę do Sieniawy Drawieńskiej. Z lewej strony widzimy kompleks terenu wojskowego. Za kolejnym przejazdem kolejowym, z prawej strony drogi, stoi opuszczona **leśniczówka Skrzaty**. Przy wyjeździe z kompleksu leśnego na jego skraju jest ustawiony kamień upamiętniający zestrzelony przez Niemców samolot amerykański B-17.

Kąpielisko nad jeziorem Adamowo na kartce pocztowej

VI. Ludzie związani z Drawnem i okolicami

Luiza Augusta Wilhelmina Amalia von Mecklenburg-Strelitz, czyli Luiza Pruska – królowa Prus, fot. *Mecklenburg – Vorpommern tut gut*, 2006

Luiza Augusta Wilhelmina Amalia von Mecklenburg-Strelitz

Luiza Pruska (1776–1810). Księżniczka Meklemburgii – Strelitz, od 1797 królowa Prus, żona króla Fryderyka III Wilhelma. Należała do najstynniejszych kobiet epoki. Zmieniła styl dworu pruskiego (pierwsza zaczęła tańczyć walca). Zapoczątkowała noszenie żeliwnej biżuterii, co w latach dwudziestych XIX wieku opanowało całą Europę. Stała na czele stronnictwa antyfrancuskiego i doprowadziła w 1806 do tragicznej w skutkach wojny z Francją. Po klęsce pod Jeną uciekła z królem z Berlina do Królewca. Nie podróżowali razem. Królowa z synem księciem Wilhelmem przemieściła się trasą, która wiodła z Kostrzyna także przez Choszczno i Drawno. Król jechał przez Recz i Kalisz Pom. Noc 28/29 października

1806 królowa spędziła w Choszczynie. Rano 29 października razem z synem udała się w kierunku Drawna, w czasie jazdy doszło do spotkania z królem. Niestety w powozie królowej pękła oś. Uszkodzona karetka dojechała do Neuwedell (Drawna). Miasto było zrujnowane po pożarze w 1805. Królowa wypiła filiżankę czekolady, którą otrzymała od żony pastora Jana Wilhelma Sange. Rada miasta zapoznała królową z bolączkami związanymi z jego odbudową. Królowa obiecała pomoc i po naprawie pojechała w kierunku na Kalisz Pomorski. Francuzi po zajęciu Drawna zwolnili miasto z płacenia kontrybucji (ze względu na skalę zniszczeń), a w 1811 Drawno otrzymało królewską pomoc, co umożliwiło jego odbudowę do 1813. Uważa się, że stało się to dzięki królowej. Od grudnia 1806 do 1809 przebywała kolejno: w Sankt Petersburgu, w Rosji, potem w Królewcu i Kłajpedzie. Zmarła na zapalenie płuc 19 lipca 1810. Została pochowana w mauzoleum w Charlottenburgu. Jej śmierć interpretowana była jako punkt zwrotny w dziejach Prus. W dzień urodzin królowej 1813 Fryderyk Wilhelm III ustanowił we Wrocławiu słynne wojskowe odznaczenie Krzyż Żelazny. Gdy w 1814 padł Paryż i Napoleon abdykował, pruski feldmarszałek, późniejszy faktyczny zwycięzca spod Waterloo Gebhard von Blücher, miał zawołać: „Luiza jest pomszczona!”. Córka królowej Charlotta (13 lipca 1798 – 1 listopada 1860) jako żona Mikołaja Romanowa (Mikołaj I) została carycą Rosji (Aleksandra Fiodorowna), natomiast dwóch synów Fryderyk Wilhelm i Wilhelm zostali królami Prus. Ten ostatni jako Wilhelm I został w 1871 w zdobytym Wersalu cesarzem zjednoczonych Niemiec Wilhelmem I. Gdy był on jeszcze księciem, otrzymał w prezencie dubeltówkę. Tak się bowiem złożyło, że została wykonana przez ruzsznikarza z Drawna –

F. Mundta. Broń była piękna, o eleganckich, nowoczesnych jak na owe czasy liniach, miała zamek zwrotny i srebrne zdobienia. Od razu przypadła przyszłemu cesarzowi do gustu. Ponoć bardzo ją lubił. Pod koniec 1861 r. podczas polowania Wilhelm, w tym czasie już król, spadł z konia. Spadł tak nieszczęśliwie, że złamał swoją dubeltówkę. Zdenerwowany oddał popsutą broń przewodnikowi Friedrichowi Pomrenke, który po emigracji do USA naprawił ją.

Carl Johann Heinrich Eduard von Gerlach

Carl Johann Heinrich Eduard von Gerlach (ur. 30.12.1792 r. w Drawnie, zm. 14.08.1863 r. w Booßen k. Frankfurtu nad Odrą). W 1813 r. jako ochotnik został sekretarzem Hermanna von Boyens, następnie był podporucznikiem 8. Śląskiego Pułku Landwehry. W 1814 r. został adiutantem pruskiego ministra wojny Hermanna von Boyen. Po ukończeniu studiów w 1817 r. został zatrudniony w intendencji berlińskiej policji. W 1821 r. przyjęto go do Ministerstwa Wojny, gdzie w 1823 r. dosłużył się stopnia kapitana. Kilka lat później został powołany do Tajnej Rady Wojennej. W 1826 r. krótki czas pracował w IV Departamencie (ekonomicznym). Był jednym z reformatorów prawa wojskowego. W 1832 r. został prezydentem policji w Berlinie. Za zasługi dla miasta został jego honorowym obywatelem. W 1839 r. przeniósł się do Kolonii, gdzie był przez pięć lat prezydentem. 15.10.1840 r. otrzymał w Berlinie szlachectwo. W 1844 r. został prezydentem Erfurtu. W 1845 r. przeszedł na emeryturę. Oktober 1840, wurde ihm in Berlin der persönliche Adel verliehen. Ostatnie lata spędził w Booßen.

Ludwig Blümcke

Ludwig Blümcke (ur. 03.03.1877 r., zm. 16.05.1951 r.), niemiecki pisarz, który m.in. żył i tworzył w Drawnie, gdzie był starszym aptekarzem. Jego książki wydawane były pod pseudonimem Conrad Henkendorf. W Polsce jest niezany. Pisał głównie książki dla młodzieży. Z jego kilkudziesięciu publikacji na uwagę zasługują m.in.: nowela *Und dennoch ward es Morgen* (pol. *A jednak poranek*), wyd. 1912 r.; narracja *Als die Russen kamen*, (pol. *Gdy przyszli Rosjanie*), wyd. 1916 r. oraz powieści: *Aus Trümmern und Asche* (pol. *Z ruin i zgliszcz*) wyd. 1920, i *Um Liebe und Perlen* (pol. *Kochać perły*) z 1932 r. Książki Blümcke dostępne są w antykwariatach, gdzie osiągają ceny kilkudziesięciu euro.

Eryk Rüdiger von Wedel,
fot. Copyright © 1997–2012
The Aerodrome

Eryk Rüdiger von Wedel – As lotniczy z Chomętowa Eryk Rüdiger von Wedel urodził się 9 marca 1892 r. w Chomętowie. Miał urzeczywistnić marzenia o powrocie fortuny Wedłów do Drawna. Stąd używał nawet przydomek „księcia Neuwedell” (Drawna). Wcześniej osierocony przez ojca, jako półsierota wstąpił do Korpusu Kadetów. Na wojnę

w 1914 r. wyruszył z 1. Pułkiem Ułanów im. cesarza Rosji Aleksandra III. W 1918 r. został pilotem. 23.04.1918 r. przybył do 11. królewsko – pruskiej eskadry myśliwców (Jagdstaffel 11) zwanej „Jasta 11”. Była to najślynniejsza eskadra lotnicza I wojny światowej. Wedel zameldował się dwa dni po zestrzeleniu byłego dowódcy eskadry, legendarnego Manfreda von Richthofena. Obaj służyli w tym samym pułku ułanów, którego barwą był kolor czerwony. Richthofen podczas dowodzenia „Jasta 11” wprowadził czerwień jako kolor wiodący na samolotach eskadry. W konsekwencji czerwień przyłgnęła do niego i sławę zdobył jako „Czerwony Baron”. Pilotami „Jasty 11” byli także brat Manfreda, Lothar von Richthofen i Erns Udet. Porucznik von Wedel w ciągu półtora miesiąca został asem lotniczym. Ogólnie strącił 13 samolotów, dało mu to 126 miejsc na liście ówczesnych niemieckich asów lotniczych. Był kilka razy dowódcą „Jasta 11”. Pierwszy raz obowiązki przyjął 26.07.1918 r. od Lothara von Richthofen, następnym razem od Wolframa von Richthofen. Trzeci raz dowódcą został 04.11.1918 r., aby już 16 rozwiązać eskadrę. Będąc dowódcą „Jasta 11”, był podwładnym dowódcy pułku Hermanna Göringa. Po demobilizacji powrócił do Chomętowa. Znany był z miłości do koni, samochodów i łowiectwa. Polował w poddrawieńskich lasach z dawnym przełożonym, Wielkim Łowczym III Rzeszy, marsz. Hermannem Göringiem. W czasie wojny 1939 – 45 został komendantem lotniska wojskowego. W tym czasie jego koledzy dowodzili Luftwaffe. Wedel te układy wykorzystał dla ratowania ludzi, m.in. dzięki niemu za osobistym wstawiennictwem Göringa przeżył obóz koncentracyjny Żyd z Drawna o nazwisku Jacobi.

Mimo, że był dwukrotnie żonaty, Eryk von Wedel nie posiadał dzieci. Zmarł 2 lipca 1954 r. w Salzhausen k. Lüneburga. Odznaczony był Krzyżem Żelaznym i Krzyżem Orderu Królewskiego Domu Hohenzollernów. Drawno też miało swego asa, był nim **Fenske Walter Erich** (1911–1944) Kapitan Luftwaffe, nocny myśliwiec, as lotniczy. Ogólnie zaliczono mu 14 zwycięstw. Zmarł w wyniku obrażeń po rozbiciu samolotu.

Jan Stefan Gałęcki

Jan Stefan Gałęcki – biskup rzymskokatolicki, doktor filozofii. Urodzony 18 czerwca 1932 r. w Zalesiu k. Ciechanowa, wyświęcony na kapłana 23.05.1957 r. w Gorzowie Wielkopolskim. Jako wikariusz sprawował posługę duszpasterską w parafiach w Zielonej Górze, Szczecinie, Drawnie i w Szczecinku. W Drawnie wikariuszem był od lipca 1964 r. do lipca 1966 r. Od 1971 r. był administratorem i proboszczem parafii pw. Najświętszej Marii Panny Królowej Świata

Ks. bp J. S. Gałęcki podczas uroczystości poświęcenia sztandaru Gimnazjum Publicznego w Drawnie. fot. A Szutowicz

w Stargardzie Szczecińskim. 4 lutego 1974 r. został mianowany biskupem tytularnym Maiuca i ustanowiony biskupem pomocniczym diecezji szczecińsko – kamieńskiej w Szczecinie. Został konsekrowany w katedrze szczecińskiej przez prymasa Polski, Kardynała Stefana Wyszyńskiego 17.03.1974 r. Był członkiem komisji episkopatu Polski ds. środków społecznego przekazu. Od 2007 r. jest biskupem seniorem. W Gminie Drawno pozostawił trwałe ślad, m.in. wyświęcił: kościoły w Święciechowie (14.11.1981 r.), w Zatomiu (24.05. 1991 r.), kaplicę w Chomętowie (14.06.1998 r.), sztandary: OSP, PSL i Gimnazjum Publiczne im. Saperów Polskich. Udzielił także sakramentu bierzmowania setkom parafian.

Katharina Lind

Katharina Lind urodziła się 4 grudnia 1936 r. w Drawnie (ówczesne Neuwedell). Należała do znanych NRD – owskich aktorek teatralnych i filmowych. Grała w filmach kinowych i telewizyjnych. Zadebiutowała po ukończeniu studiów aktorskich w 1958 r. W latach 1961 – 70 występowała w Teatrze Berlińskim, a od 1975 r. w Teatrze w Brandenburgu. Popularność przyniosła jej filmowa baśń *Frun Holle*, w której zagrała Pechmarie. Rola Klary w filmie *Son, Der* z 2002 r. była jak dotąd ostatnią w jej filmowej karierze. Polskim widzom jest praktycznie nieznana.

Profesor dr hab. Jan Oszmiański

Jan Oszmiański urodził się 8 października 1950 r. na Kresach Wschodnich. Do Drawna przyjechał w ramach repatriacji w 1956 r. Mieszkał na kolonii Wiśniewo, a następnie na ul. Ogrodowej. Szkołę podstawową ukończył w Drawnie w 1964 r. Następnie uczył się w klasie z językiem angielskim w Liceum Ogólnokształcącym na ul. Chrobrego w Choszcznie. Po maturze krótko pracował w melioracji w Drawnie. Następnie uczył się w Państwowej Szkole Technicznej na kierunku o specjalności technologia chemiczna. W 1975 r., po ukończeniu studiów na Akademii Rolniczej w Poznaniu związał się z Wrocławiem, gdzie rozpoczął pracę naukowo – badawczą, do 1995 r. był zameldowany na stałe w Drawnie. Doktorat obronił w 1983 r., a habilitację uzyskał w 1990 r. Tytuł profesora otrzymał w 1993 r. z rąk Prezydenta RP. Odbył liczne staże krajowe i zagraniczne w zakładach przemysłowych i ośrodkach naukowych. Tematem jego ponad 30 – letniej pracy naukowej są polifenole.

Jego dorobek naukowy obejmuje 114 opracowań naukowych z czego 45 zostało opublikowanych, a 18 ukazało się w renomowanych czasopismach zagranicznych o szerokim zasięgu międzynarodowym.

Johan Ernst Georg Stosch (1851–1920)

Doktor teologii, pastor. Urodził się w Budziszynie na Łużycach. Był pisarzem i wybitnym kaznodzieją luterańskim. Studiował teologię w Lipsku i w Erlangen. Po ukończeniu studiów w 1874 był wikariuszem w Ispringen w Badenii. Następnie w latach od 1877 pastorem w kilu parafiach. Od 1888 był

członkiem misji w południowych Indiach. W 1892 z powodu chorób powrócił do Niemiec. W latach 1892–1906 zatrudniony był w Elżbietańskim Szpitalu Diakonalnym. Równoległe od 1902 wykładał na Uniwersytecie w Berlinie. W 1906 został proboszczem parafii w Drawnie. Był członkiem Federacji Biblijnej. Opublikował blisko 23 książki oraz w 1896 r. wydał w Berlinie książkę pt. „Indie, wrażenia i doświadczenia w służbie misji luterńskiej wśród Tamilów”. Pisma Stoscha wymagały wykształconego czytelnika. Wskazywał w nich na Biblię jako źródło historycznych relacji zwłaszcza w kwestiach dotyczących historii kapłanów i patriarchów. Traktował Księgę Rodzaju jako opis faktów. Zmarł w Drawnie.

Christina Thürmer – Rohr

Urodziła się 17 listopada 1936 w Neuwedell (Drawno). Profesor dr psychologii, feministka, muzyk. Jest córką drawieńskiego pastora Juliusa Rohr i Magdalene Rohr z d. Ehmann. Ojciec poległ na froncie wschodnim. W 1942 opuściła z matką i siostrą Drawno. Wychowywała się w psychiatrycznym szpitalu ewangelickim w Bethel, w którym ojciec matki był diakonem. Od najmłodszych lat edukowała się muzycznie. Ukończyła studia filologiczne i psychologię. W 1964 została doktorem. Pracowała naukowo, była akademickim wykładowcą. Profesorem została w 1972. W 1976 utworzyła nową specjalność studiów tzw. „Studia kobiece”. W latach 1979 do 1983 była członkiem zespołu rockowego (rock eksperymentalny) „Außerhalb”. W 1979 zaangażowała się w ruch feministyczny oraz w walkę o ochronę maltretowanych kobiet. W 1983 związała się uczuciowo i artystycznie z Laurą Gallati, z którą występowała i w 2003 założyła forum dyskusyjne „Akazie 3”. W 2005 przeszła na emeryturę. Uchodzi za jedną z pionierek nauki „Gender studium” (interdyscyplinarny obszar badawczy zajmujący się płcią kulturową, czyli manifestacją męskości lub kobiecości w różnych społeczeństwach oraz to, jak łączy się ona z instytucjami społecznymi, gospodarką, władzą, tożsamością, seksualnością). Jej siostra Barbara Rohr (ur.1932) prof. dr pedagogiki pierwsze 10 lat swego życia mieszkała w Drawnie.

Stanisław Gulczyński (1934–2013)

Ksiądz rzymskokatolicki. Były proboszcz i dziekan dekanatu Drawno. Pierwszy i jedyny prałat drawieński. Pochodził z Brześcia Kujawskiego. Był synem Marianna i Agnieszki. Po ukończeniu seminarium duchownego w Paradyżu otrzymał w 1959 r. święcenie kapłańskie. Posługę pełnił w Ińsku, potem był w: Marcinkowicach k. Tuczna, Chlebowie k. Gubina, Dobiegniewie, Wolinie, Choszczynie i Szczecin – Gołębiniu. W 1971 został proboszczem parafii w Świeszewie (dekanat Gryfice). Parafię w Drawnie objął 14.06.1986 roku. W latach 1987/88 wstawiono 10 witraży w oknach kościoła parafialnego w Drawnie. W czasie jego posługi wybudowano w latach 1985 – 1991 kościół w Zatomiu i w 1998

zaadaptowano na kaplicę była stołówkę PGR-u w Chomętowie. W lipcu 1988 odrestaurowany został ołtarz w Barnimiu. Dnia 3 listopada 1992 został kanonikiem Kapituły Kolegiackiej w Myśliborzu. 1 marca 1994 roku przejął od parafii Recz, Żółwino. W 1996 wystąpił z wnioskiem o utworzenie parafii w Barnimiu co też nastąpiło. W 2010 przeszedł na emeryturę. W styczniu 2013 otrzymał nagrodę Burmistrza Drawna w postaci honorowej statuetki „Drawianin Roku 2012”. Zmarł po ciężkiej chorobie. Spoczywa na cmentarzu w Drawnie.

Generalowie von Wedel

Obaj urodzili się w Drawnie gdy było Newedell, służbę wojskową rozpoczęli niemal równocześnie ok. 1830 roku. Jeden i drugi walczyli w 1848 r. z powstańcami wielkopolskimi, potem z Austrią w 1866 m.in. w bitwie pod Sadową (Königrätz). Starszy o rok Hermann Alexander Wilhelm von Wedel (1813–1894) od 1877 generał porucznik, był synem Antoniego von Wedel. W 1869 r. został dowódcą pułku piechoty nr 61. W czasie wojny z Francją 1870/1871 dowodził 6 Brygadą Piechoty II Krpusu Armijnego. Brał udział w zajęciu Metz, Paryża; bił się pod Salins, Les Planches. Nominację na generała majora otrzymał w 1871 r. W 1875 r. został komendantem Królewca. Zmarł w Kołobrzegu. Drugi Friedrich Karl von Wedel (1814–1890). Generał major z 1869, był synem Ferdinanda von Wedel. W 1865 r. został dowódcą pułku grenadierów w Gdańsku. W 1870 r. był dowódcą 29 Brygady Piechoty z Kolonii. W wojnie z Francją bił się pod Gravelotte; uczestniczył w przyłączeniu do Niemiec miasta Metz. Zmarł w Westend – Berlin.

Carl Friedrich Zimmermann (1813–1889)

Generał major. Urodził się w Neuwedell (Drawno). Ojcem jego był sekretarz majątku Wedłów, pruski porucznik Karl Zimmermann, matką zaś Karoline Charlotte Dorothea Johanna von der Osten. Ukończył gimnazjum w Koszalinie. Służbę wojskową rozpoczął w 1831 r. Już jako podporucznik brał udział w opracowaniu map środkowej Azji i Zachodniej Persji dla potrzeb jednego z twórców nowoczesnej geografii Carla Rittera. Jego publikacje przykuły uwagę Aleksandra von Humbolta i ministra wojny feldmarszałka Hermanna von Boyen, którego w latach 1841–1843 był adiutantem. Następnie służył w komórkach topograficznych armii. W 1860 został szefem departamentu topograficznego Wielkiego Sztabu Generalnego. Pełnił też wysokie stanowiska mobilizacyjne łącznie z szefem departamentu etatów tego sztabu w Berlinie. Ze służby odszedł w 1873 r. Zmarł w Berlinie – Charlottenburg. Autor wielu cenionych prac topograficznych.

Robert Czerniawski

Dr hab. Profesor Nadzwyczajny US, Kierownik Katedry Hydrobiologii i Zoologii Ogólnej. Absolwent Wydziału Rybactwa i Technologii Żywności Akademii Rolniczej w Szczecinie. Pracę doktorską obronił w 2005 r. i otrzy-

mał stopień naukowy doktora nauk rolniczych w specjalności rybactwo. W 2013 na Wydziale Biologii Uniwersytetu Szczecińskiego uzyskał habilitację. Przedmiotem jego zainteresowań jest ekologia strumieni i małych rzek, transport materii organicznej w rzece, behawior juwenilnych stadiów ryb łososiokształtnych. Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Hydrobiologiczne (od 2003), od 2015 jest przewodniczącym szczecińskiego oddziału tego towarzystwa. W 2013 otrzymał Nagrodę Rektora Uniwersytetu Szczecińskiego pierwszego stopnia za szczególne osiągnięcia naukowe. W 2013, 2015 i 2016 odbył staże: Universidade De Trás – Os – Montes E Alto Douro, Vila Real, w Portugalii. 08.02.2016 r. został wyróżniony statuetką i tytułem honorowym „Drawianin Roku”.

Max Dreger (1852–1927)

Urodził się w Drawnie. Dr honorowy Książęcego Uniwersytetu Technicznego w Darmstadt, inżynier. Specjalista od uzbrojenia. Karierę zawodową rozpoczął w wojsku. Służył w Nowej Gwinei, gdzie zachorował na malarię. Został asystentem po czym kierownikiem działu artyleryjskiego firmy Friedrich Krupp AG Grusonwerk. Ok. 1895 r. został jednym z głównych dyrektorów. W 1915 r. przeszedł na emeryturę. W czasie Wielkiej Wojny objeżdżał fronty sprawdzając efektywność użycia artylerii. Uchodził za wybitnego eksperta w dziedzinie techniki artyleryjskiej. Był członkiem zespołu konstruktorów (pod kierunkiem prof. Rausenbergera) najsłynniejszej armaty tej wojny zwaną Gruba Berta (niem. Dicke Bertha – mózdzierz obłężniczy 420 mm). Zmarł w Berlinie.

Drawno na kartce pocztowej

VII. Z czego Drawno słynie

Krasnale z Drawna

Festiwal krasnali w Drawnie, fot. K. Sereżyński

Zabudowania przemysłowe przy ul. Choszczeńskiej są pozostałością po dawnej fabryce terakoty „Etruria”. Właścicielem firmy była rodzina Seeger. Stąd miejsce usytuowania fabryki nosiło nazwę Seegerhall (dziś Przyjezierze). Z pierwotnego układu urbanistycznego zachował się główny, najstarszy budynek fabryki, gdzie można było oglądać i podziwiać całą gamę wyrobów. Miejsce

Drawno, dawna fabryka krasnali „Etruria”,
fot. arch. UM Drawno

lokalizacji „Etrurii” nie było przypadkowe, okolice Drawna obfitują w pokłady gliny. Zakład powstał w 1866 r. i od samego początku produkował ozdoby z przeznaczeniem dla ogrodów, parków i cmentarzy. Na pewno wyrabiano też cegły. Lecz to nie cegłom i różnym ozdobom ceramicznym, lecz krasnalom „Etruria” zawdzięcza swą sławę. Według legend krasnale wyróżniają się nadnaturalną siłą, nieprzeciętną mądrością, są zdolnymi złotnikami, czujnymi strażnikami, odstrasza

ją złe moce i przynoszą szczęście, stąd ich

wizerunki zaczęto ustawiać przed domami i posesjami. Z biegiem lat zrobiła się moda na krasnale. W 1886 r. niemiecka gazeta „Deutschen Illustrierten Zeitung” zamieściła ofertę sprzedaży drawieńskich krasnali, co zostało zauważone dopiero w kwietniu 2006 r. i opublikowane we „Frankfurter Rundschau”. Dzięki temu, po ponad stu latach, ku zaskoczeniu sympatyków krasnali, Drawno wysunęło się na czoło pierwszych jego producentów. Dotychczas najstarsza oferta pochodziła z 1893 r. i dotyczyła Turyngii. Oferta drawieńskiej „Ertrurii” z 1886 r. przedstawia trzy krasnale: stojący o długości 90 cm oparty jest o siekiere, leżący o długości 1 m wsparty na ramionach i siedzący na pieńku o wysokości 75 cm. Komplet ten miał kosztować 90 marek. Pod koniec XIX w. firma oferowała także terakotowe rodzajowe scenki z bajek. Proponowanych wzorów było 100, w tym motywem przewodnim większości były krasnale. Niestety, nie wiadomo, kiedy zaprzestano w Drawnie „krasnalą” produkcję. Najprawdopodobniej zakład upadł w okresie kryzysu światowego. Nie zmienia to faktu, że bez wątplenia jednak Drawno należy do „kolebek” terakotowego krasnala ogrodowego, na pewno było pierwszym miastem w dawnych Prusach gdzie rozpoczęto jego przemysłową produkcję. Po wojnie budynek fabryki spełniał różne funkcje, swego czasu mieścił się tu Ośrodek Transportu Leśnego (tzw. OTL).

Krasnale z drawieńskiej Ertrurii – oferta handlowa z 1886 r., fot. Zwergen – Park, Trusetal

Studnie artezyjskie

Źródła artezyjskie przy Placu Zgody, fot. B. Cizewska

Wielką atrakcją Drawna są studnie artezyjskie, czyli studnie z samoczynnie wypływającą wodą. Jest to woda żywa (Maim chaim), która jest opisywana w Talmudzie, jako najlepsza dla naszego organizmu. Ich ujęcia są powszechnie dostępne i znajdują się pod stałym monitoringiem sanitarnym. Powstały w XVII i XIX w. Studnie artezyjskie znajdują się przy ulicach: Szkolnej, Ogrodowej 1, Ogrodowej 2, Plac Zgody 1, Plac Zgody 2, Tylnej, Kolejowej 23. Ponadto funkcjonuje w mieście pięć studni na pompy, znajdują się one na ulicach: Kaliskiej 1, Kaliskiej 2, Choszczeńskiej 12, Osiedlu, Słonecznej, Kościuszki/Pomorskiej. Według ostatnich badań wszystkie studnie artezyjskie spełniają wymogi sanitarno – epidemiologiczne.

Rakieta V2

Obok szosy na Kalisz Pomorski znajduje się kompleks koszarowy, który powstał w latach 30. w ramach reorganizacji niemieckich sił zbrojnych. Składał się z zaplecza magazynowego oraz socjalno – bytowego. Był przygotowany do magazynowania mienia wojskowego, niezbędnego do zaopatrywania walczących wojsk w planowanej wojnie z Polską. W pewnym okresie produkowano tu amunicję. Jak na obiekt o przeznaczeniu wojskowym, był i jest on nietypowy zarówno pod względem malowniczości położenia, jak i ciekawej architektury. W okresie niemieckim była tu Mina, czyli składnica amunicji. Jednostkę stale rozbudowywano, czynili to początkowo polscy jeńcy i robotnicy przymusowi, a potem Rosjanie z utworzonego dla nich na terenie przyległym do jednostki małego obozu jenieckiego. Byli niedożywieni i masowo umierali. Jednostka w Drawnie wplotła się w historię słynnej rakiety V-2. W czerwcu 1943 r. ukazał się rozkaz, który włączył ją w system składowania tych rakiet. Razem z jednostką w Slotie k. Parchima, została podporządkowana zakładom w Penemünde. Wytyczone zostały także jej zadania, tj.: składowanie elementów napędu głowic z ładunkiem wybuchowym, prętów grafitowych, turbin, zbiorników, montaż podzespołów rakiet oraz próby ciśnieniowe zbiorników i instalacji. Gotowość do działania miała osiągnąć na dzień 1 I 1944 r. Ogólnie w Drawnie i w Slotie planowano przechowywać 1 006 rakiet, z czego w Drawnie miało być ich 466. Nadano im także kryptonimy: Slate to „Ute”, Drawno – „Gerda”, a Penemünde – „Park artylerii 11”. Wybudowano dość proste konstrukcje baraków. Szkielet z kantówek zakotwiczony był poprzez metalowy uchwyt w betonowych stopach. Skośny dach pokryto papą i pomalowano farbą maskującą. Dobierano także kolorystycznie roślinność. Przypuszcza się, że Drawno nie osiągnęło wyznaczonych możliwości składowania. Rakiety z Drawna po sprawdzeniu kierowane były na stanowiska ogniowe w Holandii. Na terenie Nadleśnictwa Kalisz Pomorski po miejscach składowania elementów rakiet V-2 zachowały się usypane place, drogi, które prowadzą do głównej arterii. Szybko zbliżający się front ostatecznie zakończył ten ciekawy epizod. Rosjanie pod dowództwem mjr ppłk Rukina wywieźli z terenu jednostki ok. 2 000 wagonów z dobrem wojskowym, w tym konstrukcje budowlane po ok. 100 magazynach. Mimo tego Rukin z powodu utrzymywania żelaznej dyscypliny był dobrze wspomniany przez miejscową ludność, a teren położenia jednostki nazywany jest zwyczajowo „Rukino”. W kompleksie koszarowym kwaterowały także pododdziały 2. Pułku Rolno – Gospodarczego 1. Dywizji Rolno – Gospodarczej, które pracowały na roli w opuszczonych majątkach. Równolegle w kompleksie funkcjonował cywilny zakład weryfikujący części przejętej, uszkodzonej w wyniku działań zbrojnych, techniki. Tą metodą pozyskiwano sprawne podzespoły i części. Drawno stało się garnizonem dopiero od 1951 r., kiedy to

w koszarach zaczął stacjonować 41. Batalion Saperów 14 Dywizji Piechoty. W czerwcu 1957 r. jednostka została rozformowana również w Drawnie. W 1951 r. przybyła tu z Włocławka utworzona w marcu 1950 r. składnica wojskowa, która jako 7. Okręgowa Składnica Sprzętu Inżynieryjnego i Materiałów Wybuchowych funkcjonowała do 31.12.1999 r. Na jej bazie utworzono Skład 2. Rejonowej Bazy Materiałowej z Wałcza. Po likwidacji 2 RBM jest to Skład 1. Regionalnej Bazy Logistycznej. Drawno stało się miejscem powstania 19.10.1968 r. 94. Wojskowej Składnicy Materiałów Topograficznych. Jednostka ta 17.03.1992 r. przeniesiona została do Torunia i tam 11 IV 1995 r. ją rozformowano. W Garnizonie Drawno funkcjonowały także: Garnizonowy Węzeł Łączności „AMONIT” (1975 – 96), Wojskowa Administracja Koszar (pocz. lat 70 – tych do 2002 r.), Wojskowa Straż Pożarna (od 1954 r.). Garnizon Drawno istniał do 2003. Ostatnim dowódcą był mjr Andrzej Szutowicz. Po jego likwidacji teren Gminy Drawno wszedł w obszar Garnizonu Choszczno. Jednostki Wojska Polskiego w Drawnie upamiętniają: Gimnazjum Publiczne im. Saperów Polskich, ul. Saperów, Skwer Artylerzystów Polskich, obeliski i tablice pamiątkowe na terenie byłego gimnazjum i obelisk w kościele.

Tygrys Królewski – czyli Panzerkampfwagen VI Ausf. B „Königstiger”, Tiger II, (Sd.Kfz.182) – ciężki czołg produkcji niemieckiej największy i najcięższy z czołgów II wojny światowej użyty w boju. Königstiger oznacza w języku niemieckim tygrysa bengalskiego, jednak w wojskach alianckich przyjęła się nazwa Tygrys Królewski, będąca błędnym, bo dosłownym tłumaczeniem tego terminu z języka niemieckiego. Tygrysy Królewskie przybyły transportem z Berlina do Drawna 28.01.1945 r. Były to czołgi „SS – Panzer – Abteilung 503” czyli 503 batalionu czołgów ciężkich SS. Od 29.01.1945 r. toczyły one zacięte boje w okolicy Radęcina, Zatomia i Barnimia. W samym Drawnie działał warsztat polowy tej jednostki. Jeden z Tygrysów został w Zatomiu zniszczony, a po wojnie zełomowany. W dniu 4.01.1945 r. Tygrysy z Drawna dotarły do Choszczna by tam brać udział w obronie miasta.

Piknik nad Drawą (1999–2010) – legendarna i od 1999 największa impreza muzyczna w regionie lubusko – zachodniopomorskim. Organizowana przez 12 lat w Drawnie. Powstała zgodnie z koncepcją ówczesnego burmistrza Ireneusza Rzeźniewskiego i była jego „oczkiem w głowie”. Ściągała tysiące fanów muzyki, jej część hip – hopowa zaliczana była do największych imprez tego rodzaju muzyki w Polsce. Odbywała się w pierwszy weekend lipca. Podczas kolejnych Pikników koncertowali na stadionie w Drawnie czołowi polscy muzycy i zespoły muzyczne. Na pikniku występowali również muzycy lokalni i amatorzy z jednostki wojskowej. Drawieński piknik od lat cieszył się nieślabnącym zainteresowaniem i przyciągał dziesiątki tysięcy widzów nie tylko z województwa zachodniopomorskiego, ale również z całej Polski i zagranicy.

Po śmierci burmistrza Ireneusza Rzeźniewskiego z przyczyn finansowych zrezygnowano z organizacji Pikniku. Obecnie coraz większą popularność zyskuje „Lato nad Drawą”.

Koncert Iry na Pikniku nad Drawą, fot. arch. UM Drawno

Koncert T. Love, fot. arch. UM Drawno

VIII. Co jeszcze warto zobaczyć – miejscowości wokół Drawna

Barnimie (niem. Fürstenau) – pochodząca z XIII w wieś sołecka od zarania leżąca przy brodzie na rzece Drawie. Wieś po raz pierwszy wymieniona została pod nazwą Vorstenow w 1337 r. Był to dawny obszar sporu między biskupami poznańskimi i kamieńskimi. Na przełomie XV/XVI w. postawiono tu most, który popularnie zwany jest polskim lub chłopskim. Przez Barnimie szedł trakt z Wielkopolski na Pomorze i kupiecki ze Strzelec Krajeńskich do Mirośławca. Początkowo własność panów de Gruthow. Od XV wieku wieś przeszła w ręce rodu von Wedel. Jednym z właścicieli Barnimia był urodzony w Głusku generał mjr Johann von Wedel (1680–1742), uczestnik licznych wojen pierwszej połowy XVIII w. Zmarł w wyniku rany odniesionej w 1742 r. w bitwie pod Chotusicami. W latach 1800–1945 majątek był własnością rodziny von Waldow. Z tego rodu wywodzili się dwaj landraci choszczeńscy: Achatz Wilhelm August von Waldow (1771–1848); major, kawaler orderu „Paur le merite”. W 1807 r. założył folwark Konotop (niem. Friedenau). W latach 1816–1835 komisaryczny landrat choszczeński. Landratem w latach 1836–1846 r. był także jego syn Emil Hermann von Waldow (1806–1852).

Z kalendarza historii:

- wg tradycji ok. 1326 r. wieś została zniszczona przez siły polsko – litewskie Władysława Łokietka,
- 19.10.1520 r. w rejonie na zachód od Barnimia rozlokowała się idąca z Brandenburgii na Polskę licząca kilkanaście tysięcy zaciężna zakonna „wielka armia”. Po licznych sukcesach dotarła pod Gdańsk gdzie została odparta, po czym uległa rozproszeniu,
- w 1501 r. i w 1503 r. przejeżdżał najprawdopodobniej przez Barnimie słynny polski astronom Mikołaj Kopernik, kiedy to będąc już kanonikiem fromborskim, wracał na Warmię ze studiów we Włoszech. Stąd skierował się na Prusy,
- w dniach 21 i 22 lipca 1627 r. pod Barnimiem rozlokowała się uciekająca

- z Czech wsparta patriotami czeskimi 5000 armia króla Danii Chrystiana IV dowodzona przez Joachima von Mitzlaffa. Polski oddział lekkiej jazdy zablokował jej możliwość odwrotu. Ostatecznie 24.07.1627 r. armia ta została unicestwiona w bitwie między Granowem i Pelczycami,
- z końcem lat 20–tych XVII w. majątek Wedłów w Barnimiu złupił kondotier Ludovico Francesco Peruzzi z armii Wallensteina. Zginął jako pułkownik pod murami Greifswaldu 11.06.1631 r. którego był komendantem,
  - w 1632 r. przemknęły przez Barnimie szwadrony chorwackie i polskiej lekkiej jazdy,
  - 14 sierpnia 1655 r. przeprowił się tu ze swoją idącą ku Polsce 12000 armią król Szwecji Karol X Gustaw Waza. Dwa lata później pozostawiając po sobie tysiące ofiar, ruiny miast i spalone wsie wracał tędy nie osiągnąwszy celu pokonania Rzeczypospolitej,
  - we wrześniu 1667 r. ścigając Szwedów dotarł pod Barnimie wojewoda Stefan Czarniecki. Wznosząc okrzyk „Tak, panowie, na koń, i do Marchii!” ruszył przez Drawę również w imię zemsty za zdradę elektora. Najprawdopodobniej drugi raz przeprowił się tu 12.10.1659 r. wracając z uwiecznionej w hymnie narodowym wyprawy duńskiej,
  - 24 marca 1679 roku jadąc w kierunku Bierzwnika przejechał przez Barnimie jeden z najwybitniejszych władców Prus i największych zdrajców Polski „Wielki Elektor” Fryderyk Wilhelm, jechał z żoną Dorotą von Holstein – Glücksburg i z synem, który w 1701 r. wbrew Polsce koronował się jako Fryderyk I na pierwszego króla Prus,
  - podczas wojny siedmioletniej wieś kilka razy uciepiała z powodu przechodzących przez nią wojsk rosyjskich. W czerwcu 1758 r. przebywały tu idące w celu zdobycia Drezdenka sotnie Kozackie i inne pododdziały rosyjskie (ok 2000 żołnierzy). Dowodził nimi Holender w służbie rosyjskiej gen. Tomasz Demiku. Wojsko to dokonało licznych rabunków. Pozostała po nich czarna legenda. Gen. Demiku poległ 23.07.1759 r. pod Kijami (bitwa pod Paltzig),
  - w listopadzie 1806 r. w Barnimiu kwaterował sztab i pododdziały 21 pułku piechoty lekkiej 2 Dywizji V Korpusu Wielkiej Armii dowodzonego przez legendarnego marszałka Francji Jean Lannesa (1769–1809). Pułkiem tym dowodził płk Augustin Romain Duhamel, niestety kilka miesięcy później ciężko ranny pod Ostrołęką zmarł w Warszawie w dniu 01.03.1807 r.,
  - 03. 02.1945 r. Barnimie było krótko bronione przez oddział spadochroniarzy majora Hörl z pułku spadochronowego mjr Gerharda „Eule” Schachta (Fallschirmjäger – Regiment z.b.V. Schacht),
  - 27.02.1945 r. w rejonie Barnima ześrodkowała się polska 2 Dywizja Artylerii gen. bryg. Benedykta Nesterowicza, która była największą jednostką artyleryjską w historii Wojska Polskiego. W dniu 01.03.1945 r. dywizja ta przeszła pod Drawnem swój chrzest bojowy,

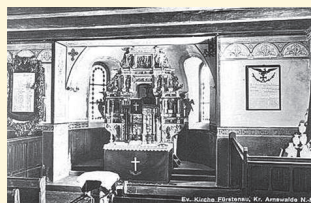
- wieś od 01.07.1945 r. była siedzibą władz gminy. W tym czasie przeszła zmiany nazw od Fürstenau poprzez Zalesie, Księżno i Barnimie. Gmina Barnimie istniała do 1954 r., a pierwszym jej wójtem był Zygmunt Galarda,
- od 1955 r. przepływał kilka razy Drawą przez Barnimie ks. Karol Wojtyła późniejszy papież Jan Paweł II. Fakt ten upamiętnia monument w postaci postawionego w 2006 r. głazu i opartego o niego w 2014 r. kajaka z granitu strzegomskiego i kamienia u podnóża głazu na których znajdują się: krzyż z 2011 r. i pamiątkowe tablice. Pod monumentem zakopana jest kapsuła czasu. Według relacji ustnych ks. Karol Wojtyła, dziś św. Jan Paweł II miał też spacerować po wsi i smakować miejscowe przysmaki,
- 05.03.1984 r. z inicjatywy Adama Kukli powstał w Barnimiu wielosekcyjny Ludowy Klub Sportowy „ŚWIT” Barnimie,
- w latach 1986 do 2003 r. w Kolonii Barnimie ok. 15 km na płd. wsch. przy drodze do Dominikowa działała założona przez Adama Szczygłów pierwsza w Polsce profesjonalna hodowla dżdżownic,
- od 5 kwietnia 1997 roku w Barnimiu działa jeden z najbardziej prężnych w Polsce Parafialnych Zespołów „Caritas”.

Warto zobaczyć:

- **kościół parafialny** – najważniejszym obiektem zabytkowym jest późnogotycki kościół. Pierwotna świątynia powstała z kamienia polnego, w XIII w. Jednak mogła ona ulec zniszczeniu dlatego ocenia się, że obecny kościół pochodzi z I połowy XIV w. Na przełomie XVII/XVIII w. wybudowano po stronie zachodniej drewnianą czterdziestometrową dzwonicę ze strzelistą iglicą, której świetność została przywrócona w 2006 r. Ok. 1897 r. został zawieszony dzwon z inskrypcją: „Sei getreu bis in den Tod” (Bądź wierny aż do śmierci). W 1900 r. kościół został powiększony o kruchtę i półkolistą apsydę. Wewnątrz, z renesansowego wyposażenia zachowały się: ambona z 1600 r. z wizerunkami czterech ewangelistów, ołtarz architektoniczny z 1608 r. (odnowiony w 1988 r.), który zamienił ołtarz stary, barokowa płyta nagrobna z ok. 1670 r. pastora Mathiasa Schreibera. Napis na niej możemy następująco zinterpretować: Tutaj leży pogrzebany ku wiecznej pamięci Pan Matthias Schreiber, wielce zasłużony jako pierwszy proboszcz

Kościół parafialny w Barnimiu, fot. arch. UM Drawno

Wnętrze kościoła w Barnimiu, fot. arch. UM Drawno

w Viez i później w Barnimiu, urodzony 17 lutego w roku pańskim 1607, zmarł 12 grudnia 1670. Zasnął w panu mając 64 lata. Po 11 tygodniach został 9 marca 1671 r. po chrześcijańsku do ziemi złożony. Natomiast w obwódce napisano: „Chrystus nas pokochał i obmył nasze grzechy swoją krwią i dla królestwa i kapłaństwa stworzył nas dla Boga swego ojca”. W kościele jest także urna upamiętniająca pana na Barnimiu i patrona kościoła Karla Friedricha Wilhelma Emila Theodora von Waldow (ur. w Barnimiu 09.05.1805 r., zm. w Gorlicach 03.12. 1867 r.). Są też poświęcone jemu i landratowi Achatz Wilhelmowi Augustowi von Waldow dwie płyty epitaficzne z XIX w. Jest neogotycka chrzcielnica z XIX w. oraz organy i empora organowa z 1900 r. Po reformacji była to świątynia ewangelicka. Od 1602 r. znanych jest z nazwiska osiemnastu miejscowych pastorów. W kościele były tablice upamiętniające poległych w wojnie z Napoleonem 1813–1815, Francją 1870/1871 i w Wielkiej Wojnie 1914–1918, tych ostatnich upamiętniał pomnik obok cmentarza po którym zostały ruiny. Na terenie przykościelnym zachowała się kwatera grobowa w której spoczywają: Maria Catharina von Füllgraff z d. Le Long (26.01.1745 – 07.12.1819) i jej córka żona landrata Sophie Fredericke von Waldow z d. von Füllgraff (17.09.1770 – 23.09.1815) od której imienia nazwano majątek Friedenau (Konotop). Jej też poświęcona jest druga zachowana urna z napisem IN IHR WAR ALLES VEREINT WAS WAHR IST UND GUT UND SCHÖN. W dniu 22.10.1945 r. rekonsekracji na kościół katolicki dokonał ks. Karol Chmielewski z Drawna. Do 1996 r. był to kościół filialny parafii MBNP w Drawnie. Obecna parafia pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Barnimiu istnieje od 1996 r. Pierwszym jej proboszczem był ks. Ireneusz Starachowski (1996–2001), a obecnym proboszczem od osiemnastu lat jest ks. Wojciech Kozub.

Pozostałe zabytki:

- pozostałości po XIX w. zespole pałacowo – parkowym z obiektami gospodarskimi. Park obejmował obie strony Drawy połączone mostkiem zniszczonym w latach 70–tych. Można tu spotkać stare dęby i lipy dawnej puszczy jak i wiele drzew ozdobnych z tulipanowcem amerykańskim i sosną kanadyjską. Pałac przetrwał wojnę, jednak spłonął ok. 1947 r. Zachował się budynek byłej oficyny, z wieżą i z budynkiem bramnym z XIX w.,
- ceglane zabudowania wiejskie; budynki 4, 5, 9, 17, 20, 49, 63,
- na prawym brzegu Drawy Grabowy Jar w dolinie Diabelski Kamień (10,7 m obw.),

Rzeka Drawa (okolice Barnimia), fot. A. Łukasik

■ umiejscowiona na północy Lissia Góra, słynie z ciekawych roślin i motyli wśród których nierzadki jest paż królowej,

■ przy moście – obelisk papieski, ■ cmentarz komunalny, czynny, położony na skraju lasu w zach. części wsi, niegdyś ewangelicki, założony w XIX w. ze śladami dawnych pochówków.

Legenda:

O Barnimiu i jego okolicach istnieje kilka legend mówiących o głazach, diabłach, duchach upiornych i słowiańskich dziewicach. A jedna z nich mówi o czasach gdy w Barnimiu kowalem był Fryderyk Bresemeister. Miał on siedmioro dzieci spośród których dwóch synów zmarło na skutek wysokiej gorączki w wieku 16 lat. Od jesieni 1713 i przez 1714 r. w kuźni barnimskiej zaczął pojawiać się duch upiór.

Barnimie. Głaz Papieski – symbol szlaku papieskiego rzeką Drawą, fot. M. Wytlib

Diabelski Kamień w Grabowym Jarze, fot. arch. UM Drawno

Ciekawe postaci:

Landrat Achatz Wilhelm August

von Waldow (ur. 11.01.1771 w Dannenwalde, zm. w Barnimiu 31.01.1848). Major, kawaler orderu „Paur le merite”, pan na Barnimiu, Stobnie i Rogach. Walczył z Holendrami i Francuzami. Po śmierci ojca Adolfa Friedricha III von Waldow (1724–1801) zapoczątkował boczną gałąź lubniewickiej linii von Waldowów, zwaną Stubbenhagen-Fürstenau (Stobno-Barnimie). Był dwukrotnie żonaty, pierwszy raz 09.06.1800 r. z Friederike von Füllgraf (1776–1815). Od jej imienia pochodzi nazwa założonego w 1807 folwarku Konotop (niem. Friedenau). 25.03.1816 został komisarycznym landratem powiatu choszczeńskiego (Kreis Arnswalde). Podczas jego urzędowania miastem powiatowym było Choszczno, lecz biuro landrata tymczasowo przeniesiono do Drawna i od 15.01.1815 r.

mieściło się w Barnimiu. Funkcję tę pełnił do 01.06.1835 r. Był też przewodniczącym Landtagu w Kostrzynie oraz deputowanym na Sejm Prowincjonalny w Berlinie (1826–1847).

Bitwa pod Barnimiem w 1627 roku

Starcie zbrojne między Polakami i Duńczykami podczas wojny trzydziestoletniej 22.07.1627 r. Pod Barnimiem zmierzające w marszu odwrotowym z Czech wojska króla duńskiego po zniesieniu broniących przeprawy Brandenburczyków i w chwili przekraczania rzeki Drawy zostały zaatakowane przez polską jazdę wspartą pospolitym ruszeniem z Wielkopolski.

Geneza bitwy

Ścigający Duńczyków cesarski wódz płk Pechmann 19.07.1627 r. wystąpił za nimi z Gorzowa podległe polskie szwadrony lekkiej jazdy pod komendą kpt. Rustrowskiego (lub o podobnie brzmiącym nazwisku). Jak chce tradycja, byli to lisowczycy. Sądzi się, że Polska jazda miała zablokować przejście przez Noteć, by skierować Duńczyków dalej na wschód. Jednak, tak się nie stało. Polacy w nocy z 20/21.07.1627 r. zajęli opuszczony przez Duńczyków Wieleń i poszli za nimi do Człopy. Zaatakowali tam regimenty płk Holcka i płk Kaldenhofa. Zostali jednak odparci. W tym czasie pozostałe wojska duńskie zmierzały w kierunku Barnimia, by tam wejść w pułapkę, z której wyjść już nie potrafili. Rejon wsi osiągnięto 21.07.1627 r.

Barnimie, 21 i 22.07.1627 r.

Duńczycy nie zajęli kwater we wsi o czym świadczy brak przekazów o jej zniszczeniu czy spłądowaniu. Uważa się, że miejsce na obozowisko obronno w okolicy Podegrodzia. Były tu dogodne warunki dla organizacji obozu obronno i do prowadzenia rozpoznania w celu wyboru optymalnego miejsca do przejścia Drawy. Poczynania Duńczyków obserwowane były przez jeźdźców kpt. Rustrowskiego, wspartych elementami pospolitego ruszenia. Biorąc pod uwagę warunki terenowe można pokusić się o postawienie hipotezy, że Duńczycy zorganizowali w rejonie Podegrodzia także przeprawę na Drawie. Jest mało prawdopodobne, by Polacy zaatakowali ich w jej trakcie, gdyż wiedzieli, że szanse na sukces były niemal żadne. Można wysnuć wniosek, że zaatakowali oni dopiero na drugim brzegu rzeki; mogło to nastąpić z rejonu Barnimia lub Drawnika. Teorię tę potwierdzają znaleziska na odcinku Barnimie – Radęcin. Zadaniem polskiej jazdy nie było pokonanie wroga, lecz zmuszenie go do przejścia do przodu i zablokowanie mu drogi odwrotu. Armia króla Danii Chrystiana IV składała się pod Barnimiem z mieszanki narodowości, w której przeważali Duńczycy, drugą grupę stanowili Czesi mający w swoich szeregach wybitnych przedstawicieli i patriotów. W momencie przekraczania Drawy dowodził ją Pomorzanie Joachim von Mitzlaff. Armia ta liczyła znacznie ponad 4000

żołnierzy, jednak mniej niż 5000. Były w niej regimenty słynnych dowódców takich jak płk Wolfa Heinricha von Baudissin serbo – łęczyczanina z Budziszyna, późniejszego szwedzkiego generała po czym feldmarszałka, generała saskiego i polskiego szlachcica oraz płk Heinricha von Holka późniejszego generała duńskiego, cesarskiego hrabiego i feldmarszałka. Szły z nimi regimenty: ppłk Kaldehofa, ppłk Koschitzkyego, ppłk Daniela von Mitzlaffa i czeski półregiment składający się z 500 emigrantów, a także kompania śląsko – morawskich protestantów.

Dr Grzegorz Jacek Brzustowicz podaje, że pod Barnimem padło pięciu Duńczyków i blisko 50 Polaków. Dowodzi to o ogniowej sile przeciwnika, a jednocześnie ukazuje, jak niebezpieczne byłoby połączenie się Duńczyków ze zmagającymi się z Polakami Szwedami. Lisowczycy, ukierunkowując Duńczyków do przekroczenia granic Nowej Marchii, zablokowali ich, a tym samym oddalili myśl o niebezpieczeństwie. Służąc wojskom cesarskim, bronili także polskiej racji stanu. 24 lipca armia duńska ta została pobita w bitwie pod Granowem.

Bogdanka (niem. Buchthalmühle) – leśniczówka w sołectwie Zatom, znajdująca się na lewo od drogi Głusko – Drawno (100 m) przy ujściu Korytnicy do Drawy. Dawniej zwana Bukową Doliną. Niegdyś był tu młyn nad rzeką Korytnicą. Okoliczne lasy zostały posadzone ponad 100 lat temu.

Stara papiernia w Bogdance,
fot. arch. UM Drawno

Warto zobaczyć:

■ **budynek po dawnej papierni.** Wybudowana przez landrata Achatz Wilhelma Augusta von Waldow była jednym z trzech obiektów tego typu w okolicy. Powstała ok. 1814 roku.

■ **Borowiec** (niem. Grünhof) – leśna osada założona w poł. XVIII w. przez Wedłów z Drawna.

Druga używana nazwa to Chrobotków wcześniej Piłatowo. Borowiec jest ośrodkiem polowań dewizowych. Według przekazów przebywali tu wysokiej rangi funkcjonariusze III Rzeszy a po wojnie europejscy książęta krwi, generałowie i biznesmeni różnych narodowości. Ich bardzo życzliwe wpisy zachowały się w prowadzonych w pałacyku kronikach ze zdjęciami. Dawna niemiecka nazwa Grünhof

Kwaterna myśliwsi w Borowcu,
fot. arch. UM Drawno

Pałac myśliwski w Borowcu,
lata 30-te XX w.,
fot. arch. UM Drawno

oznacza w wolnym tłumaczeniu zielone podwórko, dwór, gospodarstwo. Majątek wspomniany był już w XVIII w. Pierwszym odnotowanym właścicielem Borowca był żyjący na przełomie XVIII/XIX w. von Wegerer. Nie zagrzał tu zbyt długo miejsca, gdyż przeszedł się do mieszkającej w Krępie żony. 24.11.1803 r. majątek został zakupiony przez porucznika Fredricha Augusta von Wedel. Po trzech latach, 22.03. 1806 r., został sprzedany Augustowi Wilhelmowi von Waldow z pobliskiego Barnimia. Do Borowca został dołączony obszar wedelskich wrzosowisk. Jednak już w 1806 r. tę część kupił George Ferdinand von Wedel z Drawna jako rewir łowiecki. 04.06.1834 r. Borowiec nabył porucznik Karl Gotthilt Krenzwendedlich. Już 11.04.1840 r. odkupił go Johann David Schulze. 02.07.1855 r. nastąpiła ponowna zmiana właściciela, tym razem został nim Karl Hermann von Eben za którego czasów nastąpił rozwój majątku, który od nazwiska właściciela zwany był Ebensberg. W 1890 r. wybudowano tu pałacyk. W 1900 r. rodzina Eden sprzedała majątek panu von Voß z Brzeziny. Na przełomie 1919/1920 r. Borowiec kupiła Holzfirma Schnepfer v. Ispherding z Westfalii. W 1934 r. Borowiec nabył pochodzący ze Stegelitz Adolf Meißner. Po wygaśnięciu umów dzierżawnych pola zostały ponownie zalesione, pałac został przebudowany i zmodernizowany. W 1945 r. opuścił on Borowiec. Zmarł w 1965 r. w wieku 81 lat w Wisbaden.

Warto zobaczyć:

- **pałac** bardzo dobrze zachowany. Mieści się tu kwatera myśliwska. Do dnia dzisiejszego nosi nazwę zameczku myśliwskiego. Jest to ceglany budynek z XX w. z wieżyczką, tarasem i gankiem. Pałac jest murowany na kamiennej podmurówce. Ściany poddasza i górna część wieży są konstrukcji ryglowej wypełnionej otynkowaną cegłą. Wieża pokryta jest łupkiem, pozostałość dachówką. Występują tu elementy wystroju architektonicznego takie jak ozdobne gzymsy i opaski okien i drzwi. Po 1945 mieścił się tu hotel dla pracowników leśnych a w latach 60 – tych funkcjonowała Zasadnicza Szkoła Leśna. Od 1989 pełnił rolę hoteliku myśliwskiego. Majątek stał się atrakcyjną 3 735 hektarową posiadłością o dużych możliwościach łowieckich,
- **park** o pow. ok. 1,6 ha. powstał ok. XVIII w. powiększony na pocz. XX w. Park miał bogaty drzewostan (jodła, modrzew, sosna) oraz jesiony, brzozy, kasztanowce, klony, robinie. Od wsch. i półn. osłaniały dwór dęby oraz jodły, jełdlice, modrzew, klon. Obecnie obiekt jest czytelny jednak zatarte są ścieżki spacerowe. Rosną tu: 9 pomnikowych dębów i okazały jesion,
- **cmentarz** z poł. XIX w. (na płd. – zach. od osady), obiekt fatycznie nieczytelny, lecz ogrodzony, zachowały się jedynie pojedyncze fragmenty nagrobków,

■ **zabudowania folwarczne.** Folwark powstał w XIX w. Zachowały się dwa budynki gospodarskie (obora i budynek inwentarski) oraz dziedziniec z końca XIX w.

■ **Brzeziny** (niem. Berkenbrügge) – wieś sołecka lokowana w XIII w., wkrótce po lokacji opustoszała. Ponownie została zasiedlona w XVI w. przez Rüdigera von Wedel. W 1569 istniał tu nastawiony na hodowlę owiec folwark, który przkształcił się w majątek ziemski.

Warto zobaczyć:

■ **kościół** pw. Nawiedzenia NMP z 1756 r. Wybudowany na planie prostokąta z wieżą i z małą kruchtą z boku nawy. Pierwotnie wykonano go jako konstrukcję szachulcową wypełnioną cegłą. W 1967 r. został przebudowany i otynkowany, usunięto drewniany szkielet i wymieniono go na mur. Wcześniej był remontowany pod koniec XIX z funduszy Maksymiliana Voßa oraz w latach 20 ubiegłego wieku. W 1993 na elewacji kościoła umieszczono deski imitujące pierwotną konstrukcję. Całość pokryta jest dachem z dachówką. Kościelna wieża ma 15 m wysokości, w dolnej części jest szachulcowa, wyżej drewniana, zwieńczona dachem czterospadowym. W wieży znajduje się dzwon z 1754 r., odlany został przez Heinricha Schella. Fundowała go Anna Maria Rath z d. von Wedel. Kościelny ołtarz stanowi neorenesansowy tryptyk z pocz. XX w. Został on подарowany dla parafii przez ks. Jana Abramskiego z Choszczna. Centralnie przedstawia on nawiedzenie św. Elżbiety przez Maryję Pannę, a po bokach znajdują się wizerunki św. Stanisława Kostki i św. Kazimierza Królewicza. Okienne witraże zaprojektował w 1974 Wiktor Ostrzołek. Kościół został poświęcony 23.03.1946 r. Należał wówczas do parafii Breń, od 1957 był w Parafii Zieleniewo, a od 07.01.1985 był już kościołem samodzielnej parafii w Brzezinach. Pierwszym proboszczem był ks. Adam Mikoś (1985 – 1988), następnie ks. Włodzimierz Olszewski (1992–2000), Jan Faron (2000–2011) i obecnie ks. Krzysztof Okrzyński,

Brzeziny, kościół pw. NNMP, fot. A. Łukasik

Brzeziny, kościół, fot. arch. UM Drawno

■ **cmentarz** przykościelny z XVII w. Pod względem mogił jest nieczytelny, leżą tu trzy kamienne płyty. Największa środkowa płyta z wyrytymi nazwiskami to główny element dawnego pomnika ku czci poległych na frontach I wojny światowej żołnierzy wywodzących się z Brzezin. Dwie boczne płyty upamiętniają zmarłych na cholerę dzieci z rodziny von Natzmer. Chłopiec Louis von Natzmer zmarł 01.08.1848 r., do 2 lat zabrakło mu 25 dni. Dziewczynka Hermine von Natzmer nie przeżyła roku, zmarła 28.08.1848 r.,

■ **cmentarz** rodziny von Voß znajduje się wśród pól w kępie drzew, tuż za pałacowym ogrodzeniem. Rosną tu graby, robinie, klony. Centralnym punktem cmentarza jest obalony nagrobek. Są tam jeszcze porozrzucane płyty upamiętniające dwóch przedstawicieli von Vossów, Fritza von Voss i Franza Maximiliana von Voss. Fritz von Voss poległ na froncie 16.10.1917 r. Możliwe, że jego mogiła jest symboliczna. Uwieczniony został także na przykościelnej płycie ku czci poległych w Wielkiej Wojnie mieszkańców Brzezin (Berkenbrügge),

Brzeziny, płyta nagrobna rodziny von Voss,
fot. A Szutowicz

■ **dawny cmentarz ewangelicki** obecnie cmentarz komunalny. Usytuowany po prawej stronie przy drodze z kierunku Kiełpina. Z okresu przedwojennego zachował się fragment alei kasztanowej pod względem usytuowania dawnych mogił nieczytelny,

■ **pałac** z XVIII w., obecnie Dom Pomocy Społecznej. Jest to najokazalszy obiekt w Brzezinach, pochodzący z XVIII w. Najprawdopodobniej wybudowany został pod koniec tego wieku przez rodzinę von Natzmer jako rezydencja barokowa. Przebudowany w części zachodniej w XIX w. Na początku XIX wieku powstał park pałacowy. W 1896 r. pałac nabył od Heinricha Fritz radca stanu Maximilian von Voß, po 20 latach zo-

Pałac obecnie, fot. A. Łukasik

stałsprzedanyrodzinievonCrammprzezwdowęKlaręvonVoßzdomuRöchling. W okresie przed 1939 r. i w czasie wojny pałac był siedzibą RAD-Lager, czyli Reichsarbeitsdienstlager. Po von Voßach pozostał umieszczony na pałacu wizerunek herbu rodowego, chorągiewka na wieży oraz mały cmentarzyk.

W latach 1945–1960 pałac sukcesywnie niszczał. W 1960 roku został przejęty przez ówczesny Wydział Zatrudnienia i Spraw Socjalnych Powiatowej Rady Narodowej w Choszczynie. W 1964 został odbudowany na potrzeby społecznego domu Zakładu Specjalnego dla dzieci niepełnosprawnych. Budynek folwarku zostały rozebrane lub przebudowane. Pałac jest murowany otynkowany, ma bogaty wystrój architektoniczny. Posiada kwadratową wieżę z dekoracyjnym portalem wejścia. Dachy mansardowe, kryte blachą,

■ **park pałacowy** powstał na początku XIX w. Przed fasadą pałacu znajduje się owalny gazon otoczony drogą. Park jest ogrodzony. Rosną tu klony, jawory, dęby, buki, świerki,

■ **tajemniczy kamień** na boisku dawnej szkoły, na którym wyryto wizerunek żelaznego krzyża oraz datę 1898. Obecnie trudno jest ustalić z jakim ważnym wydarzeniem się ma kojarzyć. Ponieważ pierwotnie kamień stał w okolicach nieistniejącej dziś remizy. Możliwe, że upamiętnia powstanie miejscowej jednostki straży pożarnej,

■ w pobliżu niewielkie **jezioro Karpino**.

Brzeziny, tajemniczy kamień,
fot. A Szutowicz

Ciekawe postacie:

Włodzimierz Olszewski (ur. 31 października 1960 r.). Ks. rzymskokatolicki, doktor. Kapłan i pracownik nauki. Były drugi proboszcz parafii pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Brzezinach (1992–2000) i proboszcz Parafii pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Tanowie k. Polic (2000–2013). Świecenia kapłańskie uzyskał 15 grudnia 1985. Pracował jako wikariusz w Szczecinie oraz w Choszczynie. Jest absolwentem katechetyki Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Pracę doktorską napisał z katechetyki i obronił ją na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego. Był konsultantem przy Centrum Doradztwa i Doskonalenia Nauczycieli w Szczecinie, członkiem kolegium doradców metodycznych sekcji katechetycznej Wydziału Wychowania Katolickiego, Kurii Metropolitarnej Szczecińsko – Kamieńskiej oraz później wicedyrektorem Wydziału Duszpasterskiego tejże kurii. Pamiątką jego posługi w Brzezinach jest zawieszona w prezbiterium nastawa ołtarzowa o cechach neorenesansowych, pierwotnie ufundowana dla kościoła w Choszczynie i przekazana w 1993 do Brzezin przez ks. Jana Abramskiego. Za jego kadencji powstała w Kiełpinie kaplica pw. Św. Huberta poświęcona 11 października 1998.

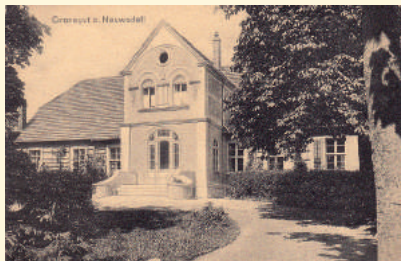
■ **Chomętowo** (niem. Großgut) – od XV w. część majątku zamkowego w Drawnie.

Własność rodu Wedlów i Krügerschów. Ostatnimi właścicielami Dominiko-

wa byli: Jerzy August Ferdynand von Wedel (1847–1894), wdowa po nim Emma Karola Fryderyka von Wedel z d. von Schuckamann (1870–1953) i następnie jej urodzony w Chomętowie syn ppłk pilot Erich–Rüdiger Ernst Otto von Wedel (1892–1954), as lotniczy Wielkiej Wojny, przyjaciel „Czerwonego Barona” Manfreda von Richthofena i ostatni dowódca najsłynniejszej eskadry świata „Jasta 11”.

Warto zobaczyć:

- **kaplica** pw. Dobrego Pasterza, wykonana została staraniem parafian, mieszkańców Chomętowa. Kaplicę poświęcił 14.06.1998 r. ks. bp Jan Gałęcki,
- zdewastowany **zespół dworsko-folwarczny**. Wedlowie pałac postavili w 2 poł. XVIII w. W okresie XIX i XX w był on przebudowywany i powiększany. Podstawowym budulcem pałacu była cegła, Pałac był otynkowany z elementami dekoracyjnymi. Otaczał go park a po drugiej stronie drogi Drawno – Zatom rozciągał się folwark. Po wojnie pałac stał się siedzibą PGR. Po jego likwidacji popadł stosunkowo szybko w ruinę. Obecnie widoczne są fragmenty ryzalitu elewacji frontowej z wejściem oraz fragmenty ścian. Podobnie stało się z budynkami gospodarczymi,
- **park dworski**, a w nim m.in. dęby, buki odmiany purpurowej i klon srebrzysty. Park posiadał staw oraz w części wschodniej powszechnie stosowany w ogrodach barokowych wgłębnik (rodzaj trawnika) oraz alejki spacerowe. Obecnie alejki są nieczytelne a park jest zakrzewiony. Obok wspomnianego starodrzewu zachowała się aleja dębowa,
- **Góra Chomętowska** (108 m n.p.m.),
- **cmentarz** rodziny von Wedel. Teren zarośnięty, zaniedbany i kompozycyjnie nieczytelny. Zachowały się pojedyncze ślady po nagrobkach i fragmenty grobowca oraz starodrzew. Przy drodze do niego rosną dęby i klony.

Dworek w Chomętowie, fot. arch. UM Drawno

Ciekawe postacie:

Emma Karola Fryderyka von Wedel z d. von Schuckamann (28.04.1870–8.10. 1953). Pochodziła z Kołek (Rohrbeck). Była córką pana na majątku w Kołkach Otto von Schuckamanna i Elisabeth von Behr. Jej rodzonym bratem był Bruno von Schuckamann gubernator Niemieckiej Afryki Południowo – Zachodniej w latach 1907–1909. Była drugą żoną dziedzica Drawna i Chomętowa Jerzego Augusta Ferdynanda von Wedel (1847–1894). Mieli dwoje dzieci syna i córkę. Owdowiała w 1894 r., niestety mąż pozostawił majątek na skraju bankructwa. Będąc wdową stała się postacią bardziej znaną w Drawnie niż

zmarły mąż. Miała właściwości wizjonerskie, gdyż podczas herbaty u znajomych zobaczyła orszak pogrzebowy swego męża. Jak się okazało w tym czasie Jerzy August zmarł w Berlinie. Po zajęciu dóbr Wedlów przez komornika, pomoc przyszła jedynie z Choszczna. Tamtejszy kupiec żydowskiego pochodzenia E. Abrahamowski (późniejszy sponsor słynnej żniwiarki) wsparł ją stosowną pożyczką. Pod jej kierunkiem majątek podnosił się z upadku i zaczął przynosić zyski. Zbudowała gorzelnię, dokupiła grunty i las w Dominikowie. W tych trudnych czasach sama pracowała fizycznie „przędząc przy kominku” nici na obrusy tkane w Kaliszu Pom. Jej syn już jako oficer mieszkał z baronem Richthofenem w Ostrowie Wielkopolskim gdzie były koszary ich pułku. Na kilka dni przed rozpoczęciem wojny Emma von Wedel przyjechała do syna w odwiedzin i zafundowała im posiłek o czym baron wspomina w swoich pamiętnikach. Po wojnie i po ślubie syna opuściła w 1920 Chomętowo i przenieśli się z córką do Złocieńca. Zmarła w Preetz (miasto w Niemczech) z dala od rodzinnych stron, rok po śmierci córki. Jednak pamięć – legenda o niej przetrwała głównie za sprawą jej walki o uratowanie dobrego imienia Wedlów.

Dominikowo (niem. Mienken) – wieś sołecka nad rzeką Słopicą i jeziorem Dominikowo Wielkie, leży na równinie sandrowej, będącej przedpołem dawnego lodowca. Spotykane w okolicy złoża wapienne świadczą, że przed milionami lat było tu morze obfitujące w skorupiaki. Dominikowo najprawdopodobniej ukształtowało się w XII – XIII w. Pierwszy zapis o Dominikowie zwanym wówczas „Daminike” pochodzi z roku 1337, gdy wioska była opuszczona. Niedługo po tym mogła być ponownie ożywiona, gdyż w 1353 r. margrabia Ludwik wspominał o istniejącej tu gospodzie będącej zastawem dłużniczym. Potem wieś ponownie opustoszała i tylko nazwa pół Demminicken o niej przypominała. Potwierdza to zapis z 1546 r. mówiący także o moście i o spalonym lesie. Niemieccy i polscy historycy zgodni są co do słowiańskiej genezy nazwy i odnoszą ją do dębu, dębiny lub do imienia Dominik, lub do Domin, Dominek. Inne jej nazwy to: Demminicken w 1565 r., Daminichen w 1571 r., Minicken w 1598 r., a po Mienken w 1945 Dominikowo. Między zabudowaniami wsi pozostawiono dużo wolnej przestrzeni, na której powstał szeroki wiejski plac, kościół i w okresie późniejszym szkoła. Działały tu młyn i kuźnia. Dominikowo pozostawało w rękach rodziny von Wedel do XIX w. Majątek był między członków rodu dzielony. Mieli tu swoje własności przedstawiciele innych rodzin, np. von Beneckendorff. Po 1800 roku obok von Wedla swoje udziały w Dominikowie posiadali: kpt. von Brunn i von Borne z Niemieńska. Kolejnymi właścicielami dominikowskich majątków byli: landrat Achatz Wilhelm August von Waldow oraz kpt. Georg Wilhelm von Ploetz. W 1894 r. w Dominikowie mieszkało 665 osób, było 78 domów mieszkalnych na łączną liczbę 129 budynków. W 1939 r. żyło tu 685 osób. Przeważały budynki ceglane z przełomu XIX i XX w. W latach 1923–1945 we wsi działał klub sportowy S.C. „Germania”, a jego wieloletnim prezesem był Albert Hartwig. Wojna do Dominikowa

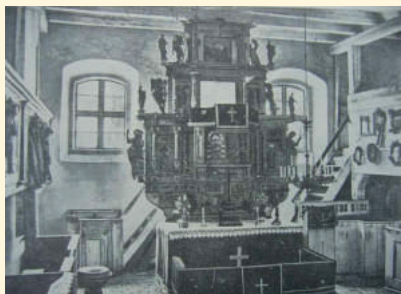
dotarła 27.02.1945 r. kiedy to zapadła decyzja o jego ewakuacji. Ok. 150 osób nie zdołało opuścić wsi. Przed południem 07.02.1945 r. wieś została zajęta przez Armię Czerwoną. 13 lutego 1945 r. w rejonie Dominikowa rozlokowały się pododdziały 265 Dywizji Strzeleckiej 7 Korpusu 3 Armii Uderzeniowej. 17.02.1945 r. przybył tu dowódca armii gen. por. Nikołaj Pawłowicz Simoniak i założył swój sztab. Po wojnie w 1945 r. w Dominikowie znajdował się tartak, pozostawał on pod zarządem Dyrekcji Lasów Państwowych Nowa Korytnica. 25.07.1946 r. Dominikowo zostało wyłączone z gminy miejskiej Kniazie (Drawno) i przyłączone do gminy Księżno (Barnimie). W okolicach Dominikowa znajdował się nieformalny poligon, ćwiczyli tu polscy komandos, tu szkolił się gen. bryg. Witold Poluchowicz (1953–2009) i był dowódca Jednostki Wojskowej GROM płk dypl. Zdzisław Żurawski. Od lat korzysta z walorów rekreacyjnych ziemi drawieńskiej.

Warto zobaczyć:

■ **kościół** pw. Wniebowzięcia NMP dokładna data jego budowy nie jest znana. Wspomina się rok 1570 lub przełom XVI/XVII w. Pierwotnie zbudowany był z kamieni polnych bez wieży, ściany zewnętrzne zostały w późniejszym czasie pokryte tynkiem. Wieżę o przekroju kwadratu dobudowano ok. 1630 r., nie była połączona z kościołem, lecz oddzielona wąską szczeliną, w połowie była ryglowa. Górną część odeskowano. Wcześniej od strony wieży znajdowało się wejście do kościoła, którego ślad jest jeszcze widoczny. Przykryta została czterospadowym dachem namiotowym. Od strony południowej kościoła umiejscowiono krukhtę. W prezbiterium umieszczony został piękny manierystyczny ołtarz architektoniczny, którego fundatorami byli Hasson i Joachim von Wedel; miał on wbudowaną ambonę, na której wyekspozowano podobizny czterech ewangelistów: Mateusza, Marka, Łukasza i Jana. Powstanie ołtarza i ambony datuje się na 1610 r. Organy kościelne wykonał Heinricha Schlag ze Świdnicy (niem. Schweidnitz); ustawione zostały naprzeciw ołtarza na wspartej na słupach emporze organowej. W połowie XVII wieku z inicjatywy właścicielki 1/3 Dominikowa, Ursuli von Beneckendorff – wdowy po podpułkowniku Georgu von Beneckendorff, powstała na chórze

Kościół w Dominikowie, fot. J. Jędrasik

Wnętrze kościoła w Dominikowie, fot. H. R.

– wdowy po podpułkowniku Georgu von Beneckendorff, powstała na chórze

balustrada ozdobiona rzędem malowanych obrazów o tematyce starotestamentowej, były one dziełem twórców ludowych. Niestety malowidła powstały po śmierci dobrodziejki. Ku jej pamięci umieszczono na chórze stosowny napis datowany na 9 sierpnia 1681 r. Ta sama data odnosiła się do wyekspozowanych fundatorów ławek znajdujących się w prezbiterium. Po pewnym czasie dobudowano emporie boczne, przy ich przebudowie część malowideł została odcięta. W kościele stosowną tablicą z roku 1609 upamiętniono także jego patronów Hassona von Wedel i Joachima von Wedel oraz proboszcza Johannes Rudolphusa. Obok von Wedłów świątynią opiekowała się również rodzina von Beneckendorff. Z jednej z rodowych linii tej rodziny wywodził się słynny marszałek Paul von Beneckendorff und von Hindenburg (1847–1934). Do 1945 była to świątynia ewangelicka. Znanych jest z nazwiska 18 pastorów barnimskich którzy sprawowali tu posługę. Po wojnie stał się katolickim kościołem filialnym parafii Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Drawnie. Od 14.06.1996 r. kościół należy do parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Barnimiu. Pierwszym proboszczem został ks. Ireneusz Starachowski (1961–2007), drugim jest obecny proboszcz ks. Wojciech Kozub (ur. 1964), który doprowadził kościół do nadzwyczajnej świetności,

- **skansen historyczno** – sakralny utworzony na terenie przykościelnym przez ks. Wojciecha Kozuba w miejscu całkowicie nieczytelnego starego cmentarza ewangelickiego. Powstał bez szkód dla istniejącego starodrzewu z zachowaniem szacunku dla powagi tego miejsca. Obok stałych obiektów jak zabytkowa dzwonnica istnieje tu małe lapidarium z głównym eksponatem – nagrobną płytą byłego właściciela majątku rycerskiego w Rościnie Carla Louisa Haarl (1815–1887). Prezentowana jest też ekspozycja tablic informacyjno–poglądowych zawierających informacje o historii kościoła i samej wsi oraz o duszpasterzach dwóch wyznań i jej mieszkańcach ewangelikach jak i przybyłych po 1945 r. katolikach. Jest tu także krzyż misyjny i tzw. „dzwon pęknięty”, który jest jedynym zachowanym dzwonem spośród trzech jakie były w Dominikowie. Pozostałe dwa mimo, że były historyczne, zostały przeznaczone na cele wojenne. Dla przykładu tzw. duży dzwon wykonany był z brązu w 1625 r. i ostatni raz widziany był na cmentarzysku dzwonów w Hamburgu. „Dzwon pęknięty” wykonał Lotaryńczyk Franz Dubis z Debrzna w 1630 r. Jest ze spiżu. Jego średnica wynosi 65 cm, a wysokość 69 cm. W górnej części płaszczka widać odwrócony fryz arkadowy z podwieszonymi liliami heraldycznymi i stylizowanym kwiatonem. Poniżej inskrypcja: + LOBET DER HERR IN SEIN HIELIGENDTHVMB PATRONEN RVDIGER VON WEDELL IURGE V WEDELL GEBR + MATHIAS SCHREIBER PAS PROV 3V MINEKIN MIC PLATO MERT SPLETS TOTER ANNO DOMINI 1630/FRANCISVS DUBOIS LOTRINGIVS ME FECIT (Chwal Pana w Jego świętości. Patroni bracia Rüdiger von Wedell, Jurgen von Wedell oraz Mathias Schreiber pa-

stor parafii Dominikowo...Roku Pańskiego 1630/Franciszek Dubis Lotaryńczyk mnie odlewał.). Pomiędzy wersami znajdują się podwójne fryzy węgkowe. Początki są w formie krzyża łacińskiego ustawionego na cokółku. Następnie widać fryz z wici roślinnych i kwiatów stylizowanych na akant. Na płaszczu jest płaskorzeźba z Chrystusem Ukrzyżowanym, po drugiej stronie herb z klejnotem i labrami, w polu herbowym wizerunek dzwonu. W dolnej części płaszczka znajduje się pięć półwałków, a na kołnierzu dwa półwałki. Obiektem godnym uwagi jest pomnik upamiętniający mieszkańców wsi poległych na frontach Wielkiej Wojny 1914–1918. Pomnik powstał w latach 20 – tych XX w. Na cokole stał wówczas równoramienny krzyż, a na ścianach wypisane były nazwiska poległych. Po wojnie napisy zatynkowano a na cokole została postawiona figura Matki Bożej co najprawdopodobniej uratowało pomnik przed unicestwieniem. Zakończono prace mające na celu wyraźne wyeksponowanie istniejących na nim napisów. Zdecydowaną większość nazwisk można już odczytać,

■ **cmentarz** usytuowany we wschodniej części wsi, za zabudowaniami, zajmuje powierzchnię ok. 0,7 ha. Na cmentarzu współczesna kaplica cmentarna wybudowana dzięki staraniom ówczesnej sołtys wsi pani Krystynie Tuchaj. Zachowały się pojedyncze mogiły historyczne i starodrzew. Na cmentarzu chowani są zmarli we współczesnych czasach. Cmentarz jest uporządkowany i w pełni czytelny. W kwietniu 2007 r. powstało tu lapidarium. Część eksponatów pochodzi z miejscowego cmentarza i z dawnego cmentarzyka przykościelnego. Inne elementy nagrobne np. wszystkie tzw. drzewka życia zostały znalezione na dawnym cmentarzyku w Niemieńsku. Kilka płyt pochodzi z Chomętowa. W lapidarium znajduje się kamień, na którym umieszczona została tablica z dwujęzycznym tekstem Pater Noster. Lapidarium wykonał

Lapidarium w Dominikowie, fot. A. Łukasik

Zbigniew Łukasik,

- **historyczne budynki mieszkalne i gospodarcze** pochodzą z XIX i XX w., budulcem przy ich budowie były głównie cegły i kamienie,
- **Brodźce** (niem. Kummant) - miejscowość w sołectwie Dominikowo od którego oddalona jest o 3 km.

Dominikowo na kartkach pocztowych

Akweny wodne:

■ **jezioro Chomętowskie** (Dominikówek) – leży między Dominikowem a Chomętowem. Zwane inaczej Chomętowskie. Jezioro o dużym stopniu zanieczyszczenia, jest płytkie, ma ok. 2 m głębokości i powierzchnię ok. 13 ha,

■ **jezioro Dominikowo Duże** (Dominikowskie) (niem. Groß Mienken See) – powierzchnia 70,9 ha; głębokość maksymalna 16,5 m; głębokość średnia 9,3 m; wysokość n.p.m. 79,0 m; długość maksymalna 1740 m; długość linii brzegowej 4400 m. Jest to jezioro polodowcowe o dnie rynnowym i wysokiej klasie czystości, położone na Równinie Drawskiej. Posiada piaszczystą plażę, przy której jest łagodny spadek dna do głębokość ok. 10 m. Pozostałe brzegi są strome, mocno zalesione. Na środku osiąga głębokość ok. 15 m, po czym przechodzi do 5 metrów w kierunku połączenia z jeziorem Krzywe Dębsko. W północnej części jeziora roślinność wodna tworzy długi zielony półwysep,

Dominikowo, jez. Dominikowo Duże,
fot. A. Łukasik

■ **rzeka Słopica** – jest potokiem nizinnym żwirowym. Wypływa z jeziora Środkowego (Mszanek, Inster). Przepływa przez jezioro Szerokie, Krzywe Dębsko i Dominikowo Duże (Dominikowskie). Koło leśniczówki Międzybórz wpada jako lewobrzeżny dopływ do Drawy. Ma 21 km długości i powierzchnię zlewni 108 km². Nazwa Słopica jest powojenna i błędna, gdyż rzeczka winna nazywać się Dominikowska Młynówka, Młyński Potok (niem. Mienkenener Mühlenfließ) lub Młynnik; ma to odniesienie do dwóch istniejących na niej młynów: Bukowego i Kościanego. Przepływa przez miejscowości Dominikowo i Niemieńsko. Poniżej Niemieńska płynie przez zwarte lasy.

Dominikowo, rzeka Słopica, fot. A. Łukasik

Ciekawe postacie:

Krystyna Tuchaj z d. Łysik pozostaje nadal najbardziej znanym sołtysiem Dominikowa. Urząd ten sprawowała przez 26 lat, w latach 1977–2003. Podczas jej kadencji Dominikowo stało się najbardziej popularną i znaną wsią w gminie Drawno. Urodziła się w marcu 1941 r. w Jaworniku Polskim w woj. rzeszowskim. We wczesnym dzieciństwie straciła ojca Jana, który 31.07.1942 r. został

zamordowany przez Niemców. W wieku 13 lat wraz z rodziną przyjechała do miejscowości Konotop w ówczesnej gminie Barnimie, gdzie rodzice otrzymali gospodarstwo rolne. W 1959 r. wyszła za mąż i zamieszkała w Dominikowie. Jest matką dwójki dzieci, babcią pięciorga wnuków i prababcią pięciorga prawnucząt. Z jej inicjatywy powstało Koło Gospodyń Wiejskich w Dominikowie, którego była założycielką (liczyło ponad 60 członkiń) i jego wieloletnią przewodniczącą. Koło to odegrało niepośrednią rolę w kształtowaniu oblicza kulturalnego wsi i jej estetyki. Organizowane były także kursy: kroju i szycia, robótek ręcznych, pieczenia i gotowania. Wszystkie przedsięwzięcia cieszyły się dużym zainteresowaniem. W latach 1978–1988 była radną Rady Narodowej Miasta i Gminy w Drawnie, a w latach 1988–2002 była radną Rady Miejskiej w Drawnie.

Drawnik (niem. Dragemühle) – dawna osada folwarczna położona nad rzeką Drawą przy drodze do Borowca. Obecnie znajduje się tu przystań wodna DPN. W pobliżu biegnie linia kolejowa z charakterystycznym wiaduktem. W średniowieczu funkcjonował tu bród. Po pewnym czasie wybudowano tu młyn wodny co znalazło odzwierciedlenie w nazwie

Drawnik – zabudowa gospodarska, fot. arch. UM

Dragemühle. Bród ten odegrał pewną rolę w lipcu 1627 w starciu polsko – duńskim pod Barnimem. W XIX w. najprawdopodobniej funkcjonowały tu tartak i zakład do obróbki sukna tzw. folusz, zakłady te były napędzane wodą, możliwe, że jeden z nich był młynem, była tu też gorzelnia. W 1799 r. Drawnik został nabyty przez miasto. Wiadomo, że około 1900 r. został przejęty przez rodzinę von Voß z Brzezina. Dzięki temu, że posiadał gorzelnię, zamknięto gorzelnię w Borowcu, którą przerobiono na leśniczówkę. Ok. 1919 r. Drawnik przeszedł w posiadanie oficera niemieckiej floty, kpt. Martina Neumanna, który zrobił z niego nowoczesny majątek i pogłębił metodą wybuchową odcinek ujścia Drawy z jeziora Adamowo. Funkcjonował wówczas most drewniany. W majątku był kurnik, stodoła, obora, owczarnia, wozownia, gorzelnia, stajnie w tym oddzielna dla źrebaków znajdująca się z drugiej strony Drawy w miejscu dzisiejszej przystani DPN. Funkcjonowała tu piekarnia, stolarnia i kuźnia. W 1930 r. został sprzedany Oskarowi von Enckervort ze Świąciechowa. Drawnik jest nadal tajemniczy, być może ze względu na znajdujące się tu tzw. „szwedzkie szańce” czy też na mały cmentarz, obok którego w marcu 1936 r. robotnicy natknęli się na pięć kamiennych prehistorycznych grobów. Nieopatrznie zniszczono je. Znalaziono także żelazny nóż, natrafiono również na stare pałenisko.

Warto zobaczyć:

- **ruiny pałacyku** z tzw. kamiennym ogrodem, który nadal jest bardzo czytelny, wspomnieć można, że do budowy ogródka użyto kamienie uzyskane podczas pogłębiania Drawy i koło młyńskie. Za ogrodem w kierunku na Borowo wybudowano nieistniejące dwa domy dla robotników,
- **park** z okazałymi pomnikami przyrody, jednak architektura parku jest nieczytelna. Ruiny otoczone są dzikimi chaszczami i samosiejkami. Spotkać tu można dąb błotny i orzech włoski,
- **grodzisko** tzw. „szwedzkie szańce”, które wg historyków ze Szwedami nie mają nic wspólnego i mają pochodzić z czasów słowiańskich. Góra „szańcowa” nazwana była „Alter Schloßplatz” (pol. stary zamkowy plac, stare zamczysko) może być pozostałością po starym słowiańskim grodzisku. Należy wspomnieć, że obecnie lansowana jest teza pro szwedzka mówiąca, że szańce wybudowali w 1627 najemnicy szwedzcy idący na pomorze gdańskie, ci sami którzy później zostali unicestwieni przez hetmana Koniecpolskiego w Czarnem. Pomija się fakt iż ci zaciężni dotarłszy do Recza skierowali się na północ i ominęli ziemię drawieńską,
- **cmentarz** – ewangelicka nekropolia usytuowana przy grodzisku, ok. 300 m od drogi Drawno – Borowiec. Jest całkowicie zdewastowany teren porośnięty zaniedbany, ślady mogił są nadal widoczne, w postaci pojedynczych elementów grobów i z fragmentami zdewastowanego grobowca. Najprawdopodobniej w rejonie cmentarza pochowane są ofiary cholery, która dotknęła Drawno w 1831 r.,
- **wiadukt kolejowy** konstrukcji stalowej nad Drawą,
- **„kamienny gród”** w parku z ruinami dawnego dworu znajduje się wyłożone kamieniami miejsce służące dawniej rekreacji i wypoczynkowi, nosiło ono nazwę „kamienny ogród”. Kamienie do tego "ogródka", uzyskano podczas pogłębiania metodą wybuchową Drawy,
- **Barników** (niem. Barnickdorf) – malownicze miejsce nad Drawą, w okresie niemieckim mieściło się tu gospodarstwo rodziny Barnick, której przedstawiciele leżą pochowani na miejscowym cmentarzu. Część z nich zmarła w czasie zarazy na cholera. Dziś miejsce zostało nowocześnie przebudowane i jest własnością prywatną.

Most kolejowy na Drawie, fot. arch. UM Drawno

Ciekawe postacie:

Na przełomie XX i XX w. Barników był własnością mistrza łucznictwa klasycznego Adama Radziuna, jednak obejściem zajmowali się głównie jego rodzice

ichtiolodzy, polarnicy i odkrywcy Marta i Krzysztof Radziun, którzy istniejący poniemiecki dom ucharakteryzowali tak iż ludząco przypominał kresowy dworek. Ojciec Krzysztofa Radziuna Stanisław był legionistą internowanym w Szczypliornie. W II RP był żołnierzem zawodowym i w 1936 roku niósł urnę z sercem marszałka Józefa Piłsudskiego podczas uroczystości złożenia jej na cmentarzu Rossa w Wilnie. W marcu 1945 walczył pod Drawnem jako ogniomistrz polskiej 2 Dywizji Artylerii.

Gładysz (niem. Buchholzmühle) – dawniej młyn Dominikowa obecnie miejscowość sołectwa Dominikowo od którego oddalona jest o 1,5 km a od Drawna 6,5 km. Leży nad rzeką Słopicą niedaleko drogi do Dobiegniewa. Nazwa wsi oznacza eleganta, ale najprawdopodobniej odnosi się do nazwy porostów. Młyn istniał już w 1718 r. W 1751 został sprzedany przez ówczesnego właściciela Barnimia i Niemieńska.

Warto zobaczyć:

■ młyn istniał tu od XVIII w., obecny obiekt pochodzi z 1908 r. Młyn napędzały wody rzeki Słopica (została omówiona w opisie wsi Dominikowo). Zabudowania młyńskie składają się z otynkowanego ceglanego budynku młyna wodnego, domu młynarza z początku XX w. Młyn pracował w okresie powojennym po czym został pozbawiony maszyn i urządzeń młyńskich. Jego budynek zachował dawny wygląd, jest trzykondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym. Został połączony szczytem, z także ceglanym jednokondygnacyjnym domem młynarza.

■ **Jażwiny** (niem. Hertelsau) – osada w sołectwie Zatom położona 3 km na zach. od Konotopia nad rzeką Korytnicą. Jej niemiecka nazwa nawiązuje do jej założyciela Christiana Hertel, który w 1818 r. zbudował tu fabrykę papieru. Powstała ona na 76 hektarach ziemi zakupionej od właściciela Niemieńska pana von Waldow. Między Sówką a Jażwinami

Jażwiny na kartkach pocztowych

powstał nowoczesny tartak, który do napędu maszyn wykorzystywał wodę z Korytnicy. Od 1841 r. właścicielami papierni byli bracia Eugen i Louis Müller, nabyli ją za sumę 16 300 talarów. Przetwarzała na papier starą odzież. Po roku 1850 wprowadzono technologie produkcji papieru z wykorzystaniem drewna. Pracownicy zatrudnieni w fabryce i ich rodziny mieli tu mieszkania, które składały się z kuchni, pokoju, pomieszczenia na zapasy, oborę na kozę i świnie, plac do składowania opału i ogródek do uprawy ziemniaków i warzyw. W Jażwinach znajdowała się prywatna szkoła, w której uczyły się dzieci z miej-

scowych rodzin.

Do 1879 produkowano tu papier gazetowy. Po czym rozpoczęto produkcję kartonu a także papy. W 1891 r. uruchomiono produkcję wełny drzewnej, którą wytwarzano także po 2 lutego 1945 r. do 1960 r. W okresie powojennym wybudowano tu kompleks stawów hodowlanych dla ryb łososiowatych, po okresie przemian stawy sprywatyzowano pod hodowlę karpia.

Siedziba właścicieli papierni – po zakupie papierni Müllerowie zamieszkali w Jażwinach w domu, który stoi do chwili obecnej. Dom składał się z 7 pokoi na wysokim parterze. Na piętrze znajdowały się pokoje dla dzieci i gości. W suterenie znajdowały się kuchnia, pokój dla służby, piekarnia, pomieszczenie do składowania win i pomieszczenie gospodarcze. Ogród był pod szczególną opieką Pani Mülller a Eugen Müller sprowadzał różne odmiany kwiatów i drzew. W domu i ogrodzie stały meble zrobione przez miejscowych stolarzy.

Warto zobaczyć:

- zespół po dawnej papierni,
- elektrownia wodna z lat 90 XX w.,
- **cmentarz ewangelicki** – założony w XIX w. Położony na południowy wschód od wsi, otoczony lasem. Zdewastowany.

Ciekawe postacie:

dr Louis Müller był obiecującym chemikiem i matematykiem z Uniwersytetu we Wrocławiu. Był on także dzierżawcą drukarni oraz berlińskiej gazety „Vossische Zeitung” (właścicielami obu byli członkowie rodziny) dzięki zakupowi papierni zapewnił dla swego wydawnictwa stały dopływ papieru. 20 marca 1848 r. wydrukował na nim „Vossische Zeitung” i „Extrablatt dr Freude”. Dr Louis Müller był zaangażowanym politycznie o opcji lewicowo – liberalnej. W latach 1862 do 1866 reprezentował kierownictwo partii do której należał w wyborach z okręgu Choszczno – Drezdenko. Był zagorzałym przeciwnikiem Bismarcka.

Sodoma Władysław, sybirak, pionier, leśnik – urodził się 02.09.1927 r. w Mościskach, powiat Kołomyja w rodzinie osadnika wojskowego Andrzeja i Magdaleny z domu Ryś. Ojciec był też leśnikiem. W tragicznym wrześniu 1939 w ich posesji przebywał krótko prezydent RP prof. Ignacy Mościcki, stąd ruszył ku granicy. 10 lutego 1940 cała rodzina została wywieziona na Syberię. Ojciec w 1945 powrócił z Archangielska i zamieszkał w pałacyku w Jażwinach zwanych wówczas Leonowo. Cała rodzina połączyła się 31 maja 1946 r. W tym, też roku Władysław Sodoma rozpoczął pracę w nadleśnictwie ojca. Ogólnie w leśnictwie przepracował 42 lata na stanowisku leśniczego. Początkowo było to leśnictwo Knieja, a następnie po odejściu ojca na emeryturę przejął leśnictwo Jażwiny, powiększone o obręb leśnictwa Knieja.

■ **Jelonek** (niem. Kitz) – osada leśna, którą stanowią dwa domy. Inne jej obiegowe nazwy to: Żółwinek, Żółwinko. Powstała w XVIII w. jako leśniczówka o nazwie "Salvin". Położona przy skrzyżowaniu dróg do Barnimia, Brzezin, Wygonu i Radachowa gdzie znajduje się poniemiecki kamienny słup – drogowskaz. Umieszczone na nim dawne nazwy niemieckie zastąpiono polskimi. W okolicy znajduje się wiele zagłębień terenowych z torfowiskami z których każde miało swoją nazwę np.: Łabędzie, Ukryte, Pańskie, Graniczne, Parchate Bagna.

■ **Karpin** (niem. Mürbenfelde) – osada folwarczna ok. 500 m od drogi Brzeziny – Kiełpino.

Dawna własność rodziny Pentz, a w XX w. Krügerschów. Przed 1945 właścicielami Karpina byli: żandarm Walter Sell (administrator Hamann) i Fritz Pentz z Podegrodzia. Wieś wzmiankowana była już ok. 1770 r. Jej niemiecka nazwa Mürbenfelde w tłumaczeniu polskim oznacza Kruche Pole. W przekazie z XVIII w. występuje jako folwark szlachecki. Sprawy własności między majątkiem i zagrodnikami uregulowano w 1855 r. W pierwszej połowie XIX ok. 2 km od wsi założono cmentarz. Około 1860 r. wybudowano gorzelnię będącą częścią składową folwarku. W 1895 r. na obszarze dworskim odnotowano 11 budynków, w tym 3 domy. Mieszkało tam 48 osób. Majątek należał do rodziny Pentz z Podegrodzia k. Barnimia, a potem do Krügerschów. W 1945 właścicielem był żandarm Sell. W skład zespołu folwarcznego wchodziły: chlewnie, 2 obory, kuźnia, gorzelnia, spichlerz, stajnie i stodoła. W czasie wojny we wsi zorganizowano mały obóz dla jeńców francuskich oraz dla przymusowych robotników z Polski i Ukrainy. Na początku lutego 1945 we wsi znajdował się niemiecki wóz pancerny z małym oddziałem żołnierzy. W nocy 3 lutego dochodziło nawet do wymiany ognia. W godzinach rannych w poniedziałek 5 lutego niemieccy żołnierze wycofali się. Około godz. 11 pojawili się w Karpinie czerwonooarmiści. Funkcjonował tu radziecki łagier dla ludności niemieckiej i oddzielny obóz dla czerwonooarmistów byłych jeńców niemieckich. W 1945 Mürbenfelde zmieniło nazwę na Jezierzycze. Nazwa ta nie przyjęła się. W 1946 r. teren Karpina przejął Urząd Państwowych Nieruchomości Ziemijskich i przyłączył go do PGR w Reczu. Od 1976 roku funkcjonował tu jako część Państwowego Przedsiębiorstwa Gospodarstw Rolnych w Reczu – Zakład Rolny Karpin. Po 1989 r. nie był użytkowany, kilka budynków rozebrano, inne uległy zniszczeniu, zniknął zabytkowy otoczony lasem cmentarz. Część obiektów została wykupiona przez indywidualnych nabywców. Przy drodze do Brzezin znajduje się Karpinek (Grünspring) składający się z dwóch gospodarstw. Jego niemiecka nazwa (oznacza Zielone Źródło) czasami pojawia się przy określeniu Karpina.

Warto zobaczyć:

■ **zespół folwarczny** z pocz. XX w. Trudno też dopatrzeć się śladów gorzelni.

Była użytkowana jeszcze po 1945 roku przez PGR Świąciechów,
■ miejsce pocmentarne z I poł. XIX w.

Ciekawe postacie:

Georg Gottlieb Ferdinand von Wedel (ur. 03.10.1774 w Drawnie (Neuwedell), zm. 09.02.1841 w Karpinie (Mürbenfelde). Żonaty był z Christine von Ludwig (1788–1851). Z małżeństwa tego urodził się w Drawnie gen. major Friedrich von Wedel (1814–1890). Drugim synem był urodzony także w Drawnie Erich von Wedel (1820–1872), który był dziadkiem asa lotniczego z Chomętowa ppłk Ericha Rüdigera von Wedel. Trzecim synem był także urodzony w Drawnie lekarz dr med. Hasso von Wedel (1823–1883). Kolejny syn Georg von Wedel, urodził się w Karpinie (Mürbenfelde) 29.12.1828, zmarł w Afryce 05.12.1872 w miejscowości Dordrecht (Distrikt Chris Hanı, Ostkap, Südafrika). Georg Gottlieb Ferdinand von Wedel założył ok. 1818 r. papiernię w Sówce. Pochowany został w Karpinie. Miał skromną mogiłę w postaci żeliwnego krzyża. Stał on tam do czasów współczesnych, jednak został ukradziony przez złomiarzy.

Akweny wodne:

Niedaleko miejscowości znajduje się atrakcyjne czyste, wręcz zdrojowe jezioro Piaseczno (niem. Pätznicksee) o powierzchni ponad 40 ha i głębokości ok. 5 m, z parkingiem i miejscem biwakowym Nadleśnictwa Drawno. Jest to akwen o bogatej roślinności wodnej i szuwarowej. Od północy znajduje się tu torfowisko porośnięte turzycowiskami, wierzbam i bagieną olszyną. Południowy brzeg zajmują lasy. Miejscowa morenowa Kozia Góra (Ziegenberg) ma 104 m n.p.m.

Jezioro Karpino, fot. arch. UM Drawno

■ **Kiełpino** (niem. Kölpin) – powstało w XIII w. Do 1350 r. wieś była własnością rodu Liebenow z Lubieniowa, a potem była lennem von Güntersbergów. Kolejnymi właścicielami byli członkowie rodu von Wreech z Buszewa. Po śmierci Kaspara von Wreech (1580–1643) wieś otrzymał w lenno jego syn Joachim von Wreech (1605–1666) był dyrektorem powiatu Strzelce Krajeńskie. W czasie wojny trzydziestoletniej popadł on w długi i został zmuszony w 1673 r. do oddania Kiełpina w zastaw Kasprowi von Lucke, niestety w 1693 r. majątek padł ofiarą pożaru. W 1696 r. jego syn generał Joachim Friedrich von Wreech za sumę 3000 talarów ponownie przejął Kiełpino jednak w 1702 r. oddał go w zastaw na 20 lat pułkownikowi von Haacke. Po czterestu latach i po śmierci von Haacke, wdowa po nim, Magdalena Augusta w 1716 zwróciła Kiełpino

za 6 000 talarów Joachimowi Friedrichowi von Wreech. Od 1668 r. trwał spór z Wedlami o prawo wypasu na pobliskich pastwiskach. Zakończyli go dopiero spadkobiercy obu skłóconych panów w 1733 r. W 1724 r. zmarł Joachim F. von Wreech, następcą został jego syn ppłk Adam Friedrich von Wreech, który ożenił się z 16-letnią Luisą Eleonorą von Schöning. W 1732 r. Adam Friedrich wyjednał królewski przywilej na zaopatrywanie karczm w napoje alkoholowe typu: piwo, winiak. Specyfikiem było piwo, które spożywało się po uprzednim podgrzaniu. Ponieważ Kiełpino leżało na szlaku handlu drewnem na tzw. „Drodze Recza”, która biegła przez smolarnię radęcińską, Kiełpino, Lubieniów, Recz i Stargard, niezbędne było przystosowanie całej infrastruktury dla czerpania z tego położenia widocznych korzyści – i tu pomocny okazał się „Krug”, w 1796 r. spotkać można było tzw. „krug – dom”, „krug – mieszkanie”, „krug – stajnie” itd. 27.08.1746 r. zmarł Adam Friedrich von Wreech, w chwili śmierci był generałem porucznikiem. W dniu 11.08.1747 r. majątek przeszedł na wdowę Luisę Eleonorę von Wreech, która przekazała go we władanie dzierżawcom – w latach 1747–1754 za 380 talarów rocznie Samuelowi Westphal, a w latach 1754–1756 – Karlowi Nitschke. Reprezentująca swoje dzieci, Luisa Eleonora von Wreech 02.09.1756 r. sprzedała Kiełpino za 10 300 talarów pani Dorocie Sabinie von Mühlheim (z d. Sydow) z Wardynia (niem. Wardin). Jej syn, porucznik Georg Ludwig von Mühlheim zmarł w 1764 r.

W 1781 r. Kiełpino we władanie objął jego syn Friedrich Franz von Mühlheim, który wydzierżawił go niejakiemu Seypold. Siostra Friedricha Franza, Dorota Wilhelmina Szarlota von Mühlheim poślubiła w 1777 r. Karla Johanna Christopha von Dietherdt, ten zaś od szwagra kupił Kiełpino, stało się to 05.11.1782 r. Po von Dietherdt władzę nad Kiełpinem od 1811 r. do 1945 r. sprawowała rodzina von der Marwitz. Ostatni Marwitz na Kiełpinie Achatz Walter von der Marwitz zginął koło Królewca w lutym 1945 r.

Podczas drugiej wojny światowej w Kiełpinie pracowali przymusowi robotnicy, w tym Polacy. Na obrzeżach wsi istniał mały obóz dla jeńców francuskich, których także zatrudniano przy pracach na roli. Wieś była schronieniem dla Niemców, uciekinierów ze wschodu. Schronił się w Kiełpinie były starosta choszczeński z lat 1895–1905, dr Wolf von Gersdorff. W roku 1943 zdeponował tu rodzinne kolekcje i kilkusetletnie pamiątki. Majątek ten w lutym 1945 r. został ukryty i do tej pory jest nie odnaleziony. 03.02.1945 r. wieś zajęli Rosjanie. 02 – 04.03.1945 r., w ramach operacji pomorskiej, w rejonie Kiełpina została ześrodkowana polska 2. Dywizja Artylerii. W latach stalinizmu podjęto nieudaną próbę kolektywizacji wsi. Potem majątkiem zarządzał PGR. W 1978 powstała w Kiełpinie Wielozakładowa Spółdzielnia Produkcyjna w Drawnie z siedzibą w Kiełpinie im. 35 PRS po czym do 1986 została zlikwidowana. Jej majątek przejął m.in. Państwowy Fundusz Ziemi, Agencja Nieruchomości Rolnych. Na jego bazie RSP w Rzecku uruchomiła tu swoją fi-

lię. W 1988 r. uruchomiono tu produkcję palet. Obecna filia w Kiełpinie nosi nazwę Zakład Drzewny nr 2.

Kiełpino to wieś starostów choszczeńskich, gdyż trzech spośród nich było związanych z tą wsią, trzeci to obecny burmistrz Drawna, były wicestarosta i wicewojewoda zachodniopomorski Andrzej Chmielewski.

Warto zobaczyć:

- **dwór** budynek jednokondygnacyjny trzyskrzydłowy ceglany z elementami konstrukcji szkieletowej z XVIII w. (mocno zdewastowany) tynkowany, pokryty dachem dwuspadowym z dachówką karpiówką. Pierwszy pałac w Kiełpinie powstał w XVII w. za czasów rodziny von Wreech. Otoczony był fosą oraz stawami. W 1693 spłonął. Nowy dwór był większy od pierwotnego powiększono wówczas park. W majątku prowadzono nowoczesną, zmechanizowaną, wszechstronną produkcję rolną. Istniała tu gorzelnia. Razem z placem zabaw zorganizowany był także park wiejski, a przy pałacu park dworski (ok. 4,25 ha.). Znajdował się w nim tor saneczkowy. Centralnym miejscem majątku był pałac właścicieli. Razem z dwiema oficynami tworzył literę U. W głównej części znajdowała się rezydencja rodowa z pokojem reprezentacyjnym, oficyna południowa przeznaczona była dla dzieci, natomiast w oficynie północnej mieściły się pomieszczenia gospodarcze oraz pokój dla kobiet – personelu stanu wolnego. Do lat 70. XX w. pałac był siedzibą nadleśnictwa. Obecnie znajduje się w rękach prywatnych. Zachował się budynek gorzelniany, a także liczne budynki, w tym mieszkalne i budynek starej szkoły,
- **budynek szkoły** z 1910 r. – jednokondygnacyjny murowany z cegły, tynkowany z dachem dwuspadowym, krytym dachówką ceramiczną karpiówką,
- **park dworski**. Ukształtowany w końcu XVIII w. Mimo popadania w ruinę pałacu park jest nadal czytelny. Przed ruiną pałacu widoczna oś widokowa z polaną, istnieje rów, aleja dojazdowa oraz aleja łącząca z częścią leśną ukształtowaną w XIX w. Stawy uległy zamuleniu. Zadrzewienie jest głównie liściaste: dęby, buki lipy, klony,
- **aleja drzew** im prof. Władysława Szafera z pomnikami przyrody (droga Kiełpino – Brzeziny), klony, lipy, dęby,
- **kaplica** św. Huberta. Pierwotnie w budynku kaplicy funkcjonowała gorzelnia. W 1945 kotłownię i komin rozebrano. Budynek jest o dwóch kondygnacjach. Wykonany został z cegły na kamiennej podmurówce. Dach dwuspadowy pokryty dachówką karpiówką. Posiada elementy wystroju architektonicznego,

Dwór w Kiełpinie na karcie pocztowej

- **stacja kolejowa.** Ceglany dwukondygnacyjny budynek stacyjny usytuowany jest przy nieczynnej i zdewastowanej linii kolejowej Choszczno – Drawno. Jest on dwukondygnacyjny, ceglany z dachem dwuspadowym krytym papą. Przy stacji stoi ciekawa pompa wodna,
- **zabudowa folwarczna.** Ukształtowana przez rodzinę von der Marwitz w XIX i XX w. Składa się z budynków inwentarskich, których rozmieszczenie „wymuszał” istniejący tu dziedziniec gospodarczy,
- **cmentarze** – pierwszy wiejski zarośnięty w kępie drzew, bez widocznych śladów mogił. Drugi położony w lesie jest cmentarzem rodziny von der Marwitz, niegdyś był połączony z kompleksem dworskim. Obecnie nieczytelny z nielicznymi śladami mogił.

Ciekawe postacie:

Generał Joachim Friedrich von Wreech (1650–1724). Był oficerem w służbie Wielkiego Elektora Fryderyka Wilhelma. Walczył w Alzacji i na Pomorzu. Walczył jako kornet w bitwie pod Fehrbellin (28.06.1675 r.). W dniu 5 stycznia 1704 roku został gubernatorem Geldern. Nominację na generała majora otrzymał w 1695 r., potem w 1704 r. został generałem porucznikiem, a generałem kawalerii w 1715 r. Jego brat Jakub Henryk, był dowódcą wojsk saskich w Polsce, on sam służył od 1699 r. w Dreźnie jako oficer polskiego króla i elektora saskiego Augusta II Mocnego.

Adam Friedrich von Wreech (1689–1746) były dworski kamerjunkier. W 1713 r. został kapitanem. Brał udział w kampanii pomorskiej 1715/1716 przeciw Szwedom. 18 października 1719 r. dostał awans na podpułkownika i został dowódcą pułku jazdy. Zaraz po tym otrzymał kolejny awans na pułkownika i objął dowodzenie pułku następcy tronu. 16.08.1731 został rycerzem zakonu Joanitów. W czasie II wojny śląskiej wyróżnił się 15.12.1745 r. w bitwie Kesselsdorf (Kotliskami). W 1746 r. poprosił o zwolnienie z wojska, zmarł 27 sierpnia 1746 r. w dniu dostarczenia zgody na odejście z wojska. Jego żoną była poślubiona 25.05.1723 r., 16-letnia wówczas Luisa Eleonora von Schöning.

Luisa Eleonora von Schöning (1708–1784), wnuczka saskiego feldmarszałka Hansa Adama von Schöning. Słynęła z nieprzeciętnej urody i intelektu. Odegrała pewną rolę w życiu samego króla Fryderyka Wielkiego, który darzył ją wielką miłością. Król będąc młodym księciem Fryderykiem i następcą tronu Prus (kronprinz), w proteście przeciw despotyzmowi ojca podjął udaremniowaną u zarania próbę ucieczki do Anglii. Za karę został uwięziony w twierdzy Kostrzyn, gdzie przebywał pod kluczem przez ponad pół roku. Jego powiernika, przyjaciela i współorganizatora ucieczki, por. Hansa Hermanna von Katte, z rozkazu ojca – króla ścięto na oczach uwięzionego Fryderyka. Gdy Fryderyk wyszedł z celi, musiał przez jakiś czas pozostać w mieście i od sierpnia 1731 do lutego 1732 r. uczył się spraw administracyjnych. Szukając towarzystwa,

trafił do Dąbroszyna, w którym przebywała 24 –letnia pani na zamku, żona płk Adama. Między nią a 19-letnim Fryderykiem nawiązała się nić sympatii i przyjaźni. W obie strony kursowały na pół romantyczne listy. I zdaje się, że na pięknych słowach się kończyło, gdyż Fryderyk, mimo że został wielkim, z kobietami utrzymywał jedynie kontakt bratersko – intelektualny. Po opuszczeniu przez niego Kostrzyna w 1732 r. przyjaźń tej pary przygasła. Nazywana jest najsłynniejszą damą Nowej Marchii XVIII wieku.

■ **Konotop** (niem. Friedenau) – wieś położona ok. 9 km. na płd. – wsch. od Drawna.

Tereny wsi dawniej przynależały do rodziny von Wedel. W 1800 r. był to rejon który wraz z Niemieńskiem i Barnimiem nabył późniejszy landrat choszczeński Achatz Wilhelm August von Waldow. W 1807 r. założył tu folwark, który od imienia żony Fryderki z domu von Füllgraff nazwany został Friedenau. Początkowo folwark należał do majątku w Barnimiu. W 1837 r. został z niego wyodrębniony i stał się własnością syna landrata Karla Friedricha Wilhelma Emila Theodora von Waldow (1805–1867), który w 1854 go sprzedał. Kolejnymi właścicielami Konotopia byli: Fryderyk Wilhelm Wandenburg (1864). Od 1876 Otto Busch, od 1878 kpt. von Lüffichau, od 1983 mjr Rudolf von Katzler, a od 1896 Rudolf Kisker (do 1909 r.). W 1912 r. właścicielem został Fryderyk Neumann z Poczdamu. W 1917 r. nabył go baron Burghard Magnus Adrian Erich baron von Klot – Trautvetter (29.10.1889 –20.11.1927), który zginął na polowaniu (wg innych zmarł w Choszczynie). Majątek przejęła jego żona Dorota von Klot – Trautvetter z d. Stich. W 1927 r. północną część majątku wykupiła firma „Eigene Scholle” z Frankfurtu i dokonała podziału na osiem samodzielnych gospodarstw. Od 1938 ostatnim właścicielem pałacu był brat wdowy rotmistrz rez. Franz Stich. W 1945 Konotop przejęli Polacy i wieś otrzymała nazwę Ustroń, po czym nadano jej nazwę Konotop. Według ostatnich mieszkańców – Niemców ta polska nazwa wsi miała mieć odniesienie do ciężkiej pracy koni podtopionych pod brzuch lub do przejazdu ciągniętego przez konie powozu przez rozlewisko (staw), tak iż brzuchy koni były w wodzie. W pierwszym roku po zakończeniu wojny prace rolnicze w Konotopiu wykonywali polscy żołnierze z 2. Pułku Rolno – Gospodarczego 1. Dywizji Rolno – Gospodarczej. W latach następnych funkcjonował tu PGR. Podczas swojej minionej przeszłości folwark obok pałacu posiadał leśniczówkę, karczmę, gorzelnię, kuźnię, oborę, stajnię, kaplicę i młyn papierniczy w Bogdance. W Konotopiu, po 1945 była także polska szkoła.

Warto zobaczyć:

■ **ruiny pałacu**, początki pałacu w Konotopiu sięgają 2 poł. XVIII w. i związane są z rodziną von Wedel. Następny po Wedlach właściciel landrat Achatz Wilhelm August von Waldow przebudował pałac. Od strony południowej

założył ogród o charakterze krajobrazowym. Wielokrotnie zmieniał właścicieli i był kilkakrotnie modernizowany i przebudowywany. Najwięcej zmian dokonał Rudolf Kisker od 1896 do 1909 roku. Przerobiono wówczas wnętrze i wykonano ozdobną elewację. Budynek pałacowy był dwukondygnacyjny z piwnicą i z poddaszem. Dach był naczółkowy czyli dwuspadowy z dodatkowymi, niewielkimi, trójkątnymi połaciami umieszczonymi ukośnie w górnej części ścian szczytowych. W szczycie budynku wkomponowano wysunięty ryzalit wejściowy. Fasada czyli główna elewacja budynku miała bogatą dekorację sztukatorską. Po wojnie był siedzibą Państwowego Gospodarstwa Rolnego. W okresie PRL mieściły się tu jego pomieszczenia biurowe. Ponadto służył jako budynek mieszkalny i jako ośrodek edukacyjno-kulturalny wsi. Z biegiem lat został opuszczony i mimo, że wpisany był w rejestr zabytków popadł w całkowitą ruinę,

- **dąb piramidalny** przed ruinami pałacu,
- **park krajobrazowy** zaprojektowany przez nieznanego architekta krajobrazu. Od powstania był on powiększany i upiększany. W jego kompleksie był dziedziniec gospodarczy, park ozdobny z pałacem i małym stawem z wyspą, sad, łąka parkowa i park leśny z małym cmentarzem rodowym. Mimo degradacji zachowało się wiele drzew ozdobnych i dziczykałych drzew owocowych co czyni go nadal atrakcyjnym,
- **tereny po cmentarzach**. Dawny cmentarz rodowy, położony jest przy granicy parku pałacowego od strony południowej. Teren cmentarza zaniedbany z licznym podrostem i zakrzewieniem. Cmentarz z grobami mieszkańców został rozkradzony i zdewastowany w latach 80 – tych. Zginęły elementy żeliwne, nagrobki porozbijano,
- **budynek rządcówki** z przełomu XIX/XX w., położony w płn. – zach. części dziedzińca do 1992 r. należał PGR. Wyróżnia się w nim fasada z trójkątnym frontonem. Zakryty dachem mansardowym. Obecnie jest to budynek mieszkalny,
- **zabudowania gospodarcze** z pocz. XX w. Dziedziniec folwarku wykonany był na planie kwadratu, zachował się kamienno – ceglany magazyn zbożowy z XIX w. ze stajnią, pokryty dwuspadowym dachem. Widoczne są też pozostałości murowanego z kamieni polnych chlewika,
- **lapidarium** upamiętniające byłych mieszkańców Konotopia.

Ciekawe postacie:

Burghard Magnus Adrian Erich baron von Klot – Trautvetter (29.10.1889 –

20.11.1927). Właściciel majątku rycerskiego Friedenau (Konotop). Wywodził się z rodu o genezie sasko – szwedzkiej, którego przedstawiciele występowa-

Lapidarium w Konotopiu, fot. A. Łukasik

li głównie na Pomorzu i w krajach nadbałtyckich. Nazwisko dwuczłonowe ukształtowało się poprzez usynowienie Ernsta Johanna von Klota (zm. 1771) przez szwedzkiego generała porucznika Johana Reinholda von Trautvetter (zm. 1741). Tytuł barona miał też szwedzką genezę, prawo do tego tytułu zostało potwierdzone 29.04.1846 w Poczdamie.

Międzybór (niem. Knochenmühle) – leśniczówka, leży przy trasie Drawno – Dobiegniew blisko rzeki Słopicy, nad którą istniał młyn zwany Kościanym (podobno mielono w nim kości zwierząt do wyrobu mydła), którego pozostałości są nadal widoczne. Woda z rzeki nie tylko służyła do napędzania młyna, płynąc 1,5 km kanałem nawadniała metodą stokową okolice łąki. Metoda ta polega na tym, że woda cienką warstwą spływa po powierzchni o określonym spadku, wsiąkając po drodze w glebę.

Warto zobaczyć:

- 300 m od leśniczówki podmywane przez rzekę tzw. **Tragankowe Urwisko**,
- **dolina Słopicy**,
- **budynek leśniczówki** z 1932 r. dawna szkoła i dom nauczyciela. W szkole uczyły się dzieci z Konotopia, Jażwin, Sówki, Bogdanki i krótko Zatomia.

Ciekawe postacie:

Wolfgang Palm (1924–2006). Nauczyciel, historyk amator, społecznik. Był synem nauczyciela szkoły podstawowej w Konotopiu/Międzyborzu Andreasa Palma i Eriki Palm z domu Freier. Urodził się w Barnimiu. Ojciec w roku 1927 został przeniesiony do miejscowości Klasztorne a w 1935 do Markosic (gmina Gubin). W 1942 r. ukończył szkołę średnią w Gubinie. W latach 1942–1945 służył w Wehrmachcie. Był ranny. Następnie w niewoli. Od 1954 do 1957 roku studiował w Getyndze geografię, biologię i chemię. W latach 1959–1986 pracował jako nauczyciel. Następnie na emeryturze rozwinął swoje zainteresowania historyczne. Był autorem szeregu artykułów w Heimatgruß – Rundbrief, opracowań tematycznych i współorganizatorem muzeum w Wunstorf. Od 1992 roku podróżował po ziemi choszczeńskiej co relacjonował w swoich artykułach. Do końca życia pozostał aktywnym tropicielem wszelkich śladów mówiących o przeszłości Ziemi Choszczeńskiej, w tym Drawna. Zmarł w wieku 82 lat.

Niemieńsko (niem. Nemischhof) – osada rolnicza na prawym brzegu Słopicy. Odkryto tu ślady osadnictwa kultury łużyckiej, młodszej epoki brązu i wczesnej epoki żelaza (700 – 4000 lat p.n.e). Wieś była wzmiankowana już w 1349 r. jako Nymyske, lecz później opustoszała. W 1568 r.

Niemieńsko na kartkach pocztowych

Rüdiger i Georg von Wedel założyli tu dwa folwarki. W XIX w. były tu dwa majątki jeden należał do Wedłów a drugi do von Borne, które w 1803 i 1806 zakupił landrat von Waldow. W 1864 r. Georg Abraham Konstantin von Arnim z Suckow kupił wieś Niemieńsko wraz z terenami Nowej Korytnicy. W rękach rodu von Arnim majątek pozostał do 1945. W 1945 jego właścicielem stało się państwo polskie. Do 1992 funkcjonował tu PGR.

Warto zobaczyć:

- **cmentarz ewangelicki**. Zdewastowany z nielicznymi zniszczonymi nagrobkami, trzy żeliwne krzyże z cmentarza znajdują się w lapidarium Drawnie,
- **kanał melioracyjny** z XIX w., tzw. stokowo – grzbietowy, wybudowany wzdłuż rzeki Słopica poprzez grawitacyjny spływ wody po pochyłości nawadniał okoliczne łąki,
- **zespół folwarczny** z zabytkową zabudową z XIX w. zgrupowaną wokół dziedzińca. W czasach świetności po wschodniej stronie dziedzińca był ogród, a po zachodniej polana, z nieistniejącym dworem. W skład zespołu wchodził stodoła z 1863, gorzelnia z 1880 r., chlewnia z 1907, budynek kuźni, pojedyncze zabytkowe budynki.

Ciekawe postacie:

Helmuth Bohm (1873–1933). Oficer niemiecki, podpułkownik. Urodził się w Nemischhof (Nemieńsku). Karierę wojskową rozpoczął w 1890 w pułku piechoty 84. W 1892 otrzymał awans na porucznika do 1914 awansował kolejno do majora. 22 kwietnia 1914 został adiutantem prezesa Trybunału Wojskowego Rzeszy. Był też członkiem Wojskowego Sądu Rzeszy. Po wybuchu wojny został dowódcą batalionu. Walczył w bitwie pod Aisne w 1914, w północnej i południowej Polsce, w ofensywie nad Narwią 13 – 14 lipca 1915 i w trzeciej bitwie pod Ypres we Flandii 31 lipca – 6 listopada 1917. Otrzymał wówczas Krzyż Kawalerski Domu Hohenzolernów z mieczami. 2 listopada 1917 został dowódcą rezerwowego pułku piechoty nr 32 (RIR 32). Brał udział w ofensywie wiosennej 1918. W rejonie Pargny zorganizował przeprawę swego pułku przez Sommę na odcinku 113 dywizji. Brawura z jaką to wykonał dała mu 5 maja 1918 order Pour le Mérite. W sierpniu 1918 został dowódcą pułku fizyliarów – Füsilier – Regiment „General – Feldmarschall Graf Blumenthal” (Magdeburgisches) Nr 36. Po dwóch miesiącach został ciężko ranny. 4 października 1918 zwolniono go z czynnej służby. Powrócił do niej 22 lutego 1919, trafił do Wojskowego Sądu Rzeszy. Po jego rozwiązaniu pożegnał się z mundurem. 13 października 1920 został podpułkownikiem z prawem noszenia munduru pułku piechoty 95 (IR95). Zmarł w Berlinie, w dzielnicy Wannsee.

Nemieńsko-Zamek (niem. Schloss Nemischhof) – w średniowieczu osada była posiadłością rycerską. Posiadłość ta należała do rodziny von Arnim do

końca II wojny światowej. Ostatnim właścicielem Niemieńska i Nowej Korytnicy był Georg Abraham Leopold von Arnim. Zmarł 1968 r. w Hanowerze.

Warto zobaczyć:

■ **pałac myśliwski** potocznie zwany „zamkiem”. Pierwsze wzmianki dotyczące rezydencji w Niemieńsku pochodzą sprzed 1879 r. Był to mały budynek zapewne dom myśliwski lub leśniczówka. W latach 1913 – 17 Jakub V. von Arnim rozpoczął liczne przebudowy. Dawniej wokół zamku znajdował się piękny park ze świerkowymi alejami. Arnimowie należeli do najbogatszych rodów, posiadali więzy rodzinne z innymi rodzinami magnackimi. Na swoich terenach zajmowali się uprawą zboża, ziemniaków, produkcją mleka, hodowlą zwierząt oraz produkcją spirytusu. Rodzina von Arnim była bardzo wierząca, wspierała funkcjonowanie kościołów w Domini-

Pałac w Niemieńsku, potocznie zwany „zamkiem”, fot. arch. UM Drawno

Dziedziniec zamku rodziny von Arnim w Niemieńsku – Zamek, fot. arch. UM Drawno

kwie i w Niemieńsku oraz prowadzono Pensjonat Dobrego Wychowania w zamku. Członkowie rodziny von Arnim zamieszkujący zamek interesowali się malarstwem i myślistwem. W pałacyku znajdowała się kolekcja trofeów myśliwskich, bogata biblioteka, galeria obrazów i porcelany. W rezydencji miał gościć wielki łowczy Rzeszy marszałek Hermann Göring. W listopadzie 1944 r. w okolicy Niemieńska budowano umocnienia wchodzące w skład Wału Pomorskiego. Istnieje przypuszczenie, że ze względu na bombardowania Szczecina w Niemieńsku przechowywane były zabytki sztuki sakralnej z Kocioła św. Jakuba w Szczecinie. Do tej pory ich los nie został wyjaśniony. W lutym 1945 r. Rosjanie założyli w nim szpital polowy. 08.05.1945 r. rodzina von Arnim opuściła posiadłość. Ostatnim właścicielem był Hans Georg Abraham Leopold von Arnim (1917–1968) zmarł w Hanowerze). Jego brat Jakob Dietloff III von Arnim (ur. 20.03.1921 w Niemieńsku, zginął na froncie 13.05.1944 w Jassy w Rumunii). Po wojnie był on siedzibą Nadleśnictwa Drawno potem Zarządu Aptek. Pałac wybudowany z cegły ceramicznej na planie litery L, posiada dwukondygnacyjne skrzydło zachodnie z poddaszem i prostopadłe do niego skrzydło parterowe także z poddaszem. Mury piwnic są kamienne. W narożniku skrzydła zachodniego znajduje się z charakterystycznym spicza-

stym hełmem mająca cztery kondygnacje ośmioboczna wieża widokowa. Pałac posiada taras widokowy. Obecnie znajduje się tu Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy,

- **park zamkowy** z XIX w.,
- **dawny cmentarz** rodowy. Znajduje się na wzniesieniu w lesie niedaleko zamku. Istniał tu wspaniały grobowiec, który został zniszczony. Po latach postawiono tu obelisk upamiętniający założycieli zamkowej siedziby Jakoba Vivigenz von Arnim (25.12.1872 – 18.10.1917) i Hansa Abrahama von Arnim (30.07.1877 – 28.04.1930). Teren cmentarza jest zadbany,
- **dąb Gall Anonim**. Apostoł Pomorza św. Otton, w 1124 wracając z Białogardu podczas misji rechrystianizacyjnej przeprowadzonej na prośbę Bolesława Krzywoustego, przechodził w okolicach Dominikowa wraz z zbrojnymi z Pomorza i z Polski. Kierował się w kierunku ujścia Drawy do Noteci. Kronikarz tej wyprawy miał usiąść dla odpoczynku pod przydrożnym dębem koło Niemieńska by uzupełnić swoje zapiski. Identyfikowany jest z Gallem Anonimem stąd dąb został nazwany jego imieniem. Stoi on przy drodze z pałacu do osady Niemieńsko ok. 300 m od wsi. Ma 500 m obwodu. Niestety dzisiejszy dąb Gall Anonim został znacznie później posadzony i ma 250 lat.

Dzisiejszy dąb Gall Anonim,
fot. A. Szutowicz

Ciekawe postacie:

Georg Abraham Konstantin von Arnim (Georg von Arnim) – rycerz zakonu Joanitów. Pruski podporucznik rezerwy. Odznaczony orderem św. Jana Jerozolimskiego. Urodził się 10.12.1839 w Suckow w Wielkim Księstwie Meklemburgii – Schwerinie, zmarł 07.07. 1879 r. w Berlinie. Był dziedzicznym panem na zamku Suckow, a w 1864 r. w wyniku dokonanego zakupu został panem Niemieńska i Nowej Korytnicy. Był dwukrotnie żonaty. Pierwszą żoną była poślubiona w 1863 Frieda von Gundlach (19.01.1843 – 09.04.1899). Po roku małżeństwo to rozpadło się. Po raz drugi ożenił się z 13.06.1867 z Rosalie (Rose) Auguste Caroline Johanna Ulrike von Schenehen (ur.26.09.1843, Altenplatow – zm. 22.11. 1907 w Niemieńsku). Mieli czworo dzieci, w tym trzech synów, jedną córkę. Najstarszy syn Georg Gustav von Arnim (1870–1945) był szambelanem króla Prus, majorem rezerwy, rycerzem zakonu Joanitów. Był szóstym komisarzem majątku (Fideikommisssher dot. majątku, którego nie można sprzedać) Suckow. Pozostali synowie Jacob Vivigenz II von Arnim (1872–1917) i Hans Abraham II von Arnim (1877–1930) byli Fideikommissherr'ami majątku w Niemieńsku

i w Nowej Korytnicy. Natomiast córka Rose Marie von Arnim a. d. H. Suckow (ur. 20.09.1875 w Suckow, zm. w Poczdamie 04.01.1952). W 1896 r. w Suckow wyszła za mąż za hrabiego rzeszy Bernharda Gustawa Wilhelma Konrada Finck v. Finckenstein'a (1863–1945), odznaczonego orderem Pour le Merite generała piechoty, który podobnie jak żona zmarł w Poczdamie.

Nowa Korytnica (niem. Neu Körtnitz) – miejscowość sołectwa Niemieńsko od którego oddalona jest ok. 8,5 km na północny wschód. Jako wieś została założona w 1563 r. przez Rudigera von Wedel, ślady osadnictwa sięgają jednak neolitu. Położona jest przy wypływie rzeki Korytnicy z jeziora Nowa Korytnica. Od XVI w. istniała tu parafia i kościół z pastorówką, założył ją w 1579 r. Rüdiger von Wedel. Między rokiem 1600 a 1833 w Nowej Korytnicy było sześciu pastorów. Pierwszym znanym był Adam Move. W 1767 r. gen. mjr Karl Ludwig von Normann wybudował w Nowej Korytnicy kościółek drewniany (zrębowy), który stał na rozwidleniu dróg. Pastorem był wówczas Jan Gottfryd Stephani (1763–1795) autor „Z kronik kościelnych w Nowej Korytnicy”, w których opisuje historie najazdu Kozaków na Drawno w czerwcu

1758 r. Jego następcą i ostatnim pastorem nowokorytnickim był Gothilff Karl Fryderk Brahtz (1796–1833). Od 1841 r. wieś znalazła się w posiadaniu rodziny von Arnim. Słynęła z hodowli owiec. Kościół w Korytnicy spłonął w 1944 r., a ocalały dzwon znalazł się w Dominikowie. Zachował się po nim zarys fundamentów. Po 1945 Nowa Korytnica była siedzibą Dyrekcji Lasów Państwowych. Dziś znajduje się tu leśniczówka są też parking leśny i dwa pola namiotowe. Osada kończy popularny szlak grzybowy zaczynający się od Niemieńska.

Warto zobaczyć:

- **cmentarz** jako nekropolia ewangelicka założony został na początku XIX w. na terenie przykościelnym. Zachowały się nieliczne fragmenty z porozbijanych kamiennych nagrobków i mogił,
- **jezioro Nowa Korytnica** leży w lesie na Równinie Drawskiej, jego po-

Rzeka Korytnica w okolicach soltyśkiego mostu, fot. J. Grzyś

Tak wyglądał kościół w Nowej Korytnicy ufundowany przez gen. K. L. von Normanna, fot. H.R.

wierzchnia wynosi 97,5 ha. Posiada maksymalną głębokość 4,7 m i linię brzegową o długości 7225 m. Jezioro zasilane jest wodami Korytnicy i wypływającej z okolic Białego Zdroju rzeki Kamionka. Woda jego jest o 3 klasie czystości. Ma wysoką linię brzegową a brzeg porośnięty trzcinami. Dojazd do jeziora zapewnia droga grzybna z Niemieńska do Nowej Korytnicy nad którą faktycznie jezioro leży. Na południowym brzegu, znajduje się pole biwakowe.

Ciekawe postacie:

Gen. mjr Karl Ludwig von Normann (1705–1780) – obok Nowej Korytnicy był właścicielem majątków w Drawnie, Niemieńsku, Dominikowie i Świątciachowie. Urodził się w Werder (Busdorf), Kreis Demmin a zmarł w Drawnie. W pruskim wojsku służył od 1722 r. Brał udział w pierwszej wojnie śląskiej (1740–1742). W latach 1755–1761 był dowódcą 1 pułku dragonów. Zaszłył podczas wojny siedmioletniej. Uczestniczył w marszu na Śląsk, gdzie 22 listopada 1757 r. toczył boje pod Wrocławiem, a pod Lutynią. Zdobył 3 sztandary i wziął do niewoli 11 oficerów i 800 żołnierzy. Potem z dwoma batalionami kirasjerów rozbił dwa bataliony bawarskie, zdobywając cztery sztandary. 25.08.1758 r. bił się w słynnej bitwie pod Sarbinowem. Po bitwie ruszył do Saksonii, 14.10.1758 r. walczył z Austriakami pod Hochkirsch, 26.10.1758 r. pod Ebersbach pułk przyjął kapitulację 8 oficerów i 418 austriackich żołnierzy. 23.07.1759 r. walczył pod Kijami (bitwa pod Paltzig) jako dowódca brygady. Za wykazaną w niej dzielność otrzymał order Pour le Mérite. W 1760 pułk brał udział w wyprawie na Drezno. 03.11.1760 r. w składzie korpusu von Zieten walczył pod Torgau. W 1761 r. przeszedł na emeryturę. Generał był żonaty z Amalie von Waldow. Do dziś po jego kościółku zachowały się tylko fundamenty.

Podegrodzie (niem. Schloßgut) – leży na tzw. Polanie Drawieńskiej między Drawnem a Barnimem, ok. 2 km od Barnimia i ok. 1 km na wschód od Drawieńskiego Parku Narodowego. Należy do Sołectwa Barnimie.

Historia majątku

Grunty w Podegrodziu, należały pierwotnie do rodu von Wedel z Drawna. Niemiecka nazwa Schloßgut, była nawiązaniem do dawnego podziału przez nich majątku i odnosi się do tzw. majątku zamkowego. W 1802 r. dobra te znajdowały się w posiadaniu spadkobierców wdowy po generale majorze von Normann. W 1809 r. zakupione zostały przez kapitana von Brunn, który do 1824 założył tu folwark. W 1840 r. majątek należał do niejakiego Schulze. Od 1850 r. właścicielem był Carl Ludwig Pentz, który przyczynił się do jego rozbudowy. Do 1945 właścicielem folwarku z pałacem był Fritz Pentz. W czasie wojny Podegrodzie było miejscem pracy niewolniczej robotników pochodzących z różnych podbitych krajów, wśród nich byli Polacy, Francuzi, Serbowie

i krótko Włosi. Po wojnie majątek upaństwowiono. Do 1992 r. funkcjonowało tu Wielozakładowe Państwowe Gospodarstwo Rolne Podegrodzie. W 1995 było tu 6 domów, 11 budynków gospodarczych, cegielnia, kuźnia i kierat konny. Po likwidacji PGR właścicielem majątku została Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa. Obecnie cały kompleks stanowi własność Artura B. Topki.

Pałac i park

W 2. połowie XIX wieku w południowej części prostokątnego dziedzińca zbudowano neoklasycystyczny pałac – siedzibę właściciela majątku, istniejący do dziś. Budynek dworu jest murowany, otynkowany, podpiwniczony, dwukondygnacyjny, wybudowany został na planie prostokąta. Posiada dach czterospadowy pokryty dachówką ceramiczną karpiówką. Główne wejście do dworu zaakcentowane jest schodami i nieznacznym występem ściany zwieńczonym wklęsło-wypukłym gzymsem. Przy zachodniej ścianie szczytowej znajduje się półkolistą przeszkloną werandę z tarasem widokowym na wysokości piętra.

Na początku XX w. po stronie południowej dziedzińca i dworu założono mały park krajobrazowy (2,68 ha). W jego kompozycji znajdowała się polana przy dworze, w części środkowej owalny staw, sad po zachodniej stronie stawu i różnogatunkowe zadrzewienie w formie pojedynczych drzew w otoczeniu dworu (grab, jesion, dąb, orzech) oraz tworzące przy jego granicach różnej wielkości grupy (świerk, buk, buk odmiany purpurowej, dąb), a także odcinki szpaleru osłonowego (jesion, grab). Do dziś czytelne są elementy pierwotnego założenia parkowego. Po stronie zachodniej dziedzińca, przy drodze prowadzącej w kierunku rzeki Drawy, położony był mały ogród użytkowy (sad, warzywnik).

Cmentarz

Znajduje się przy drodze w kierunku rzeki Drawy, ok. 150 m na zachód od zabudowy majątku. Datowany jest na z pocz. XX w., posiada neogotycką kaplicę (obecnie jest w złym stanie). Na terenie cmentarza zachowany rozbity nagrobek Henrietty Pridohl z 1927 r. i pozostałość po nagrobku imitującym pień drzewa. W czasie ostatniej wojny światowej przy kaplicy modlili się Polacy i prawosławni Serbowie – robotnicy przymusowi (w środku kaplicy są serbskie napisy), a na cmentarzu chowano zmarłych z Podegrodzia.

Ciekawe postacie:

Tomasz Demiku – holender, generał major, w służbie rosyjskiej w czerwcu 1758 miał tu swój sztab. Był to czas wojny siedmioletniej. Do Podegrodzia trafił podczas marszu na Drezdenko. Jemu przypisuje się zniszczenie zamku w Drawnie oraz ograbienie poprzez kontrybucję i rabunki mieszkańców. Poległ 23.07.1759 r. pod Kijami (bitwa pod Paltzig).

Gustav Strehlow (zm. 1937) – przemysłowiec drawieński. W 1906 roku uruchomił fabrykę sieci, która w historii miasta zapamiętana została jako Gustav

Strehlow Netzfabrik Neuwedell /Neumark. Była to jedna z nielicznych i najlepszych fabryk o takim profilu produkcji w Niemczech. Dziś jej tradycje kontynuuje renomowana niemiecka firma "Mechanische Netzfabrik Walter Kremmin GmbH & Co. K. – G."

Podlesie (niem. Althorst) – wieś położona 3 km od Brzezin, mimo że to jest sołectwo, to jest najmniej znana w gminie Drawno. Jej nazwę niemiecką można tłumaczyć jako „stare gniazdo”, „gniazdo rodowe” i „gniazdo rycerskie”. Przyjmuje się, że powstała w XVI w. Do XX w. była niemal nieznana. W 1930 r. wchodziła jako folwark w skład gminy Brzeziny (niem. Berkenbrügge) powiatu choszczeńskiego (Kreis Arnswalde). Była jedną z dziewięciu miejscowości w gminie, podlegała pod rejon sądowniczy sądu Drawno, a sąd pracy mieścił się w Dobiegniewie. Urząd stanu cywilnego od 1878 znajdował się w Brzezinach. Dnia 01.10. 1938 r. przyłączona została wraz z powiatem do Pomorza. Protestanci należeli do kościoła w Barnimiu. Katolicy do parafii w Choszcznie. Folwark jeszcze przed wojną został rozparcelowany. Pozostawione duże budynki inwentarskie, które przydzielono kilku użytkownikom. Dopiero po wojnie zaistniała jako samodzielna wieś. Wieś jakby przebudziła się w XX w. Nie zmienia to faktu, że wielu Drawian nie ma pojęcia jak do niej dojechać. Niedaleko podlesia znajduje się Wodnik (Gmina Bierzwnik) zwane powszechnie Kile Mile, inaczej mówiąc jest to urokliwe jezioro Chłodnickie (pow. 13,76 ha, maks. głębokość 2,5 m, dł. 730 m i szer. 250 m).

Prostynia (niem. Wildforth) – brew nazwie nie jest przynależna do wsi i sołectwa Prostynia lecz stanowi część sołectwa Żółwino. Jest miejscowością najbardziej na północ położoną w gminie Drawno. W roku 2007 r. stacja liczyła 17 mieszkańców. W latach 1895–1945 nosiła nazwę Wildforth następnie Dobrzańek. Obecna nazwa Prostynia pochodzi z 1946 roku. Znaleźiska archeologiczne wskazują, że rejon Prostyni był zamieszkały w epoce brązu przez ludność kultury łużyckiej (1800/1700 – 650 p.n.e.). Ciekawostką stanowi most na rzece Drawie (niem. „Laatziger Brücke”). Jego nazwa najprawdopodobniej wywodzi się od nieistniejącej zaginionej już w średniowieczu i zapomnianej miejscowości Lasekin, której reliktem ma być stara lipa rosnąca w lesie na południe od stacji zwana przez Niemców „Lipą Skarbów” (niem. Schatzlinde) do której odnosi się piękna legenda o sokolniku. Niedawno nie wiadomo dlaczego skorzystano z drugiego znaczenia słowa Schatz i to legendarne drzewo nazwane zostało „Lipą Kochanków”. W Prostyni istnieją dwa mosty: kolejowy i drogowy. Trudno jednoznacznie orzec czy dzisiejszy most drogowy jest usytuowany w tym samym miejscu co ten na którym doszło 3 września 1273 r. do spotkania margrabiów brandenburskich linii na Stendal z księciem gdańskim Mściwojem II i do zawarcia układu w którym książę stał się lennikiem margrabiów. Liczył na to, że z pomocą swych zwierzchników lennych odzyska utracone niegdyś ziemie.

Zobowiązał się ponadto wspomagać margrabiów przeciwko wszystkim z wyjątkiem Bolesława Pobożnego. Po wiekach między mostem na Drawie, a dawnym zamkiem w latach 1881–1895 r. przeciągnięto linię kolejową nr 403 Ulikowo – Wałcz – Piła. 15.10.1895 r. oddano w użytkowanie 34 km odcinka Ognica – Kalisz Pomorski. Bliżej mostu drogowego na Drawie po prawej stronie był też młyn i tartak, po których nie ma dziś śladu, na ich miejscu znajdują się domy i plac. Młyn stał ścianą szczytową do drogi. Jedną połowę jego budynku zajmowały mieszkania, a część drugą wypełniały urządzenia niezbędne do funkcjonowania młyna. Obok znajdował się tartak za składem drewna. W tartaku była maszyna parowa, zasilana ona nie tylko młyn i tartak, ale napędzała turbinę elektryczną, która produkowała energię elektryczną przeznaczoną do oświetlenia zakładów i willi Haase. Zakład do 1945 należał do Alfreda Haasa. Po prawej stronie za Drawą mieściła się karczma „Zum letzten Groschen” („Do ostatniego grosza”), słynęła z bardzo dobrej kuchni. Korzystali z niej podróżni czekający na pociąg. Ślad po niej jest nadal widoczny. Karczma przynależała do powiatu drawskiego. W latach 30 – tych XX w. ze względu na wojskową składnicę paliw w Cybowie Prostynia zaczęła nabierać znaczenia militarnego. W czasie wojny 5 lutego 1945 roku mieszkańców Prostyni ewakuowano. Potem 07.02.1945 r. załadowani zostali na transport zbiorczy i na zawsze opuścili swój Heimat.

Warto zobaczyć:

- **stacyjka kolejowa** linii Stargard Szczeciński – Kalisz Pomorski. Pierwszy przystanek kolejowy powstał pod koniec XIX w. była to drewniana wiata – poczekalnia. Po wojnie w wyniku utworzenia w 1946 r. „Poligonu Drawskiego” zwiększające się transporty ćwiczących wojsk spowodowały, że zaczęto inwestować w infrastrukturę kolejową stacji przystosowując ją dla potrzeb ruchu wojskowych. Początkowo budynek stacyjny w Prostyni zrobiony był z starego wagonu w którym obok pomieszczenia zawiadowcy stacji mieściła się kasa biletowa, magazyn na kliny oraz nastawnia w której urzędował dyżurny ruchu. Stał on przy dębim niedaleko zabudowań rodziny Perkowskich. Sytuacja uległa zmianie gdy za sprawą dyrektora Dyrekcji Rejonowej Kolei Państwowych w Szczecinie wybudowano nowy budynek. Dworzec kolejowy Prostynia posiada rozbudowany systemem punktów załadowniczych. Swego czasu stacja odgrywała jedną z czołowych ról w systemie szkolenia i transportu wojska. Obok Jankowa Pom. obsługiwała najwięcej transportów wojskowych w Polsce,
- **budynki kolejowe**, domy stojące na dojeździe do dworca pamiętają jeszcze czasy przedwojenne. W domu zawiadowcy Perkowskiego koło stacji był prof. Zbigniew Religa. Pieczone barany Perkowskiego stały się tematem wielu opowieści, czasem z profesorskim w tle,
- **Lipa Skarbów** – z zamkiem za sprawą legendy o Sokolniku nierozzerwalnie

Lipa Skarbów w Prostyni, fot. J. Grzyś

związana jest tzw. Lipa Skarbów. Stoi ona niedaleko leśnej drogi biegnącej z „krajówki nr 10” (Prostynia) w kierunku Święciechowa. Na mapie widnieje jako „Lipa Kochanków”. Jej obwód wynosi ok. 8 m. Nazwa jest niefortunna, gdyż odnosząc się do jej niemieckiej nazwy „Schatzlinde”, powinna nazywać się „Lipą Skarbów”, a to dlatego, że według legendy w jej konarach ukryty jest tajemniczy skarb. W jednym ze źródeł lipa ta widnieje jako „Lipa Skarbowa” – według innego przekazu miano pobierać przy niej opłaty czynszowe,

■ **zamek w Prostyni** – był własnością Wedłów. Pochodził z XIV w. i był użytkowany od połowy XIV w. do pocz. XV w. Liczne ślady spalenizny, w tym polepy z przepaloną cegłą sugerują, że mógł być zniszczony w wyniku działań zbrojnych, prawdopodobnie w czasie walk polsko – brandenburskich w latach 1349 – 51 lub w czasie lokalnych czy rodowych waśni. Nigdy nie został odbudowany.

Zamek w Prostyni jest konstrukcją fortyfikacyjną, która składa się z kilku elementów: wzgórza, fosy, wałów ziemnych, kanałów zasilająco-odpływowych, rowu obronnego. Wymiary całości łącznie z fosą i wałem wynoszą około 94,5

Lipa Skarbów na archiwalnej fotografii, fot. arch. UM Drawno

x 96 m. Nadal zachowały się doskonale warunki obronne zamku. Otoczony jest on z trzech stron mokradłami i rozlewiskami dwóch rzek: Drawy i Głębokiej (Trzebuńskiej Strugi). Wzgórze usytuowane jest na planie zbliżonym do kwadratu (ok. 35 x 36,5 m) i posiada stosunkowo strome zbocza, wyglądem przypomina bryłę pośrednią między ściętym ostrosłupem a ściętym stożkiem (wymiary części szczytowej – 18 x 21,5 m). Jego wysokość w stosunku do poziomu wody w fosie wynosi ok. 5 m, natomiast w stosunku do okalającego terenu ok. 3 m. Fosa jest szeroka (ok. 10–13 m), otacza całe wzgórze, napełnia się po obfitych deszczach, potem wysycha. Wały ziemne są zewnętrzne, niskie, lecz o stromych zboczach w kierunku fosy. Ich wysokość w stosunku do lustra wody w fosie dochodzi do 2 m. Ciąg obwałowania jest przerwany w dwóch narożnikach, tj. od strony północno – wschodniej i południowo – zachodniej, w miejscach tych są wykopy kanałów. Są to kanały zasilająco-odpływowe, ten w części północno-wschodniej łączył fosę z Drawą, drugi, biegnący od południowego – zachodu, dawał połączenie fosy z Głęboką (Trzebuńską Strugą). Kanały zapewniały stały przepływ wody przez fosę i rów obronny. Rów obronny (szerokość ok. 7 m), jest znacznie przysypany, lecz wyraźny. Umiejscowiony został od strony północnej, przed wałem okalającym fosę. Zapewne był odnogą fosy, miał utrudniać dostęp do zamku od strony stałego lądu. Na wzgórzu i na wale zachowały się od strony zachodniej ślady przyczółków mostowych, co może sugerować, że był tu wjazd do zamku.

Ciekawe postacie:

Mściwój II (Mszczuj, Mściwoj, Mściwuj, pom. Mestwin) (1220 – 25.12.1294) – książę był najstarszym synem księcia pomorskiego Świętopelka i Eufrozyny. W latach 1243–1248 przetrzymywany był przez Krzyżaków w Austrii. Po śmierci ojca w 1266 wraz z bratem Warcisławem przejęli rządy nad Pomorzem Gdańskim. W marcu 1269 przybył do Choszczna gdzie 01.04.1269 złożył hołd lenny margrabiom brandenburskim linii na Stendal Janowi II Ottonowi IV i Konradowi. Hołd ten wywołał bunt świeckiej szlachty i wystąpienie brata Warcisława. Mściwoj został uwięziony w Raciążu. W 1270 uzyskał wolność. Wykorzystując zawarte sojusze w tym z księciem wielkopolskim Bolesławem Pobożnym odebrał stryjowi Samborowi ziemię tczewską, lecz utracił na rzecz Brandenburczyków Gdańsk. Po śmierci brata w 1271 został faktycznym panem Pomorza Gdańskiego (z wyjątkiem zajętego Gdańska). Zimą 1271/1272 wsparty przez Bolesława Pobożnego zajął szturmem Gdańsk. 3 września 1273 doszło do spotkania margrabiów z Mściwojem i zawarcia układu na tzw. moście nad Drawą czyli prawdopodobnie na moście w m. Laski (zaginiony Latzig) koło Prostyni. W 1278 wsparł Bolesława Pobożnego w zwycięskiej wojnie przeciw Brandenburgii. Po śmierci Bolesława Pobożnego w 1279 sojusz z Wielkopolską pogłębił się przez osobę Przemysława II. Z którym 15.02.1282 zawarł w Kępnie umowę, która miała w niedalekiej przyszłości doprowadzić do zjed-

noczenia Pomorza Gdańskiego z Wielkopolską. Po zawarciu układu stosunki obu władców zacieśniły się, prowadzono wspólną politykę zagraniczną i częściowo wewnętrzną. Zmarł w Gdańsku, a władcą Pomorza Gdańskiego został Przemysław II – przyszły król Polski. Pochowany został w opactwie Cystersów w Oliwie. Jego sarkofag istnieje do dziś.

Rościn (niem. Röstenberg) – wieś o korzeniach sięgających kultury łużyckiej. Istniał tu także gród. W 1570 r. Rüdiger von Wedel założył tu majątek. We wsi istniał kościół protestancki, dwór, spichlerz i gorzelnia. W roku 1936 majątek w Rościniu nabył dr Gerhardt Preuschen (1908–2004). Był synem niemieckiego filologa i teologa pastora Erwina Friedricha Ferdinanda Wilhelma Preuschen (1867–1920), który był profesorem Uniwersytetu w Heidenbergu. Działalność dr Gerharda Preuschera w Rościniu była prekursorska, osobiście nadzorował uprawę ziemi oraz wprowadzał własne wypracowane przez siebie pomysły, które spowodowały, że uznawany był za pioniera rolnictwa ekologicznego. Jego droga do sukcesu wzbudza nadal kontrowersje, gdyż od 1933 r. był członkiem SS. Studiował rolnictwo w Hohenheim i na uniwersytecie w Berlinie oraz podjął studia o profilu mechanicznym w Stuttgarcie i w Darmstadt. W latach 1932–1940 był doradcą w zakresie rolnictwa na Niemcy Wschodnie. W 1934 r. (inne źródła podają 1935 r.) doktoryzował się w zakresie agronomii w Wyższej Szkole Rolniczej w Berlinie. W 1937 r. wstąpił do NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei). W 1940 r. założył Instytut Technologii Rolnictwa (prac rolnych i sprzętu rolniczego) przy Towarzystwie Postępu Naukowego imienia Cesarza Wilhelma we Wrocławiu, które w 1945 r. w wyniku wojny ulokowało się w Imbshausen koło Getyngii. W 1944 r. uzyskał habilitację na Uniwersytecie Wrocławskim. W 1945 r. na skutek zbliżania się frontu opuścił na zawsze Rościn. Po wojnie pracował nad problemami winiarstwa szczególnie problematyką mechnizacji prac w winnicach. W latach 1956 – 1974 był profesorem w Wyższej Szkole Rolniczej w Hohenheim. W 1976 r. przeszedł na emeryturę. Od 1978 r. zaangażował się w działalność wspierającą ochronę żyzności gleby. Działał w Fundacji Ekologii i Rolnictwa (SOEL) w którym przedstawiał swoje pomysły. W Rościniu po dawnej świetności pozostał komin gorzelnii.

Obecnie jest to wieś letniskowa, przyciągająca spokojem i pięknem płynącej Drawy.

Ciekawe postacie:

Tu przez wiele lat mieszkał Leszek Tomaszewski (ur. 1936 r. – ?). Prawnuk poety Franciszka Bohuszewicza (1840–1900). Był synem leśniczego Józefa Tomaszewskiego i wnuczki poety Stanisławy z d. Bohuszewicz. Ojciec w czasie okupacji był żołnierzem AK. Natomiast matka z dwójką dzieci została 10.02.1940 r. zesłana i skazana na 8 lat łagrów. Leszek z siostrą trafili do Domu

Dziecka. W wyniku porozumienia Sikorski – Majski matka została uwolniona i poprzez Teheran trafiła z odnalezionymi dziećmi do Indii, gdzie w Valivade dzieci chodziły do polskiej szkoły. W 1947 cała rodzina znalazła się w Polsce. Po latach pracy zawodowej Leszek Tomaszewski zakupił w Rościnie dom, gdzie do swojej śmierci niemal 30 lat mieszkał z żoną Emilią. Jego pradziadek był pierwszym autorem całkowicie białoruskiego tomu poezji. Spod jego pióra wyszły pierwsze opowiadania nowej białoruskiej literatury: „Tralalonoczka” i ludowe nowele, „Świadek”, „Polesowszczyk”, „Diadina”. Franciszek Boguszewicz mawiał: „Nie porzucajcie naszej rodzinnej mowy białoruskiej, aby nie umarła!”.

Sieniawa (niem. Schönow) – dawny folwark założony ok. 1894 r. na terenach kościelnych. Majątek stworzyła wdowa Maria Kothe z d. Müller (1850–1917), dla syna Ludwika Kothe (1876–1959), on jednak wybrał karierę polityczną i ostatecznie właścicielem majątku stała się spółka ziemiska „Eigene Scholle” z Frankfurtu n. Odrą, która osiedliła tu 9 rolników. Jednak

Sieniawa na kartkach pocztowych

178 ha z 405 ha zakupił restaurator Ferdinand Schnabel. W 1916 r. właścicielem majątku został Erich Schnabel. 2 maja 1933 r. pod pozorem szukania broni został on tu napadnięty przez ok. 60 SS - manów i członków SA. Zamknięto go w areszcie w Drawnie i pobito. Dopiero interwencja dziedzica z Chomętowa, Eryka von Wedel, u swego dawnego dowódcy Hermanna Göringa spowodowała, że Schnabel odzyskał wolność, jednak musiał zapłacić 300 DM kary. Zdarzenie z Sieniawy było głównym argumentem protestu przeciwko terrorowi nazistów gen. Ludendorfa do prezydenta Niemiec Paula von Hindenburga wysłanego 16.06.1933 r., która dowodzi, że Ludendorf po dojściu do władzy Hitlera nie był już jego zwolennikiem.

Czas wojny 1939–1945 – w czasie wojny w majątku w Sieniawie zatrudnieni byli robotnicy przymusowi Francuzi, Polacy, Ukraińcy i oddelegowani ze składnicy jeńcy wojenni Rosjanie, wśród których była duża śmiertelność, chowani byli na specjalnie utworzonym cmentarzu wojennym między osadą Wiśniewo a jednostką. Wiosną 1941 r. trzech Francuzów uciekło stąd w workach z eksportowanymi do Portugalii ziemniakami.

29 maj 1944 r. – tego dnia nad Sieniawą rozpadł się amerykański B–1 7G. Jego wrak spadł między Sieniawą a Dębskiem. Samolot wracał z wyprawy, która bombardowała zakłady w Cottbus. Został trafiony nad celem. Mimo to nie tracił sterowności. Jednak po pewnym czasie skrzydło złożyło się, następnie odpadło i nad Drawnem maszyna bez kontroli wpadła w korkociąg. 9 osobo-

wa załoga pośpiesznie próbowała się uratować. Nie wszystkim jednak to się udało. Trzech lotników zginęło. Pozostali zostali pojmáni do niewoli. Miejsce, w którym znaleziono najwięcej szczątków rozbitej maszyny, upamiętnione zostało przez Stowarzyszenie „Bastion Tradycji” specjalnym obeliskiem, który znajduje się na skraju lasu przy drodze Drawno – Kalisz Pomorski.

Sieniawa Drawieńska dziś – w 1945 r. wieś stała się polską miejscowością Synowo po czym została Sieniawą Drawieńską. Wieś wchodzi w skład sołectwa Chomętowo. Obręb geodezyjny Sieniawy wynosił 263 ha. W 2007 r. mieszkało tu 47 osób. Czasy powojenne Sieniawy to głównie PGR, który użytkował 213 ha. Przez wieś przebiegają szlaki turystyczne: niebieski i czerwony.

Zabytki:

- **dwór** obecnie we wsi znajduje się zamieszkały przez kilka rodzin dwór z końca XIX w. Jest to budynek parterowy z mieszkalnym poddaszem, podpiwniczony na wysokiej kamiennej podmurówce. Dwór usytuowany został po wschodniej stronie brukowanej drogi, elewacją wschodnią zwrócony w stronę krajobrazowego parku. Przed elewacją parkową dworu urządzony był gazon. Wokół dworu i gazonu poprowadzone były alejki wiodące do dróg ograniczających park. W wyniku budowy zabudowań gospodarczych oraz wygradzania terenu zatarciu uległo pierwotne zagospodarowanie dziedzińca folwarcznego oraz gazonu. Obok pałacu znajduje się pochodzący z lat 30 – tych XX w. dom mieszkalny,
- **park** nadal warto zobaczyć pochodzący z 2 poł. XIX w niewielki park liczący ok. 1,62 ha. W Sieniawie znajdują się dęby, graby, jesiony, kasztanowce, klony, lipy i robinie. Wzdłuż granicy wschodniej i północno – wschodniej nasadzono drzewa owocowe. Na pocz. XX w. zadrzewienie parku wzbogacono drzewami ozdobnymi (kasztanowce, świerki, robinie, orzechy). Niestety przez wiele park był zdewastowany. Obecnie czytelne są pierwotne elementy kompozycji parkowej oraz dawne elementy parku,
- **folwark** są tu zabudowania gospodarcze z XIX i pocz. XX w., niestety znajdują się one w bardzo złym stanie. Ciekawa jest, posadzona w końcu XIX w., aleja jesionowo – klonowo – lipowa, która biegnie z Sieniawy do szosy Kalisz Pom. – Drawno. Obok wsi przebiega nieczynna linia kolejowa nr 410 Grzmiąca Kostrzyn, która niegdyś miała duże znaczenie wojskowe. Obecnie jest to szlak użytkowany przez drezyny z Towarzystwa Miłośników Kolei Drezynowych i Zabytków Kolejnictwa,
- **cmentarzyk** rodziny Schnabel nieco dalej za wioską znajduje się mały cmentarzyk rodziny Schnabel, pochowani tam zostali: z lewej strony Ferdynand Schnabel, a z prawej August Ziemke; spoczywa tam także nieznanne dziecko. Są tam ich dwa kamienne nagrobki, na jednym z nich widoczne były napisy, które w czasie wojny wykonał pracujący w Sieniawie polski robotnik przy-

musowy. W oczy rzucały się wyraźne ślady po pociskach, co dowodzi, że służyły one za cel strzelecki,

- **grób megalityczny** w okolicach Sieniawy znaleziono ślady osadnictwa z tzw. okresu rzymskiego w postaci naczynia zdobionego i grobu szkieletowego z III i IV w. Ponadto wspomina się o żołnierzach napoleońskich, kurujących się w Sieniawie po trudach kampanii rosyjskiej, z których kilku zmarło i pochowanych zostało na prowizorycznym cmentarzu. Jego pozostałością ma być nadal widoczna w głębi pola stojąca kępa drzew po lewej stronie drogi do Chomętowa. Inna wersja mówi, że jest to pozostałość po grobie megalitycznym.

Ciekawe postacie:

Maria Kothe z d. Müller (1850–1917) – założycielka Sieniawy Drawieńskiej. Wdowa po pochodzącym ze Śląska Paulu Erdmanie Kothe (1845–1879), którego poślubiła w 1875. Była córką Louisa Ferdinanda Albrechta Müllera (1813–1891) i Justine z d. Treuter (1822–1902). Jej syn Ludwik Kothe (1876 – 1959) był żonaty z Ruth Ingenbrandt (1884–1967) i kolejnym właścicielem Jażwin. Był też pierwszym po wysiedleniu przewodzącym środowiska dawnych mieszkańców powiatu choszczeńskiego w Republice Federalnej Niemiec. Jej wnuk Albrecht (1908–1990) był ostatnim prawnym właścicielem Jażwin. Według dr G. J. Brzustowicza był nim fabrykant Pächter J. Jacob. Drugi wnuk Heinrich (1919–1939) poległ 1 września 1939 roku w pierwszym dniu wojny z Polską.

■ **Sówka** (niem. Luisenau) – osada w okolicach Jażwin pochodząca z 1814 r., która powstała od imienia żony właściciela jako „Błonia Luizy”. W 1818 Georg Gottlieb Ferdinand von Wedel założył tu papiernię. W 1863 roku gospodarstwo Sówka zakupili bracia Müller z 750 hektarami za 46 000 talarów wraz z papiernią za 12 000 talarów i w 1874 cały ich obszar leśny wynosił 500 hektarów. W ich posiadaniu znajdowały się więc Jażwiny i Sówka. w sumie 1500 hektarów (2 papiernie, las, ziemia orna i 1 młyn). Koło Sówki powstał nowoczesny tartak, który do napędu maszyn wykorzystywał wodę z Korytnicy. W Sówce istniał folusz czyli warsztat przemysłowy, zajmujący się obróbką sukna, był też młyn. Uprawy rolne w gospodarstwie Sówka i Jażwiny z uwagi na słabe ziemie, przynosiły niskie dochody. W latach 1923–1924 miejscowe lasy zaatakowała sówka choinówka zwana też strzygonią choinówką. Zniszczenia były znaczne co zmusiło do wyciągnięcia stosownych wniosków. Zdobyte doświadczenia wykorzystano 10 lat później przy ponownym ataku owada, wówczas to do walki ze szkodnikiem użyto 5 samolotów i 9 stacjonarnych opryskiwaczy. W ciągu 6 tygodni opryskano 7 000 ha lasu sosnowego. Między Sówką a Jażwinami powstało lotnisko polowe. W akcji używano samolotów typu Fokker – Grulich F III. Opryski wykonywano

z wysokości 8 metrów nad wierzchołkami drzew. Prędkość nalotu wynosiła 150 km/h a szerokość pasa oprysku ok. 25 metrów. Takie użycie samolotów, było w owym czasie działaniem nowatorskim.

Warto zobaczyć:

■ **cmentarz ewangelicki** – założony w połowie XIX, przy skrzyżowaniu dróg 50 m od rzeki Korytnicy, obecnie nieczytelny.

■ **Święciechów** (niem. Silberberg) – wieś sołecka w Polsce położona w województwie zachodniopomorskim, w powiecie choszczeńskim, w gminie Drawno. Wieś usytuowana ok. 5 km na północny zachód od Drawna, między Drawnem a Żółwinem.

Święciechów z lotu ptaka, fot. Wytwórnia Telewizyjno – Filmowa Alfa

Wymieniana już w XIII w. kiedy to jej właścicielami byli Joanici z Korytowa. Książę Barnim przekazał ją rycerzowi Janowi z Lubieniowa. Najdłużej wieś była w rękach rodziny von Wedel. W XIX w. Święciechów składał się z majątku i gminy wiejskiej. Na przełomie XIX/XX w. majątek przeszedł w ręce rodziny von Enckervort z Warszyna za Choszcznem, która zarządzała nim do 1945 r.

Na początku 1945 r. w Święciechowie rozgrywały się zacięte walki, w środku wsi został zniszczony czołg niemiecki. Dopiero po pewnym czasie został złomowany. Na jednej ze stodoł widać ślad po trafieniu z armaty, które dosięgło niemieckiego snajpera. Las od Święciechowa do Nętkowa nadal świadczy o rozgrywającym się tu w lutym i marcu 1945 roku wojennym dramacie. Liczne transzeje, wykopy oraz leje po pociskach potwierdzają ważność dawnego odcinka frontu, którego przełamanie w ramach Operacji Pomorskiej 1 marca 1945 zaowocowało rozbięciem sił niemieckich na Pomorzu. Między Święciechowem a Żółwinem 1 marca 1945 r. przechodziła swój chrzest bojowy polska

2. Dywizja Artylerii.

W latach 1945 – 46 wieś była w rękach czerwonooarmistów. Ślady wojny spotyka się do dnia dzisiejszego. Ostatnim znaleziskiem były resztki wykonanego z materiałów amerykańskich samolotu radzieckiego Ił-2.

Po wojnie wieś nosiła nazwę Suliborów, którą przekształcono na obecną nazwę – Świąciechów. Od 1946 wchodziła w skład nowej gminy Żółwino, której siedziba znajdowała się m.in. w Reczu.

Wieś była ważnym ośrodkiem szkolnictwa specjalnego i zawodowego o profilu rolniczym.

Warto zobaczyć:

■ **kościół** pw. MB Częstochowskiej zbudowany w 1980 r. na rzucie prostokąta z prezbiterium 3 – bocznie zamkniętym, z zakrystią od północy. Został poświęcony przez ks. bp. Jana Gałęckiego 14 listopada 1981 r. Uprzednio w tym samym miejscu istniał kościół protestancki z 1850 r. W 1899 firma C.Voss & Sohn ze Szczecina wykonała dla tego kościoła dzwon który został w czasie Wielkiej Wojny zdjęty i przetopiony na potrzeby wojenne. Kościół w czasie II wojny światowej został poważnie uszkodzony, a w okresie powojennym w celu uzyskania budulca – całkowicie rozebrany. Obecny kościół swą prostotą nawiązuje do charakteru poprzedniego. Kościół jest murowany, posiada dach dwuspadowy kryty blachą, teren placu kościelnego ogrodzony został płotem kamiennym. W kościele znajduje się ciekawa, wyrzeźbiona w drewnie droga krzyżowa, rzeźbione są także ramy okienne, siedzenia i konfesjonał. Jego wyposażenie wykonali górale. Warto także wspomnieć, że świątynia ta powstawała w atmosferze nielegalności i represjonowania budowniczych przez władze komunistyczne. W związku z tym jego budowa jest świadectwem odwagi, sprytu i bezkompromisowości jego budowniczych. Głównym pomysłodawcą i współrealizatorem budowy świątyni był ksiądz wikariusz Marian Daraż. Od 1986 roku misjonarz w Kamerunie gdzie na misji od kilku lat przebywał jego brat bliźniak. Bracia Darażowie zbudowali w Kamerunie 40 kaplic,

Kościół w Świąciechowie, fot. A. Łukasik

Kościół w Świąciechowie, fot. Wytwórnia Telewizyjno-Filmowa Alfa

z których osiem stało się kościołami parafialnymi, kilkanaście szkół oraz kilka ośrodków zdrowia. Dzięki nim powstało kilkadziesiąt studni,

■ pałac z XIX w. jest jedną z nielicznych zachowanych w całości dawnych rezydencji w Gminie Drawno. Należał do rodziny von Enckevort. To okazała siedziba ziemiańska, wzniesiona na wzorce barokowej XVIII wiecznej rezydencji. Budynek o zwartej bryle, dwukondygnacyjny, podpiwniczony, nakryty wysokim 4 spadowym dachem, murywany, z ryzalitami, portykiem oraz stosunkowo bogatą dekoracją architektoniczną został wybudowany na planie prostokąta, na fundamencie innej budowli. Wnętrze o czytelnym układzie pomieszczeń z historycznym wystrojem i wyposażeniem np. schody policzkowe, zabiegowe ze spocznikiem, ozdobna balustrada; drzwi ramowe – płycinowe; otwory okienne

Pałac w Świąciechowie, fot. arch. UM Drawno

Herb rodziny rodziny von Enckevort w Świąciechowie, fot. A. Łukasik

dwuskrzydłowe i harmonijkowe okiennice składane i maskowane listwami przyotworowymi. Jest to styl neobaroku. Pierwotnie naprzeciw pałacu znajdowały się zabudowania gospodarcze i dwór. O przynależności pałacu do rodziny von Enckevort świadczy bardzo dobrze zachowany herb rodziny umieszczony w tympanonie wieńczącym fasadę frontową z pseudoryzalitem i balkonem wspartym na czterech kolumnach doryckich. Pierwszym o nazwisku von Enckevort właścicielem majątku był dziedzic Warszyna (niem. Warsin) syn Alberta Gustava Heinricha von Enckevort i rycerz zakonu Joanitów Heinrich Karl Albert von Enckevort. Mjątek nabył w 1900 r. Kolejnym dziedzicem został jego młodszy syn kpt. rezerwy Oskar Hellmut Heinrich Albert von Enckevort, który był nim do 1945 r. Znaczącą pamiątką po tym rodzie jest zachowany na pałacu ich rodowy herb na którym znajduje się tarcza podzielona pośrodku szerokim pasem z trzema kulami armatnimi. Poniżej tego paska jest przykucnięty na pagórku rozłuszczony ryczący lew trzymający łapami za dwie palmy między którymi się znajduje. Powyżej paska są dwa orły, z rozpostartymi skrzydłami, otwartymi dziobami i rozwartymi szponami. Tarczę wieńczy otwarty hełm turniejowy z koroną, na której znajduje się ukoronowany orzeł o wizerunku takim jak w tarczy. Błędem jest inter-

pretowanie i porównywanie tego orła z polskim godłem narodowym. Z pałacem związana jest historia o zaginionym skarbie składającym się ze zbiorów francuski Sophie Caroline Auguste Tilebein z Żelechowa i jej Fundacji Tilebein – Stiftung. Intensywność nalotów alianckich w 1944 r. spowodowała, że wszystkie cenne dobra Fundacji zostały przeniesione z Żelechowa do Świąciechowa i tu ukryte. Do dziś skarbu nie odnaleziono. Po 1945 budynek pałacowy przejęło państwo polskie. Do 1952 roku należał do Państwowego Gospodarstwa Rolnego (PGR) Świąciechów. Po 1956 roku pałac pełnił funkcję obozu pracy dla więźniów. W latach 1963 – 1979 obiekt został przeznaczony na potrzeby edukacji szkolnej, była tu m.in. rolnicza szkoła zawodowa także specjalna i filia technikum rolniczego, którego siedziba znajdowała się w Suliszewie. W 1979 rozpoczęła działalność dydaktyczną (z internatem) Specjalny Zakład Wychowawczy, później jako Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy, który w sierpniu 2004 roku zakończył działalność. Należy podkreślić, że była to jedna z wiodących instytucji tego typu w Polsce,

■ **park pałacowy** z początku XX w. Znajduje się obok pałacu, jego powierzchnia wynosi 4,75 ha, usytuowane są w nim dwa stawy. Rosną tu buki, dęby i graby. Nie tak dawno atrakcją były tu splątane ze sobą dwa drzewa o których mówiono, że przedstawiają zakłębionych zakochanych w sobie syna dziedzica i wiejskiej dziewczyny, którym dziedzic odmówił zgody na ślub. Lecz miłość dwojga była tak wielka iż zamienili się w będące w miłosnym uścisku drzewa,

■ **zespół folwarczny** pochodzi z przełomu wieków XX i XIX, posiada liczne obiekty gospodarcze oraz infrastrukturę mieszkalną z tego okresu oraz młyn,

■ **Tarninowy Głaz** – jadąc ze Świąciechowa do Żółwina po lewej stronie drogi, około 500 metrów do śródpolnego lasu przed mim w prawo na północ znajduje się głaz narzutowy zwany Głazem Tarninowym (Głazem Wojciecha). Jest on częściowo zagłębiony w gruncie, a jego rozmiary (wg danych DPN) wynoszą 4,8x1,7x2,4 m. (wg pomiarów z 2016; 5x1,7x3) Obwód

Tarninowy Głaz, fot. A. Łukasik

głazu przekracza 14 m. Głaz pozostawiony został przez łądolód ostatniego zlodowacenia sprzed 14 tys. lat, na powierzchni wysoczyzny morenowej na rzędnej 102 – 105 m n.p.m. Głaz ten to skała magmowa krystaliczna – czerwony granit typu Småland pochodzący z występowania tych skał w południowo – wschodniej Szwecji. Wiek tej skały określany jest na 1,65 mld lat.

Wśród minerałów budujących tę skałę wyróżniają się różowo – brunatne skalenie potasowe oraz niebieskawo – szare kryształy kwarcu. Prócz nich zauważyć można zielonkawę i czarne płytki chlorytu i biotyty oraz drobne kryształki tytanitu (TiSiO₅). Jego powierzchnie boczne są wygładzone na skutek transportu w lodowcu. widoczne są na nim rysy lodowcowe oraz liczne spękania,

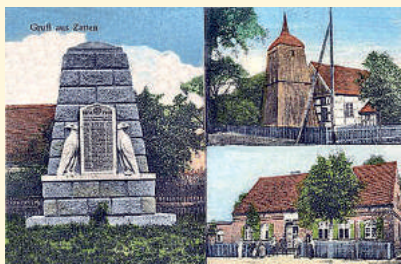
■ Aleja Kasztanowa w Święciechowie

– na Pomorzu aleje kasztanowe nie należą do rzadkości. Powszechność występowania kasztanowców w Polsce rodzi przypuszczenie, że jest to rodzimy gatunek. Tymczasem ich ojczyzną są Bałkany a konkretnie tereny Macedonii, Grecji i Albanii, gdzie gatunek ten przetrwał epokę lodowcową. Ich rozprzestrzenianie się zawdzięczmy Turkom. Do Niemiec mogły dotrzeć w XVI w. przez Austrię lub Polskę. W Święciechowie początkowo posadzono je za kamiennym murem posesji kościelnej gdzie wyrosły tak iż rzucały cień na najwyższe partie wieży. W alei rosną kasztanowce zwyczajne, zwane białymi (łac. *Aesculus hippocastanum*). Jego łacińska nazwa interpretowana jest jako dąb o jadalnych owocach, końskich kasztanach. Kasztany powszechnie stosowane są w medycynie nie tylko ludowej, mają przynosić szczęście stąd wiara w ich nadprzeciętną moc powoduje, że noszone są w kieszeniach i kładzione pod łóżkami.

Aleja Kasztanowa,
fot. Wytwórnia Telewizyjno – Filmowa Alfa

■ **Zatom** (niem. Zatten) – w 1945 r. Czatów. Zatom należy do grupy nowych wsi, które powstały na naszym obszarze Drawy w okolicach roku 1600, w następstwie karczunku. Jako data założenia wsi podawany jest rok 1601 kiedy to była lokowana przez margrabiego Jana. Historycznie wyróżniał się tym, że była to wieś państwowa, posiadająca dziedzicznych gospodarzy, niemała ilość rodzin związana była z tym miejscem od stuleci. Podczas klasyfikacji wiosek z 1718 roku, Zatom należał do okręgu Bierzwnik (niem. Marienwalde) i oprócz sołtysa mieszkało w nim sześciu chłopów, czterech półchłopów i ośmiu najemców. Gospodarze rolni z Zatomia byli zobowiązani do płacenia dziesięciny od hodowli cieląt, jagniąt i koziaąt. Podatek ten został w 1832 przemieniony w stałą roczną rentę, która wynosiła dla każdego pełne-

Zatom na kartkach pocztowych

go rolnika siedem srebrnych groszy i sześć fenigów, a dla półrolnika trzy srebrne grosze i dziewięć fenigów. W 1840 prawo własności wyprodukowanej żywności przeniesione zostało na gospodarzy rolnych (dotychczas wszystko, co weszło na danych włościach należało do państwa). Jednak w okresie przedwojennym charakter wsi ulegał zmianie. Potężne niegdyś gospodarstwa zastąpione zostały mniejszymi. Charakterystycznym obiektem Zatomia był wspaniały pomnik ku czci poległych w wojnie 1914–1918 jednak na szczególną uwagę zasługiwał miejscowy kościół ewangelicki. Jego powstanie zbiega się z okresem powstania wsi. W dniach 30.01. – 02.02.1945 r. podczas obrony rejonu Zatomia, 6 niemieckich czołgów typu tygrys królewskich tzw. Panzerkampfwagen VI Ausf. B „Königstiger”, Tiger II (Sd.Kfz.182) z 503 batalionu czołgów ciężkich, dowodzonych przez SS – Obersturmführera Maxa Lipperta wspierało działania 365 spadochroniarzy majora Hörla z pułku spadochronowego mjr Schachta. Wiadomo, że w Zatomiu doszło do zniszczenia jednego czołgu niemieckiego. Polegli w tej walce zostali pogrzebani na miejscowym cmentarzu. Obecnie jest to miejscowość bardzo zadbaną, pełni funkcje letniskowe. Zatom jest mekką miłośników astronomii amatorskiej.

Bogdanka – rzeka Drawa, fot. A. Łukasik

Warto zobaczyć:

- **cmentarz pierwotnie ewangelicki** z fragmentem alei lipowej, dziś pełni funkcje cmentarza komunalnego jednak jego część ewangelicka jest nieużytkowana. Jego granicę historyczną wyznaczają drzewa obwodowe. Usytuowany na zachód od wsi. W 1945 obok cmentarza unieszkodliwiony został niemiecki czołg Tygrys Królewski,
- **kuźnia z podcieniem XIX/XX w.**, obecnie dom letniskowy,
- **binduga z I poł. XIX w.** czyli miejsce spuszczenia drewna na rzekę, składała się ze stoczyska i obory (tafli wodnej), na której wiązano pnie. Do Bindugi prowadzi system dróg dojazdowych,
- **kościół** pw. NMP Matki Kościoła wybudowany w latach 1987–1991 wg projektu inż. Ryszarda Plucińskiego. Poświęcony został 19.05.1991 r. W kościele znajduje się współczesny duży obraz Matki Bożej. Od zachodu znajduje się kruchta ze schodami i wejściem. Po stronie północnej wybudowano niewielką zakrystię. Wnętrze kościoła wydaje się przestrzenne,

Kościół i sklep w Zatomiu,
fot. arch. UM Drawno

gdyż architekt zrezygnował ze stropu. Przed kościołem stoi dzwonnica i kapliczka. Świątynia należy do Parafii pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Barnimiu,

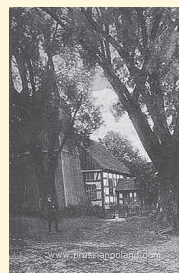
- **tablica upamiętniająca** „Klon Solarzy”, przy drodze w kierunku do Barnimia. Było to prawdopodobnie najstarsze i najgrubsze drzewo tego gatunku w Polsce, mające ponad 300 lat, ok. 525 cm obwodu. To tędy przebiegał „szlak solny”. Według legendy odpoczywali pod nim kupcy wożący sól z Kołobrzegu do Wielkopolski.

Ciekawe postacie:

Herberta Meinel syn fabrykanta. Ojciec Herberta, Meinel, był właścicielem bardzo ówczesnie znanej firmy produkującej instrumenty muzyczne „Meinel und Herold” w Klingenthal (na południe od Zwickau na czeskiej granicy). W wyniku różnicy zdań w rodzinie, młody Herbert spakował pewnego dnia swój tobołek i opuścił dom. Wędrując po Niemczech dotarł do Zatomia. Znalazł tu dach nad głową i dodatkowo pracę przy wyrębie lasu. Wkrótce poznał córkę głównego flisaka Gustava Schwandt, ożenił się z nią w 1926. Ojciec Herberta często ponawiał próby sprowadzenia go do domu, ten jednak wolał zostać w Zatomiu. Wówczas ojciec pomógł synowi w zakupie w Zatomiu gospodarstwa. Herbert Meinel okazał się dobrym gospodarzem. Zdobył uznanie wśród wszystkich mieszkańców wsi. Z czasem tradycją stały się zatomskie wizyty rodziców Herberta, którzy regularnie przyjeżdżali w odwiedziny do młodych i wnuków. Z tej okazji zawsze organizowano w gospodzie Beyer poczęstunek z szampanem – była to mała sensacja dla wsi! W ramach nagrody za pracowitość syna ojciec Meinel polecił dostarczać mu w czasie żniw skrzynkę piwa tygodniowo. Tym zajmował się szynkarz Ewald Steinberg. Małżeństwo Meinel miało już wtedy dwie córki – Gertrudę (ur.1927) i Charlottę (ur.1928), później dołączyła do nich jeszcze piątka dzieci. W 1937 r. ojciec Herberta kupił mu posiadłość wielkości 100 ha w Oelsnitz w Vogtland, dokąd przeprowadziła się cała rodzina. Gospodarstwo w Zatomiu sprzedane zostało Karlowi Klueckmann.

Kościół ewangelicki w Zatomiu

W Zatomiu funkcjonował kościół ewangelicki, którego powstanie zbiegło się z okresem powstania wsi. Do roku 1878 kościołem filialnym zatomskiej świątyni był kościół w Radęcinie. Kościół był skromny z wysuniętą, odeskowaną, ukośnie nabijaną drewnianą wieżą. Kręta drewniana kolumna podtrzymująca balkon organisty miała wyeksponowaną datę 1615. Obok wyryto nazwisko Hans Hadermann, artysty, który wykonał wystrój jego wnętrza. Kościół wyremontowano w 1930 r. Miał dwa dzwony, które zostały odlane w 1654 r. przez Dietricha Kesslera. Na większym

Kościół w Zatomiu,
fot. arch. UM Drawno

z nich figurowało nazwisko Dyrektora Urzędu Marienwalde Bernda von Waldow jako przedstawiciela państwowego patronatu, za nim przywołane jest nazwisko proboszcza i przewodniczącego wspólnoty kościoła. Kościół uległ zniszczeniu w wyniku działań wojennych.

Astronomia – czarna dziura na mapie LP Europy

Zatem jest mekką miłośników astronomii amatorskiej. O wyjątkowości tego miejsca świadczy jego położenie – w centrum strefy tzw. „najmniejszego skażenia światłem – czarnej dziury na mapie LP Europy”. Jest to najciemniejsze miejsce Polski północno – zachodniej. Dzięki specyficznemu mikroklimatowi określane często „Małymi Bieszczadami Północy”. Od 2010 z inicjatywy Roberta Twaroga organizowane są tu cyklicznie Złoty Miłośników Astronomii. Więcej informacji na temat zlotu na www.forumastronomiczne.pl.

■ **Zdanów** (niem. Zanthof) – folwark nad rzeką Bagnicą.

Warto zobaczyć:

■ zabudowa wiejska, w tym rządcówka z XIX w.

■ **Żółwino** (niem. Hassendorf) – wieś położona ok. 9 km na północ od Drawna przy linii kolejowej 403 (odcinek Stargard – Kalisz Pom.). Jest to wieś osadnicza. Początki jej powstania są nieznane. W XIV w. była opuszczona, ponownie zasiedlona w XVI w. przez margrabiego Jana. W 1552 r. weszła w skład domeny państwowej w Reczu. Przez Żółwino biegła tzw. „Droga ludowa”. Biegła ona z Żerńska

Żółwino (niem. Hassendorf) – stacja kolejowa,
fol. H.R.

przez Nowy Klukom, Raduń, dalej na północ, przecinała drogę Recz – Kalisz Pomorski i przechodziła przez Żółwino. Była skrótem do Mirosławca. Dzięki jej można było ominąć duże miasta (Choszczno, Recz i Kalisz Pomorski). Nie trzeba było wносить opłat celnych jednak dawała warunki dla rozwoju rozboju. W czasie II wojny światowej Żółwino stało się miejscem przełamania obrony niemieckiej w ramach II fazy operacji pomorskiej, którą osobiście dowodził marszałek Georgij Żukow. Dość wspomnieć, że w pasie natarcia 1 km było 70 czołgów i silna artyleria w tym polska 2 Dywizja Artylerii. Podczas tych działań 02.03.1945 r. poległ tu na polu chwały polski żołnierz kpr. Karol Rojek (ur. w 1921 r. w Krakowie) z 8. Brygady Artylerii Ciężkiej 2. DArt. Po ekshumacji spoczął na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie w Kwaterze Wojennej 41. Po wojnie wieś nosiła nazwę Łaski. 23.07.1946 r. z wydzielonych terenów gmin miejskich Kniazie (gromada Łaski – Żółwino, Suliborów – Świąciechów) i Rzeczyca (Recz) utworzono gminę Łaski. Jej

pierwszym wójtem był pochodzący ze Lwowa, buchalter z zawodu Gawel Marian. We wrześniu 1947 wieś Łaski przyjęła nazwę Żółwino. Z przyczyn praktycznych siedzibę władz gminy przeniesiono do Recza nie zmieniając jej nazwy. Gmina istniała do 1954 po czym Żółwino znalazło się w gminie Recz by ostatecznie znaleźć się w gminie Drawno.

Warto zobaczyć:

- **kościół protestancki neoromański**, obecnie katolicki pw. św. Antoniego. Wybudowany w 1851 r. z głazów polnych, halowy, jednonawowy orientowany, prezbiterium z absydą półkolistą. Wieża murowana z kamienia i z cegły, hełm w kształcie ostrosłupa. Otoczony kamiennym ogrodzeniem. Po pierwszej wojnie światowej w kościele umieszczono tablicę ku czci poległych w niej mieszkańców. Widniał na niej napis: „Gewidmel – vom Kriegerverin Hassendorf – Zum ehrenden Andenken feinen – im Weltkrieg 1914–1918 gefallenen Helder” który informował, że została ona wykonana staraniem związku weteranów z Hassendorf dla tych, którzy zginęli bohatersko w wojnie 1914–1918. Pod kolejnym napisami informującymi, że wymienione na niej osoby zginęły za ojczyznę, wymienionych zostało siedem nazwisk. Po 1945 tablica zaginęła. W środku otynkowany, strop drewniany dwuspadowy, empora chórowa. Kościół został poświęcony 23.03.1946 r. Wewnątrz kościoła pod chórem ustawiono zabytkową chrzcielnicę,
- **komin po gorzelni**, która tu istniała od 1880 r.,
- **cmentarz**, usytuowany w północnej części wsi, za zabudowaniami, po zachodniej stronie drogi. Nieczytelny z fragmentami kamiennego ogrodzenia. Rosną tu świerki, lipy, klony, jesiony,
- znajdujące się w pobliżu jeziora: **Żółwińskie, Pańskie, Trzebuń.**

Kościół w Żółwinie,
fot. arch. UM Drawno

Ciekawe postacie:

Alexander von der Marwitz (15.07.1910 – 42) w 1933 był studentem teologii w Berlinie. W okresie od 1935 – 36 odbył praktykę duszpasterską. Był pastorem w Żółwinie. Poległ w adwent 1942 roku.

Żółwino na kartkach pocztowych

IX. Kalendarium z dziejów Drawna i okolic

Epoki prehistoryczne 1500 – 400 r. p.n.e.	osadnictwo ludności rolniczej w Brzezinach, Drawnie, Podegrodziu, Roślinie, Świąciechowie, Niemierńsku, Żółwinie i Konotopiu*
okres rzymski	grób szkieletowy, naczynie zdobione (III – IV w. n. e) w Sieniawie powstają słowiańskie osady w Drawnie i Żółwinie
1267/68 r.	początek rządów rodu von Wedel
przed 1296 r.	Zulis i Ludolf Wedlowie wznoszą w Drawnie zamek rycerski
29 III 1313 r.	Jadący do Słupska margrabia Waldemar zatrzymuje się w Drawnie, gdzie jest goszczony przez Ludolfa i Hassona z Henningiem. Wydarzenie to jest pierwszym znanym udokumentowanym faktem z historii Drawna
do 1333 r.	lokacja Drawna***
po 1326 r.	otoczenie miasta fortyfikacjami obronnymi
XIV w.	wybudowano ratusz
1362 r.	udokumentowanie istnienia Rady Miejskiej (wg E. Rymara był to 1381 r.)
9 VIII 1402 r.	Hasso von Wedel składa w Choszcznie hołd lenny nowemu władcy Wielkiemu Mistrzowi Zakonu Krzyżackiemu
1404 r.	najazd na Drawno i okolice rycerstwa pomorskiego, spustoszenie Drawna
1409 – 11 r.	udział Wedłów w wojnie z Polską
1416 r.	prywatna wojna z Czarnkowskimi
1419 r.	wojna z Güntersbergami z Kalisza Pomorskiego
1420 r.	najazd na Drawno rodów von Devitz i von Everstein
1420 r.	złożenie hołdu lennego przez Fryderyka, Jakuba i Wedego z Drawna królowi polskiemu Władysławowi Jagielle
1421 r.	uwięzienie przez Fryderyka von Wedla ludzi krzyżackiego wójta Stuppergera zdobycie Drawna w wyprawie odwetowej przez wójta wspartego posiłkami z Drawna i Świdwina
Po 1425 r.	odzyskanie przez Wedłów Drawna i dóbr drawieńskich.
1433 r.	obsadzenie i opuszczenie bez walki Drawna przez Krzyżaków Drawno zajęte przez Polaków
1437 r.	między 16 czerwcem a sierpniem złożenie hołdu przez Wedłów królowi Władysławowi Jagielle w wyniku pokoju zawartego w Brześciu wydanie Drawna Zakonowi

Czasy nowożytne

1454 – 66 r.	najazdy rycerstwa polskiego na drawieńskie posiadłości Wedłów
1469 r.	zdobycie Drawna przez księcia słupskiego Eryka II
1470 r.	powstanie wójtostwa pomorskiego z siedzibą w Drawnie
1478 r.	odbitcie miasta przez elektora Albrechta Achillesa
26 VI 1479 r.	pokój w Przeclawiu, Drawno przynależne Brandenburgii
1500 r.	powstanie szpitala pw. św. Ducha. Do tego faktu odnosi się nazwa dzisiejszej ul. Szpitalnej
1546 r.	wielki pożar Drawna
1551 – 1570 r.	akcja kolonizacyjna opuszczonych w XIV w. wsi
25 I 1592 r.	umiera Rüdiger von Wedel, koniec świetności miasta
4 VII 1592 r.	pożar Drawna
28 IV 1593 r.	pożar Drawna
1594 r.	podział dóbr drawieńskich przez synów Rüdigera von Wedla. Powstają trzy oddzielne majątki Schlossgut, Grossgut i Brückgut
1600 r.	przebudowa zamku na styl renesansowy
1618 – 1648 r.	Drawno w wirach wojny trzydziestoletniej
1647 r.	pożar Drawna
1675 r.	zajęcie Drawna przez Szwedów, zniszczenia zamku
1681 r.	powstanie bractwa strzeleckiego
1690 r.	wielki pożar
1708 r.	epidemia zarazy
1725 r.	powstanie apteki
1758 r.	całkowite zniszczenie zamku, i obrabowanie mieszkańców przez Rosjan
1772 r.	wybudowanie stałego mostu na Drawie
1786 r.	zniszczenie przez piorun Bramy Nowej
1795 r.	na trasie Kalisz Pomorski – Drawno – Recz istnieje stałe połączenie pocztowe
1805 r.	wielki pożar, spłonęło 100 budynków, życie straciło 5 ludzi
X 1806 r.	podczas ucieczki do Królewca na kilka godzin zatrzymała się w Drawnie królowa Luiza Pruska z synem Wilhelmem, późniejszym cesarzem Rzeszy Wilhelmem I
7 XI 1806 r.	V Korpus Wielkiej Armii w Drawnie
1809 r.	pierwsze wybory do rady miasta
1811 – 1813 r.	odbudowa miasta po pożarze
1808 r.	powstał sąd miejski
1831 r.	epidemia cholery – zmarło ok. 300 osób
1849 r.	koniec feudalnej władzy Wedłów w Drawnie

1850 r.	istnieje pięć szkół elementarnych, w tym jedna prywatna i jedna żydowska. W XVIII istniała jedna szkoła z jednym nauczycielem
1852 r.	wybudowano synagogę. Gmina żydowska liczy 123 osoby
	rozebranie pozostałych murów obronnych, uzyskaną cegłę wykorzystano do budowy domów i dróg
1853 r.	budowa szosy do Choszczna, Świąciechowa, Kalisza Pomorskiego i Głuska
	budowa przy rynku nowego ratusza
poł. XIX w.	powstał budynek poczty, zaczął działać telegraf
1860 r.	w Drawnie i okolicy działa 7 cegielni i fabryka figur z terakoty
1895 r.	wybudowanie linii kolejowej Choszczno – Drawno – Kalisz Pomorski
1887 r.	powstaje straż pożarna
1912 r.	przeciągnięcie linii elektrycznej z Głuska poprzez Drawno do Choszczna
ok. 1937 r.	budowa jednostki wojskowej jako składnicy materiałowej
9/10XI 1938 r.	„Noc Kryształowa”, zniszczenie cmentarza żydowskiego i synagogi
8 II 1945 r.	zajęcie Drawna przez Armię Czerwoną
II/III 1945 r.	jednostki Wojska Polskiego 2. DArt. i 1. SBM w Drawnie
1 III 1945 r.	spod Drawna rusza II faza operacji pomorskiej pod dowództwem marszałka Żukowa. W jej wyniku przestała istnieć Grupa Armii Wisła
1 V 1945 r.	erygowanie parafii rzymskokatolickiej
VIII 1945 r.	początek masowego osadnictwa ze wschodu
1 V 1990 r.	utworzenie Drawieńskiego Parku Narodowego

*Stwierdzone na podstawie wykopanych kamiennych toporków, siekierek i grotów do strzał.

**Zulis, (Czulis Sulisław), Ludolf.

***Istnieje kilka teorii lokacji Drawna. Pierwsza wg historyka Wittlingera datuje ją na 1300 r., natomiast wg Berghausa jest to 1315 r. Carl Frederichs von Wedel podaje rok 1333, ostatnia teoria mówi o roku 1347. Autorem jej jest miejscowy historyk A. Lothert, który podaje ten rok w oparciu o sobie znane dokumenty, gdzie dokonującym lokacji miał być Zulis Wedel. Niestety ponieważ dokumenty spłonęły i w owym czasie w osiadłym na Pomorzu i Nowej Marchii rodzie Wedlów nie było przedstawicieli o tym imieniu, dlatego teorię tę najbardziej poddaje się krytyce. Brak zgodności co do tej daty spowodował, że przyjęto iż lokacja Drawna nastąpiła między 1313 a 1333r, a dokonać jej mieli Hasso, Beteko i Henning lub Ludolf von Wedel.

X. Informacje praktyczne

Nr kierunkowy: 95

Kod pocztowy: 73–220

Apteka Herba – ul. Kolejowa 30, Drawno,
tel. +48 95 768 29 70

Biblioteka Publiczna – ul. Szpitalna 2, Drawno,
tel. +48 95 768 21 63, e-mail: biblioteka-drawno@wp.pl

Centrum Informacji Turystycznej w „Spichlerzu” – ul. Jeziorna 2, Drawno, tel.
+48 95 768 21 99, +48 664 77 26 44, e-mail: cit.drawno@gmail.com

Drawieński Ośrodek Kultury – ul. Szpitalna 2, Drawno,
tel. +48 95 768 23 43, e-mail: dokdrawno@o2.pl, www.dokdrawno.pl

Drawieński Park Narodowy – ul. Leśników 2, Drawno,
tel. +48 95 768 20 51, 768 20 52, 768 25 10, e-mail: dpn@dpn.pl, www.dpn.pl

Zachodniopomorski Bank Spółdzielczy – ul. Kolejowa 25, Drawno,
tel. +48 95 768 21 22

Komunalny Zakład Usługowo-Handlowy – ul. Kolejowa 7, Drawno,
tel. +48 95 768 22 01

Nadleśnictwo Drawno – ul. Kaliska 5, Drawno,
tel. +48 95 768 20 41, 768 30 76, e-mail: drawno@szczecin.lasy.gov.pl

Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Eskulap” – ul. Choszczeńska 46,
Drawno, tel. +48 95 768 21 80

Poczta Polska – Urząd Pocztowy – ul. Kolejowa 13, Drawno,
tel. +48 885 952 103

Posterunek Policji – ul. Kościuszki 9, Drawno, tel. +48 95 765 91 25

Punkt Informacji Turystycznej (DPN) – ul. Kolejowa 18, Drawno,
tel. +48 95 768 23 95, e-mail: pit.drawno@dpn.pl

Straż Pożarna – ul. Kościuszki 8, Drawno, tel. +48 95 768 25 33

Szkoła Podstawowa im. S. Żeromskiego – ul. Szkolna 25, Drawno,
tel. +48 95 768 21 40, e-mail: szkola.podstawowa.drawno@wp.pl

Urząd Miejski – ul. Kościelna 3, Drawno,
tel. +48 95 768 21 11, 768 20 31, fax: +48 95 768 25 05,
e-mail: poczta@drawno.pl, www.drawno.pl

Usługi gastronomiczne

Alibi – ul. Szkolna 9, Drawno, tel. +48 604 077 813,
e-mail: kontakt@pensjonat-alibi-drawno.pl, www.alibi-drawno.pl

Bar Olimp – Stanica Wodna PTTK, ul. Kolejowa 9, Drawno,
tel. +48 95 768 21 55, 603 630 836, www.stanica.ikona.pl

Pod Lipką – ul. Plac Wolności, Drawno, tel. +48 667 613 999

Restauracja U Wodnika – Stanica Wodna PTTK ul. Kolejowa 9, Drawno,
tel. +48 95 768 21 55, 603 630 836, www.stanica.ikona.pl

Potrawy znad Drawy – Zatom 35 b,
tel. +48 883 663 657, www.potravyznaddrawy.pl

Kawiarnia u Górala – Brzeziny 8, tel. +48 601 872 382

Kawiarnia SaGaN CaFe – ul. Jeziorna 3, Drawno, tel. +48 693 409 316

Bar „Kajak Marina” – Sówka, tel. +48 695 090 423, 695 090 411

„Wadera” catering – ul. Kolejowa 4a, Drawno, tel. +48 733 332 694

„Doriska” catering – Barnimie 74,
tel. +48 606 611 173, e-mail: doriskanowak@wp.pl

„Pierogi z Korytowa” – ul. Kolejowa 33, Drawno,
tel. +48 512 680 904, e-mail: siriasklep@gmail.com

Baza noclegowa

Dla turystów przygotowano zróżnicowaną bazę noclegową w postaci pensjonatów, domków kempingowych i gospodarstw agroturystycznych.

Więcej informacji w Centrum Informacji Turystycznej w „Spichlerzu” na ul. Jeziornej 2 w Drawnie i na stronie internetowej www.drawno.pl w zakładce „Turystyka”.

Transport, usługi kajakowe, wypożyczalnie sprzętu turystycznego

Na terenie gminy licznie działają usługodawcy z branży turystycznej. Do dyspozycji turystów są wypożyczalnie kajaków i ich transport, wypożyczalnie sprzętu sportowo – rekreacyjnego.

Więcej informacji w Centrum Informacji Turystycznej w „Spichlerzu” i na stronie internetowej www.drawno.pl w zakładce „Turystyka”.

XI. Bibliografia

Kronik, Heimatkundliches Blatt für Neumark, Grenzmark und Hinterpommern, Spechtdorf 1927, nr 2 z 27.02.1927.

R. Gesser, *Geheime Kommandosache A-4*, Heimat Lager Slote, Kanonier, nr 29, 1/2006.

W. Palm, *Hertelsau*, Heimatgruß, Rundbrief, nr 220/1993.

Aus der Geschichte von Grünhof, Heimatgruß – Rundbrief, nr 132/1971 r.

W. Doell – *Die Neuwedeller Juden*. Heimatgruß – Rundbrief, nr 229/1995.

F. Drager, *Die Neuwedeller Juden*, Heimatgruß – Rundbrief, nr 240/1998.

K. Hermann, *Eine Familiengeschichte*, Heimatgruß – Rundbrief nr 247/1999, 246/1999, s. 18–19.

R. Koroelus „*Käethe Casparius*”. Heimatgruß – Rundbrief 1999 r. nr 246.

E. Küßner (Schnabel), *Neuwedell 1933*, Heimatgruß – Rundbrief nr 251/2000.

A. Lothar, *Der Schloßberg in dem Genossenschaftsforst Hassendorf*, Die Neumark, nr 10/1933.

F. Mörke, *Der Kampf um den Kreis Arnswalde im Jahre 1945*.

W. Schumacher, *Wanderungen Und Streifzüge durch den Kreis Arnswalde*.

H. von Wedel, *Urkundenbuch des Schlossgessenen Geschlechtes der Grafen und Herren von Wedel 1212 – 1402*, Lipsk 1884 – 91.

J. Sanft, F. Mörke, G. Hgenstein. A. Hartwig, H. Steiger, *Der Kreis Arnswalde in Alten Ansichten*, Eine Erinnerung in Bildern.

M. Klibański, *Organizacja i udział 2 Łużyckiej Dywizji Artylerii WP w walkach na Pomorzu Zachodnim*, WPH 1960.

A. Szutowicz, *60 lat Parafii pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy*, Kawaliera, wyd. specjalne, II /2005.

A. Szutowicz, *41 batalion saperów w rozminowaniu kraju*, Kawaliera 4/2006.

A. Szutowicz, *Barnimie na szlaku wielkiej historii*, Kawaliera 9/2009.

M. Twardowski, *Drawnik*, Kawaliera 1/2006.

A. Szutowicz, M. Twardowski, *Bractwo strzeleckie*, Kawaliera 3/2006.

A. Szutowicz, M. Twardowski, *Krasnale z Drawna*, Kawaliera 1/2006.

A. Szutowicz, M. Twardowski, *Rakieta V–2 w Drawnie*, Kawaliera 1/2006.

A. Szutowicz, M. Twardowski, *Tragedia amerykańskiej forticy B–17*, Kawaliera 2007.

A. Szutowicz, *Królowa Luiza Pruska w Drawnie*, Kawaliera 1/2008.

Opracowania naukowe DPN

- L. Budyh, St. Januszewski, *Zbytki przemysłu/techniki na obszarze Drawieńskiego Parku Narodowego i jego otuliny*, cz. I.: *Zasoby dóbr kultury*, Wrocław 1999.
- D. Leśniewska, *Drawno*, Wielkopolski Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Poznaniu, Poznań 1998 – 99.
- D. Matyaszczyk, *Katalog Miejscowości – wytyczne konserwatorskie*, t. I, A–F, t. II, G–M, t. III, N–Ż WOS i OSK, Poznań 1998 – 99.
- D. Matyaszczyk, *Operat ochrony zabytków kulturowych Drawieńskiego Parku Narodowego wraz z otuliną*, WOS i OSK, Poznań 1999.
- T. Palacz, *Dobra Kultury Drawieńskiego Parku Narodowego w ujęciu etnograficznym*, WOS i OSK, Poznań 1998/1999.

Prace przejściowe, studyjne, dyplomowe

- Ks. Piotr Kulec, *Historia parafii pw. MBNP w Drawnie 1945 – 96*, Arcybiskupie Wyższe Seminarium Duchowne, Szczecin 1997.
- G. Kozłowski, *Dzieje Wedłów z Drawna (Neuwedel) w latach 1295 – 1592*, praca magisterska US, 1999.
- A. Szutowicz, *7 okręgowa Składnica Sprzętu Inżynieryjnego i Materiałów Wybuchowych. Zarys historii*, 7 OSSliMW, Drawno 1999.
- C. Witczak, *Dzieje Drawna w latach 1945 – 1970*, praca magisterska UAM, Poznań 1976.
- G. Engel, *Podegrodzie*. Gmina Drawno. Dokumentacja ewidencyjna założenia przestrzennego parkowo dworskiego. Pracownia zieleni zabytków. Szczecin 1996.
- M. Jasiak, „*Historia powstania Konotopia - dzieje wsi, pałacu i jego właścicieli*”.
- E. Wolender, M. Dębowski, *Karty Gminnej Ewidencji Zabytków*. Lipiec 2009.

Wydawnictwa książkowe

- G. J. Brzustowicz, *Czasy Wedłów*, A. Sz., Choszczno 2003.
- G. J. Brzustowicz, *Rycerze i Młyn Szlifierski*, A. Sz., Choszczno 2004.
- G. J. Brzustowicz, *Bitwa pod Granowem 1627*, Choszczno 2007.
- T. Gasztold, J. Lindmajer, *Recz zarys dziejów*, Wyd. „Pobrzeże”.
- B. Guergvin, *Zamki w Polsce*, Arkady, Warszawa, 1984.
- H. Janocha, F. J. Lachowicz, *Zamki Pomorza Środkowego*, PZG, Koszalin 2000.
- B. Kucharski, P. Pawlaczyk, *Drawieński Park Narodowy i okolice*, Kraj, Warszawa 1997.
- S. Laska, *Ziemia choszczeńska przeszłość i teraźniejszość*, WSP, Szczecin 1976.

Cz. Piskorski, *Ziemia choszczeńska*, Recz – Drawno – Bierzwnik KAW, Szczecin 1988.

Z. Radacki, *Średniowieczne zamki Pomorza Zachodniego*, Warszawa 1976 r.

A. Szutowicz, B. Wasilewicz, *Coś niecoś o Wedlach i Drawnie*, Drawno 2002.

M. Twardowski, A. Szutowicz, *Dwie wsie sołectwa Kiełpino*, Sołectwo Kiełpino, Kawaliera, 2005.

G. Zych, *Historia 8 pułku moździerzy*, MON, Warszawa 1955.

A. Szutowicz, J. Brycki, *W zbroi i mundurze po ziemi drawieńskiej*, Drawno 2016.

A. Szutowicz, B. Zajączkowska, *Leksykon postaci*, rękopis. Drawno 2019.

Z. Mieczkowski, *Łączy nas Drawa*, Drawsko Pomorskie 2019.

Foldery

Drawno. Gmina, którą trzeba poznać koniecznie, Wydawnictwo Urzędu Miejskiego w Drawnie. Drawno 2002.

Drawno, redakcja: M. Kowalewska, E. Wiśniowska, A. Łukasik, M. Chełstowska, Drawno 2010.

Przewodnik po Drawnie i okolicach, Wydawnictwo Urzędu Miejskiego w Drawnie. Drawno 2012.

Strony internetowe

<https://dpn.pl/> : <https://dpn.eparki.pl/>https://pl.wikipedia.org/wiki/Drawie%C5%84ski_Park_Narodowy

<http://www.europomorze.pl/drawiensi-park-narodowy.html>

<http://www.kosciolydrewniane.pl/pages/drewniane/brzeziny.html>

<https://www.dpsbrzeziny.pl/historia-placowki>

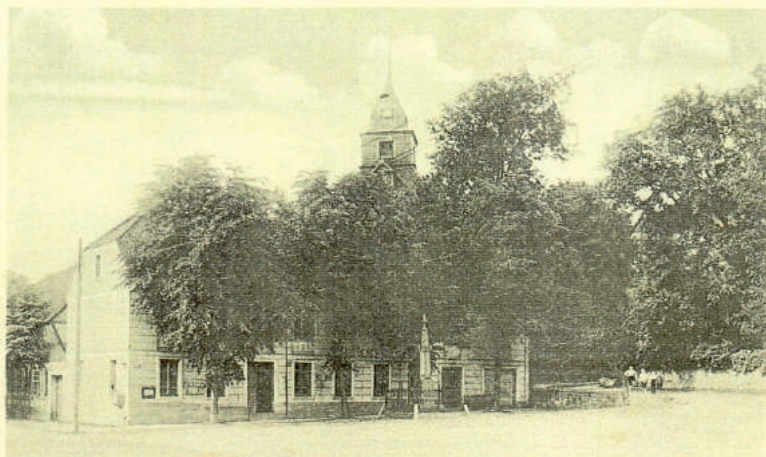
<http://althorst.berkenbruegge.kreis-arnswalde.de/>

<http://www.heimatkreisarnswalde.de/index.php?se=00812290%20Schoenow.htm&p=24%7C25%7C54%7C>

XII. Drawno na kartkach pocztowych

Gruß aus Neuwedell — Rathaus und Kirche

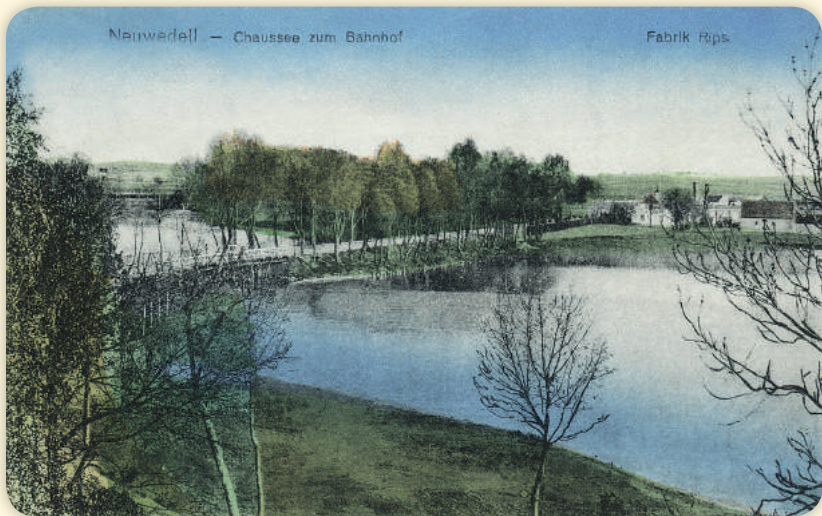

Gruß aus Neuwedell — Blick von Nord-Ost

Drawno z lotu ptaka, fot. Z. Tomczak

Symbole użyte na mapach

	Apteka		Restauracja, pizzeria
	Pocza		Kawiarnia, cukiernia
	Biblioteka		Klub, pub
	Bank		Obiekt użyteczności publicznej
	Policja		Muzeum
	Informacja turystyczna		Kościół
	Szpital, pogotowie, przychodnia		Obiekt zabytkowy
	Gimnazjum Publiczne, Szkoła Podstawowa, przedszkole		Ruiny
	Kino		Pałac, dwór
	Kort tenisowy		Cmentarz
	Obiekt sportowy		Obiekt przyrodniczy
	Miejsce wypoczynku		